

Gb. 80.

5d. 74^a

9 10
EXERCITATIO
DE
IVDICIIS REIPV-
BLICÆ GERMA-
NICÆ,

QVAM
D. O. M. A.

PRÆSIDE

*Viro Clarissimo, Excellentissimo atque
Experientissimo*

HERMANNO CONRINGIO

Phil. & Med. Doctore, hujusque Profes-
fore publ. Præceptore suo plurimum ob-
servando.

Ex eiusdem præcipuè discursibus desumptam

PVBLICE

IN ILLVSTRI ACADEMIA IVLIA

Ad diem X. Aprilis.

Defendet

CHRISTOPHORVS VLRICVS

à Burgkstorff.

—00(00—

HELMÆSTAD I,

Ex officina HENNINGI MÜLLERI, Acad. typ.

ANNO CLC LDC XLVII.

V I R O

*Reverendissimo Generoso & maxime
strenuo*

DN. CONRADO à Burgstorf

SERENISSIMI ELECTORIS BRANDEBURGICI
Summo Camerario & Silentario, Arcium
atque fortalitorum omnium Marchionatus
Brandenburgici gubernatori, Chyliarchæ,
Supremo capitaneo & consiliario regiminis
Custrinensis, Præposito Ecclesiæ Episcopalis
Brandenburgensis, Ordinis Ioannitar. equiti
& Commendatori in Lagow, hæreditario
Domino in Goldbeck / Manschenow / Großma-
chenow / Buckow & Oberdorf
&c.

*Agnato meo summâ observantiâ perpetim
colendo*

Exercitium hoc Academicum inscribo
& offero

Christophorus Viricus à Burgstorf
Aut. & Resp.

DE
JVDICIIS REIPUBLICÆ
GERMANICÆ.

THESIS I.

VM tanta sit humani cordis à teneris perversitas, tantaque malitia, ut citra contentionem cohabitare humanum genus non possit, ut civis civi, vicinus vicino, sapi-
pissimè adverteretur, fratrum quoque gratia rara sit, imò & parentes liberos, liberi que parentes sæpè persequantur ac injuriâ afficiant, fieri non potest, quin lites & controversiæ permultæ in omni societate convictuq; civili oberiantur, adeo que nulla possit existere civitas, nulla que Respubl. qua non perpetuis flagraret factionibus ac motibus, in qua non grassarentur homicidia, spolia, multa denique violentia & truculentia ederentur exempla, nisi ejusmodi litigijs pacatè dirimendis, commodis occurratur remedijs. Ejusmodi autem in omni paulò rectius constituta Republica non tantum supremæ Majestatis terror, Magistratusque civilis potestas est, sed & judiciorum publicorum vigor. Talium scilicet institutio virorum, qui & publica litigia arcere, & privatis civium controversijs dijudicandis vacare queant. Siquidem parum videatur esse, vel ipsos recti tramites cordi mentique hominum impressos, parum quoque sit jus legitimum legumque civilium sanctiones in Civitate esse, nisi sint, qui jura regant & jure dicundo præsent. *L. 2. §. 13. ff. Orig. Jur.*

A

II. Ia

II. In omnibus itaque omnium gentium Rebuspublicis judicia fuisse constituta ex varijs antiquitatis monumentis liquet; In quorum omnium antiquissimis & optimis est illud in populo Iudaico à Mose ex consilio Iethronis foci eius, institutum. *Exod. 18. v. 14. & seqq.* Quantà porro severitate judiciorum rectitudinem Cambyfes Persarum Monarcha, imperaverit, vel illud testatur de iudice malè judicante, cujus pelle cæteris in terrorem, tribunal judicarium obducere fecit. Quomodo quoque Iudicia in civitatibus Græciæ constituta fuerint, recenset præter alios summus ille Philosophiæ Princeps Aristoteles *lib. 2. Polit. cap. X.* Romani in Iudicijs constituendis quam seduli fuerint, vel ex uno discere est Icto Pomponio in *L. 2. ff. de Orig. Jur.* Eodem verò modo non ullam facilè reperies alicujus gentis paulò accuratius consignatam historiam, ubi iurisdicendi ratio non simul celebretur.

III. Cæterum jam nostrum non est propositum, de universa judiciorum natura, iudicumque & magistratus in iure dicundo officio agere; Quod unicè ad civilem doctrinam pertinet, sive agendū sit de beatæ reip. simpliciter, sive seorsim de aliarū ut oligarchiarum, democratiarū, aristocratiarum, (singulæ enim etiam judiciorum ratione differunt, ut præclare docet Aristoteles *lib. 4. Polit. cap. 16.*) judicijs rectè atque ex usu publico constituendis. Sed nec animus modò est omnium gentium in hac re mores describere, verum de iudicijs duntaxat Germaniæ pauca subnotare. Atque id quidem eo modo aggrediendum ducimus, ut ex iis quæ de hoc negotio extant monumentis paucis adducamus, quæ apud Germanos ab antiquissimis seculis ad nostra usque tempora iudicandi ratio vigerit, quasque mutationes tot seculis una cum ipsa sapius mutata republica judiciorum illa ratio perpeffa sit, porro quæ
ejus

ejus conditio hodie sit, subjecto ad ultimum modo, qui hodiè statui Imperij nostri quam maximè inordinandis supremis ejus judicijs possit videri commodus.

IV. Atque antiquissimam quidem Germanicarum rerum memoriam consulentibus duo cum primis licet observare quæ ad nostrum quoque negotium spectant. Alterum est Germanicos populos utut unius fuerint originis & linguæ propè ejusdem, imo verò unam Germaniam propè omnes habitaverint, proxima mutuo vicinitate juncti, tamen in unam Rempublicam non nisi admodum ferò & quidem demum vix ante hos octingentos annos, felicibus Francorum armis, coaluisse. Alterum; etiam si tamen singulis populis suas fuisse Respublicas, & quidem non multum (si formam regiminis spectes) inter se se diversas; *πανθεασιλῆαν* scil. nullam, omnes verò propè modum populares, non quidem omninò, magna tamen ex parte. Quod ipsum vel ex unico Taciti *de morib. Germanor.* libello facillimùm est discere.

V. Hinc verò consequens statim est *primùm* ea quidem ætate non fuisse toti Germaniæ unum aliquod commune judicium, utpote quæ unam tum Rempublicam non obtinuerit: *Secundò* singulis populis judicia sua haud de fuisse, quum nulla societas absque judiciis vel brevissimo tempore possit consistere: *Tertiò* ut totius Reipublicæ ita nec judiciorum magnam tum fuisse in Germaniæ populis diversitatem, & quidem proculdubio observatâ illam formam judicum quidem constituendorum qui statui ex populari & aristocratico commixto maximè est idoneus.

VI. Cæsar. *lib. 6. de bello Gallico* narrat aliam belli tempore aliam in pace fuisse judiciorum rationem. *Cum bellum*, inquit, *civitas aut illatum defendit, aut infert, Magistratus, qui ei bello præsint, ut vitæ necessq, habeant potestatem, deliguntur,*

sur, in pace nullus communis est magistratus, sed Principes regionum atq; pagorum inter suos ius dicunt, controversiasq; minuunt. Sanè omnibus penè his populis in usu, aliam foris ac more aliam domi pacis tempore iudiciorum formam constituere. Et verò exigit hoc ipsum diversus ille vivendi modus. Vnde proculdubio usitatū idem apud veteres Germanos. Porro in id quod Cæsar ait, in pace nullum fuisse communem magistratum, consentiunt & alij scriptores qui res Germanicas memoria prodiderunt, modò accipias verba illa de uno aliquo homine qui toti reipublicæ præfuerit, qualis est Rex aliquis propriè sic dictus. Namque alibi totum concilium gentis meritò dixeris communem fuisse magistratum, alibi etiam Reges præfuerè, verum ut Tacitus loquitur non infinita aut libera potestatem, quod verè regium est.

VII. Illud verò quod scribit Cæsar bellico illi magistratui vitæ & necis concessam potestatem, profus est adversum Taciti narrationibus. *Duces*, ait ille, (hi verò sunt magistratus belli Cæsaribus) *exemplo potius quam imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant administratione præsumunt. Ceterum neque animadvertere, neq; vincere, neq; verberare quidem nisi sacerdotibus permissum; non quasi in pœnam nec Ducis iussu, sed velut Deo imperante, quem adesse bellantibus credunt.* Videntur autem cum Tacito facere potius quam cum Cæsare etiam quæ ab alijs scriptoribus memorantur. Vnde liquet aut Cæsarem minus comperta tum nostra habuisse, aut verò paulo post ejus ætatem imminutam fuisse ducum potestatem libertatis popularis incremento.

IX. Dixeris verò ex Tacito, controversias militares finitas demum post prælium in concilio populi. Cum enim dixisset; *Licet apud Concilium accusare quoq; & discrimen caput intendere;* addit: *Distinctio pœnarum ex delicto. Proditores*

res

res & transfugas arboribus suspendunt, ignavos, & imbelles & corpore infames, ceno ac palude, iniecta in super crate emergunt. Sed & levioribus delictis pro modo poenarum, equorum pecorumque numero convicti multantur; pars multa Regi, vel civitati, pars ipsi qui vindicatur vel propinquis eius exsolvitur. Proditio sane, transfugium, ignavia, delicta sunt bello maximè propria, & videntur hæc punita potissimum in Concilio. Quamquam enim & alibi cum primis minoris ordinis hominum delicta huiusmodi disceptata ac iudicata fuisse minimè negaverim: tamen si quid primores deliquerunt, id tum potissimum in Conciliis iudicio definitum fuisse, vel est ex eo colligere, quod idem mos floruerit Francici Regni tempestate, ut ex ijs, quæ infra adducemus erit manifestum.

IX. Henricus Meibomius *Irmensula Saxonica cap. 4.* in hæc verba loquitur de sacerdotibus Irmensulæ Eresbergensibus: *idem quoties praliandum erat, statuam sui deestra columna detractam in aciem ferre, & à pugna captivos, quique ex suis segniter rem gessissent, victos verberatosque panis afficere solebant. Cuius rei meminit vetus cansilena, in qua regis cuiusdam Saxonici filius propter infelix pralium sacerdoti se mactandum tradi miserabilibus conqueritur modis.* Adjungit verò quidem versiculos aliquot Meibomius, sed inde haud est colligere iudicio sacerdotum illum qui in victimam erat mactandum damnatum esse. Dubito etiam, num possit veris historici ostendi ullo in populo Germanico eam animadvertendi potestatem sacerdotali ordini olim fuisse aliquando concessam, non accedente populi consensu. Neque enim id Tacitus dicit, etsi affirmet in bello sacerdotibus permissum fuisse non verberare tantum & vincere sed etiam animadvertere. Cæsar sanè *lib. 6.* magnam narrat Druidum fuisse apud Gallos autoritatem, verum & apud eos *sacrificiis interdicere poenam gravissimam* inquit

fuisse, & Germanos neq. Druides habuisse qui rebus divinis præ-
sint, neq. studuisse sacrificiis, in modum scil. Gallorum. Ec-
quis ergo crediderit supplicio quem affiendi vim apud
Germaniæ tum sacerdotes fuisse? Fatendum tamen coer-
cendi aliquam vim iis fuisse in bello, ut in ipso quoq; con-
cilio quod clarè Tacitus refert.

X. Quocunque verò modo habuerint sese ætate illa
belli tempore iudicia, quid in pace obtinuerit facilius est
cognitu. Cæsar indicat *regionibus & pagis principes præ-
fuisse, eosq; inter suos dixisse ius, & minuisse controversias*. Sunt
autem regionum & pagorum principes fortè iidem; utpo-
te quum pagus significet regionem. Sane Tacitus quires
Germanicas propius compertas habet, agnoscit quidem
& ipse *Principes* non alios tamen quàm *qui iura per pagos vi-
cosq; reddunt* ut proinde tum alij quidem fuerint pagorum
alij vicorum principes & iudices, præter hos autem nulli.
Omnes verò illos ex nobiliū fuisse ordine liquet vel ex eo,
quod his principibus datos *ex plebe* comites idem Tacitus
testetur, item *insignem nobilitatem* principis dignationem
etiam adulescentulis assignasse; alibi quoque ab eodem
Principes plebi opponantur.

XI. Ex eodem porrò Tacito etiam hoc discimus,
iudices istos ad dignitatem illam pervenisse per electio-
nem, & quidem concilij: in quo cum & nobilitas & plebs
habuerit locum, adeoq; cum penes illud concilium sum-
ma tum fuerit reipublicæ autoritas manifestum fit, non
factione quadam plebis aut populi singulorum pagorum,
nec cæca forte sed totius reip. autoritate Principes illos ju-
dices electos esse. Difertè Tacitus: *Eliguntur in iisdem Concilijs
& Principes qui iura per pagos vicosq; reddunt*. Etiam ita tamen
nonnunquam factum esse, ut ad defunctorum liberos di-
gnitas parentum redierit, non est quod dubitemus, præser-
tim

tum quum Tacito teste, magna patrum merita jam tum etiam adolescentulus principis dignationem assignaverint. Est autem talis judicium constitutio inter aristocratica instituta. Namque ipsa electio per meliores instituta aristocraticum quid sapit: multo magis si electio fiat non ex omnibus promiscue sed ex paucis itidem optimatibus.

XII. Quamvis verò penes hosce electos ex primaria nobilitate fuerint tum precipuè citra dubium partes judiciorum: etiam ex plebe tamen nonnullos ijs datos assessores itidem ex Tacito discimus. *Centeni (ait) singulis principibus ex plebe comites consilium simul & auctoritas adsunt.* Quilibet itaque pagus centenos ex plebe habuit (nisi forte legendum sit *certi*) qui in judicijs aliisque pagi illius negotiis publicis principi fuere in consilium pariter & auctoritatem. Fuerint ne autem ab ipso Principe an verò à plebe in id tum selecti cum nemo ejus temporis notaverit, dictu fortè *adivatum* est. Tantum non abest à verisimilitudine partitam eà in re operam fuisse utriusque, quoniam Francorum quoque aetate simile quid fuit observatum.

XIII. Illud nequaquam videtur in dubitationem vocandum, quod plebei illi comites non tantum non servilis sed ne quidem libertini fuerint sanguinis qualibet in civitate libera Germaniæ. Clarè enim Tacitus: *Liberti non multum supra servos sunt, raro aliquod momentum in domo, nunquam in civitate, exceptis duntaxat iis gentibus, que regnantur.* Apud cæteros impares libertini libertatis argumentum sunt. Et verò etiam posteris seculis nullibi non fuit observatum, ut in plebeorum illum assessorum ordinem non nisi primores plebis sint adsciti: quidni igitur ita solitum florente plebis libertate? Notandum verò etiam hoc institutum adscitendi ex plebe judiciorum assessores, ad leges esse verè *deponendas*. verè inquam, non ejus, quæ cum sit oligarchia

ex

ex folis nobilibus constans, speciem mentitur & nomen
solet accipere aristocratia. Enimvero magna semper etiam
plebis antiquis temporibus auctoritas, utut prima fuerit
dignitas Edelingorum, cujusmodi hodieque sunt qui ve-
teri sunt Ducum Comitumque prosapia geniti.

XIV. Porro hi iudices an simpliciter omnes con-
troverfias potuerint decidere annon, numve ab illis pro-
vocatum interdum fuerit neque Cæsar neque Tacitus, neque
alius avi illius quisquam memoravit. Verifimile tamen
est, tantum quæ inter singulos pagorum incolas interceffe-
runt lites finiri ab illis potuisse, quæ autem ortæ fuerunt
aut inter ipsos principes diverforum pagorum, aut inter
principem & populum unius pagi, ad comitia totius po-
puli tum pertinuisse. Pater hoc ex parte ex ipso Cæsa-
re & Tacito. Ille enim scribit: *Principes regionum atque
vicorum inter suos jus dixisse*. Tacitus vero *Principes jura
per pagos vicofq; reddidisse*. Quibus verbis haud obscure
definitur, lites non alias ad principem delatas quam pri-
vatorum quorumlibet civium. Res ipsa vero idē etiam illis
tacentibus edocet. Neque enim principibus absolutum
fuit jus in suos, ut nulla intercedere potuerit inter princi-
pem & cives lis, quæ iudicio fuerit componenda: neque cui
principum in alterum fuit jus, nec tamen semper inter illos
controverfiæ potuerunt cavēri. Necessariō itaque etiam
tum majus fuit iudicium, ubi illæ majoris momenti lites
sunt decisa. Et sanē verofimile est, factum illud in co-
mitijs populi. Hic enim convocatus potissimam habuit
totius reipubl. auctoritatem. Enimvero hoc ipsum etiam
num atate Francici imperij obtinuisse mox demonstrabi-
tur: quanto magis igitur valuerit hac tempestate, qua
majori libertate populus omnis fruebatur? Audivimus
verō jam tum paulō ante dicentem Tacitum: *Licet apud
Concili-*

Concilium accusare quoq; & discrimen capitis intendere. Quod de majoris momenti negotiis accipiendum esse diximus. Num per appellationem à judicio Principis assessorumq; potuerint causæ ad comitia itidem devolvi, aut num aliquis locus tum fuerit appellationi, quoniam haud perinde liquet, nec fas est inanibus conjecturis indulgere, in medio relinquimus.

XV. Hoc non difficili ratiocinatione licet colligere, fieri vix potuisse, imò non potuisse, ut omnibus judicijs ipsemet Princeps interfuerit: cum quod integræ regionis aut integri pagi unus tantum fuerit Princeps, hujusmodi autem terræ tractus sat amplis limitibus constiterit, tum quod in eâ hominum multitudine non potuerint non indies variæ enasci controversiæ presentibus judicijs minuendæ. Verosimile igitur fit, jam tum singulorum pagorum Principes vicarijs hic alibi usos: quomodo sequentibus seculis semper mos tulit præponere judicijs *scultetum* quem appellant qui Principis vice curet judicia. Procul dubio verò etiam tum pedanei quidam fuere iudices, quales nunc in agris supersunt passim per Germaniam.

XVI. An lucri quidquam Principes reliquique iudices ex judicijs tum ceperint, præter multæ partem, nulli memoratur. De multa viderur constare ex Tacito: *Sed & levioribus delictis, pro modo pœnarum, equorum, pecorumq; numero convicti multantur: pars multa regi vel civitati* (ubi nempe nullus Rex fuit, ut in plerisque tum Germaniæ populis) *pars ipsi qui vindicatur vel propinquis ejus exsolvitur.* Non præfractè tamen negaverim, Tacitum maximè loqui hic de judicijs publicis comitiarum, non autem singulorum pagorum: utpote quum dicat multam cessisse non Principi, sed Regi, aut toti civitati, h. e. toti reipublicæ, quod de omni multa haud temerè pronunciaveris. Cate-

rum etiam in singulis pagis fortassis partem multæ aliquam Rex aut respublica accepit in nonnullis delictis; quod sanè in Francorum regno solere infra patebit. Heribannum vocare mos vetus fuit. Cui vero fieri verosimile, nihil multæ etiam Principi & reliquis iudicibus in laborum solatium datum esse?

XVII. Porro simplici ratione processum in iudiciis tum esse, vetant nos dubitare simplices tum mores populis; neque legum multitudine, neque malitia advocatorum, neque lucri cupidine lites protelante. Argumento est quod ipsæ etiam gravissimæ inimicitia cito tum fuerint compositæ, quanto magis ergo controversiæ aliæ. Testatur id disertè Tacitus: *Nec implacabiles durant inimicitia: luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitq; satisfactionem universa domus. Qui more suo prudentissimè addit: utiliter in publicum, quia periculosiores sunt inimicitia juxta libertatem.* Et sanè libertati nihil æquè noxium litium diuturnitate, maximè si inter primores sint & factiosos. Inde enim intestina commotio & publici boni neglectus, in tumultus imò bella civilia tandem erumpens malum. Ea de causa proculdubio factum, ut cum Romano more Quintilius Varus cepisset in Cheruscis iudicia instituere, statim illi conjurarint, ac caso Varo tribusq; legionibus obtritis præcipuè in causarum patronos sævierint. Rem ita narrat L. Annæus Florus l. 4. cap. 12. *Nihil illa cade per paludes, perq; sivas cruentius; nihil insultatione barbarorum intolerantius, præcipuè tamen in causarum patronos. Aliis oculos, aliis manus amputabant, unius os sutum, recisa prius lingua, quam in manu tenens barbarus, tandem, inquit, viperæ, sibilare desisset.*

XIIX. Iidem præterea mores populi haud obscuro sunt indicio lites tum per fuisse raras. Tota enim gens

non astuta non callida fuit; adhæc affectavit aperire secreta
pectoris, consultationibus omnibus etiam majoris mo-
menti plerumque inter convivia institutis, tamquam nullo
magis tempore ad simplices cogitationes pateat animus.
Iam fide nulli tum mortalium ante Germanos, quod in pu-
blico theatro Romæ merito clamaverunt Frisiorum legati.
Matrimonia olim severa: imò nulla morum pars magis
laudata: paucissima in tam numerosa gente adulteria. He-
redes successoresque sui cuique liberi: & nullum testamen-
tum. Aurum & argentum apud paucos aliquo in pretio:
pecorum numero gavisi sunt: eaque solæ & gratissimæ o-
pes fuerunt. Proximis Romanorum commercia aliqua
instituentibus, interiores populi simplicius & anti-
quius permutacione mercium sunt usi. Alij securi adver-
sus homines, securi adversus fata, rem difficillimam assecu-
ti sunt, ut illis nec voto quidè opus fuerit. *In uniuersum plus*
in Germania boni mores valere, quam alibi bona leges. Quæ o-
mnia penè ipsissima sunt Cornelij Taciti verba. Iis autem
moribus atque illis institutis in mores translatis, raras ad-
modum lites & compositu faciles habere locum, nemo
paulò prudentior ignorat.

XIX. Atque hæc quidem ratio fuit iudiciorum Ger-
manjæ veteris antea quam in Francorum imperium tota
transiuit. Etsi enim nonnullis gentibus Reges fuerint;
tamen nomen id potius fuit, quam verè regia potestas.
Hinc Tacitus cum Frisiorum, minorum nempe & maio-
rum (ut tum divisum fuisse populum ex libro de morib.
German. constat) duos Reges memorasset *lib. 13. Annal.*
statim addit: *in quantum Germani regnantur.* Disertè idem:
Nec Regibus libera & infinita potestas: Item de concilio: *mox*
Rex vel Princeps prout atas cuique, prout nobilitas, prout decus
bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate suadendi ma-

gū quam iubendi potestate. Item: *Trans Lygios Gothones regnantur, paulo iam addictius quàm ceteræ Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem.* Etiam in regnis itaq; non alia fuit, quàm alibi forma iudiciorum, & in his quoque Principes eorumque ex plebe assessores per pagos & vicos jus dixerunt, nisi quod fortassis in constituendis illis Principibus vel unius Regis vel hujus una cum concilio major aliqua auctoritas fuerit. Forte etiam licuerit tum Regibus in sententiarum à Principibus latarum æquitatem adverte-re. Quæ sanè omnia Francorum imperio obtinuerunt.

XX. Haud negaverim tamen in quibusdam populis ab illa antiqua ratione fortassis recessum esse; ut solet longo temporis tractu mutare respublica. Nec tamen id certo licet affirmare, quum monumenta nulla suppetant unde discas. Meibomius tamen *l. de Irmsula c. 4.* narrat pagorum Saxoniorum præfides aut Gravios ut & iudices pedaneos per agros à collegio sacerdotū Eresbergensi ultimis reip. illius liberæ temporibus ante Caroli Magni ætatē fuisse constitutos. Verum nescio an hac in re famæ nullis ejus tempestatis scriptis subnixæ fidem tutò liceat commodare. Et verò ex ijs, quæ VVitikindus Corbeiensis & Francici annales memorant, liquet, Saxonie tres populos Ostfalos, VWestfalos, & Angrivarios, tum temporis antiquissimo Germanico more per concilium rempublicam suam administrasse, belli tempore uno aliquo in ducem electo, qui pace restituta pari iterum fuerit cum reliquis loco. Certè in scriptis illius ævi de Saxonum republ. nihil legas quod à majorum institutis vel leviter abeat.

XXI. Verum de his plus satis. Quomodo Francorum magno illo in regno, quod præter Italiam, Galliam, eximiam Hispaniæ partem, totam quoque Germaniam comprehendit, iudicia sese habuerint majus est precium operæ

operæ enarrare : maximè quoniam Caroli demum Magni
auspicijs in unum corpus coalitâ Germaniâ, initia ejus va-
stæ reipubl. cujus lacinia etiamnum superant, caperunt.
Et verò tantum docebimus quæ facies fuerit judiciorum
ipsa illa Carolina ætate, Merovingorum regum tempora
non attingentes. Ut autem brevibus rem omnem com-
prehendamus, videntur illa tempestate judicijs præfuisse,
partim Concilium ordinum omnium, partim Rex ipse,
partim à Regibus constituti varii Duces & Graviones seu
(ut mos tulit Romanorum sequioris ævi titulos usurpa-
re) Comites cum Scabinis assessoribus, partim Episcopi,
partim denique Legati vel ut tum loquebantur Missi regij.
De negotijs porrò maximis ipsorum Regum ut & Princi-
pum aut primariæ nobilitatis soli concilio fas fuit judica-
re, non regi sine concilio : de sacris aut sacrarum vel re-
rum vel personarum causis minoribus judicium fuit penes
Episcopos, Legatos regios & Regem ipsum : de alijs Du-
ces, Comites, Legati regij, extra aulam, in aula Rex ipse &
Comes Palatinus judicaverunt. Porrò Regum ipsorum
& Ducum constituendorum potestas præcipuâ ex parte
Concilij fuit: Episcopos, Comites, Legatos creare ad re-
giam pertinuit dignitatem, ut Scabinorum electio ad Mis-
sos & plebem. Quæ cuncta accuratè scire omninò oportet,
cui de judicijs Germanicis illius ævi docere animus est.

XXII. Possunt autem hæc omnia cum plurimis hi-
storijs tum alijs monumentis haud difficulter ostendi. Et
quidem regiae familiae vel inter sese, vel cum alijs causas in
Concilio tantum fuisse definitas luculenter patet ex ijs
quæ notavit Franciscus Hotomannus *Francogallia. c. 11.
& 15.* Historiæ Caroli Magni & Ludovici Pij exempla
multa suppeditant. Post hujus obitum controversiâ ortâ
inter filios non semel in concilio illa agitata est. De Carolo

Calvo cum legatis Lotharij fratris agente ita Nithardus:
*In conventum quod communi consensu statuerant venire se velle:
mandavit, ut si communem utilitatem, uti promiserat, statueret
vellet, sibi placere: sin aliter, de regno quod Deus pater q. suus
suorum consensu illi dederat, consilio suorum fidelium in omnibus,
secundum Dei voluntatem, parere sese innotuit.* Ipsos Reges
concilij iudicio usque adeo fuisse etiam tum subjectos, ut
reipubl. perperam administrata causâ regia potuerint di-
gnitate exui, testimonio est exemplum Ludovici Pii & Ca-
roli Crassi quorum ille anno 838 hic anno 887 concilii au-
toritate regno pulsi sunt. Quale quid ex Merovingis
passi erant Childerici tres, unus Theodoricus, unus Chil-
pericus, ut alios taceam.

X XIII. Porro primorum populi (quales tum fuere
Duces, Episcopi & Comitum præcipui) causam aliquam
magnam extra Concilium in iudicium vocatam nullo ejus
ævi exemplo licet demonstrare. Ex adverso cū Brunehildis
regina multorum capitalium criminum rea esset, ne-
gotio ad concilium delato, Regem ita loquutum refert
Aimoinus l. 4. c. 1. *Vos dulcissimi commilitones & præcipientes
Francia primores, decernite cui subiiciat supplicio, & anti obnoxia
sceleris. Ado: In præsentia regis judicantibus Francis, indomitæ e-
quis religata discinditur.* Tassilonis quoq; Bajoariæ Ducis cau-
sa in conventu populi fuit dijudicata anno 788. *Noxa con-
victus* (ajunt Annales Francici) *uno omnium assensu ut lese ma-
iestatis reus capitali sententia damnatus est, sed clementia regis
licet morti addictum liberare curavit.* Regino l. 2: *Cum omnes
capitalem sententiam proclamarent, Rex misericordia motus eò
quod consanguineus eius esset, obtinuit ab ipsis Dei & suis fidelibus
(i. e. regni ordinibus) ne moveretur.* Anno 818. conju-
rationis adversus Casarem Ludovicum Pium in ita aucto-
res primariæ nobilitatis cumque ijs Bernhardum regem,
iudicio

Judicio Francorum capitali sententia condemnatos : Episcopos ejusdem conjurationis complices synodali decreto depositos fuisse scribunt Annales Francici. Theganus in vita Ludovici Cæsaris de eodem hoc negotio : Bernhardum haetenus Regem eiusque fautores, cum in supra dicto scelere deberent puniri, suppressa tristiori sententia luminibus orbari (Cæsar) consensit ; licet multis obnitentibus & animadverti in eos tota severitate legali cupientibus. Episcopos porro hac immanitate constrictos ab Episcopis reliquis depositos monasteriis mancipavit. Ad eundem modum anno 829. in rebelles pronuntiata fuit sententia in Concilio ; ut anno 28. de Concilij sententia Dux Forojulienfis ignavia & injuriæ convictus Ducatu pulsus. Non alibi damnati sunt Ernestus alijque Comites perduellionis rei anno 861. ætate Ludovici secundi Germanici Regis : aut Erchingerus & Bartholdus Comites fractæ pacis publicæ rei anno 916. Conrado ultimo Francici sanguinis rege. De quo Echarodus : Consilio dehinc habito primo colloquium publicum Moguntia, postea generale edixit concilium : ubi tribus illis lege abiuratis & proscriptis, prædiisq; eorum in fiscum redactis, maiestatis reus capita damnata sunt.

XXIV. Ex quibus testimonijs utique manifestum est, causas Principum saltem illas, quæ republ. attinent & communè civitatis bonū, haud alibi quam in Concilio decisas fuisse. Neque enim verum est quod scribit Thritthemius *libi. de orig. Francor.* anno 742 : *In singulis provinciis aut Duces aut Comites republ. sub potestate Francorum administrabant, Regum nutu amobiles.* De alijs tamen omnibus minoris momenti Principum controversijs, haud temerè dixerim tantum illas in concilio publico decisas fuisse. Videntur enim illæ regis ejusque missorum judicio tum commissæ. Pertinet huc Caroli Magni lex l. 3. c. 77. apud Ansegi-

Anseghilum: *Vt Episcopi, Abbates, Comites & potentiores quicq[ue] si causam inter se habuerint ac se pacificare noluerint ad nostram iubeantur venire presentiam: neq[ue] illorum contentio alicubi dyjudicetur, ne propter hoc pauperum & minus potentium iustitia remaneant. Neq[ue] ullus Comes palatii nostri potentiorum causas sine nostra iussione finire presumat, sed tantum ad pauperum & minus potentium iustitias faciendas sibi sciat esse vacandum. Scilicet obtinebat tum illa universalis regula quæ conficit capitulum 243. l. 5. Major à minore non potest iudicari. Itaque Principum lites seu contentiones ad iudicium regium pertinuerunt. Quibus tamen decidendis Reges concilii sapè autoritate usos liquet ex Hincmari Epist. ad reg. Ludovic. de regni Francici statu. Aliqua ex parte verò Comites, Episcopos, Abbates, iudicio Missorum regionum fuisse etiã obstrictos docet c. 66. lib. 4. *Ubicunq[ue] missi aut Episcopum, aut Abbatem, aut alium quemlibet quocunq[ue] honore præditum invenerint, qui iustitiã facere vel noluit, vel prohibuit, de ipsius rebus vivant, quàm diu in eo loco iustitias facere debent. Item l. 4. c. 183. Si Comes in suo ministerio iustitias non fecerit, Missis nostris de sua casa vel de suis xenis serviat, usq[ue] dum iustitia ibi facta fuerint. Et si vassus noster iustitias non fecerit, tunc & Comes & Missus noster ad ipsius casam redeant, & de suo curent quousq[ue] iustitias faciant.**

X X V. Alia prorsus ratio fuit litium & controversiarum minorum aut inter minoris fortis homines exortarum. Ut enim de profanis primum dicamus; in singulis quidem pagis ordinarii harum litium iudices fuere, qui Graviones aut ex more Romano Comites sunt dicti, unacum assessoribus. Nimirum more ab antiquissimis usque temporibus servato, in pagos quos Gouas dicebant etiam tum dividebatur Germania, & unicuique pago aliquis ex primaria nobilitate Gravio præficiébatur litibus finiendis.

Offici-

Officiū Comitum aut Gravionum optimè referunt literæ
Caroli Magni, quas ex archivis Tremonia vrbis recitat in
vindicis Billinganis Henricus Meibomius. Quapropter
in illa parte Saxonia Trutmannum virum illustrem ibidem Comi-
tem ordinamus, ut resideat in curte ad campos, in mallo publico,
ad universarū causas audiendas, vel rectè a iudiciis terminanda, isq;
advocatum omnium presbyterorum in tota Saxonia fideliter agat,
superque vicarios & Scabinos, quos sub se habet diligenter inqui-
rat & animadvertat, ita ut officia sua sedulo peragant. Formu-
lam aliam Comitatum aut Ducatum committendo-
rum habet Marculphus. n. 32. Insigniter hanc rem illu-
strat admonitio Ludovici Cæsaris ad Comites pro utili-
tate sanctæ Dei Ecclesiæ, quam cap. 6. l. 2. habet Ansegisus;
ut alia nunc testimonia non laudemus. Constitutos au-
tem hosce Comites fuisse à solis regibus cum ipsæ illæ quas
modo adduxi formulæ probant, tum ex historiæ Francicæ
monumentis passim sole elucet clarius. Hinc inter leges
in quas superatos à sese Saxones accepit Carolus, legas à
rege præpositos iri iudices h. e. Graviones, qui nempe ante
hac Concilij populi autoritate constituebantur. Poeta-
ster Saxo vitæ Carolinæ ad Arnolphum Cæsarem scriptor:

*Tum sub Iudicibus quos rex imponeret ipsis
Legatisque suis permisi legibus uti
Saxones patrys, & libertatis honore.*

XXVI. Assessores Comitum quosnam elegerint
& quales debuerint esse eligendi, constat item ex capitulis
Ansegisi. ubi l. 3. cap. 33. ita legitur: *Missi nostri Scabinos
(hi verò sunt illi assessores) per singula loca eligant, & eorum
nomina quando reversi fuerint, secum scripta deferant cap. 56.
ut iudices, advocati, Scabinos quales meliores invenire possunt, &
Deum timentes constituent ad sua miseria exercenda. Cum
Comite & populo eligantur mansueti & boni. Capit. Addit. iv.*

C

cap. 73.

cap. 73. *Misi nostri ubicunq; malos scabinos inveniunt eiciant, & totius populi consensu in locum eorum bonos eligant, & cum electi fuerint iurare faciant, ut scienter iniuste iudicare non debeant.*
Ibidem cap. 74: *Vt in omni Comitatu hi, qui meliores & veraciores inveniri possunt eligantur à misis nostris, ad inquisitiones faciendas & rei veritatem dicendam, & adiutores Comitum sint ad iustitias faciendas.* Ex quibus omnibus patet, hos esse illos scabinos, quos Tacitus olim narraverat Principibus qui per pagos jus dicebant ex plebe comites fuisse datos, adeoque fuisse homines ingenuos & ex plebe optimos. Huc sanè spectat & illud c.47.1.3. de homine ad mortem damnato cui post vita sit donata, *ne ille inter scabinos ad legendam iudicandam teneatur.* Numerum horum definire non licet. septem tamen fuisse dixeris ex capit. 40. l. 3. *Vt nullus ad placitum banniat, nisi qui causam suam querit, aut si alter ei querere debet: exceptis scabineis septem qui ad omnia placita esse debent.* Quomodo illi una cum Comite sententias dixerint liquet ex chartâ vet. Alemannica apud Goldastum t. 2. n. 99: *Interrogavit ipse Comes illos scabinos, quid illi de hac causâ iudicare voluissent* Alibi legas: *Ante illustrem virum Hildogarium Comitem seu iudices quos scabineos vocant venerant &c.* Tunc ipsi Scabinei unanimiter iudicarunt. Hinc Glossorium vetus: *Scabini, adiutores Comitum.*

XXVII. Porro cum govæ seu pagi plerumque satis late paterent, neq; adeò cuivis Gravioni (præsertim cum illi & alia reipubl. negotia incumberent; sæpè etiam vel valetudine vel negotijs rei familiaris detineretur) licuerit iudicijs interesse, hinc jam tum Comites vicarios instituisse qui iudicijs Comitum vice præessent, nullum est dubium. Hi jam tum videntur dicti Sculthesij aut Sculdesij *Schulsten/ Schulsen.* Frequens sanè mentio harum vocum est in antiquis legibus Germanicis. In diplomate Otto-

nis

nis Imperatoris apud Baronium *tom. 9. p. 5.* disertè officium horum exprimitur: *Nullus Marchio, Comes, aut vicecomes Sculdesius, vel quilibet ex iudiciaria potestate.* Paulus V Varnefridus *Histor. Longobardor. l. 6. c. 24.* ait: *Rector loci quem Scultheis vocant.* Secutis sanè temporibus præturæ ejusmodi vicariam Comitum potestatem designarunt per omnem Germaniam, quod imprimis ex Speculo juris Saxonici manifestum est.

XXVIII. Fuit autem penes hoc iudicium tam criminalium quam civilium actionum dijudicatio. Ut liquet ex præcepto remissionis sive concessionis quod fecit Ludovicus Imper. Hispanis. *Ipsi pro maioribus causis, sicut sunt homicidia, raptus, incendia, depradationes, membrorum amputationes, furti, latrocinia, alienarum rerum invasiones, & undecumq; à vicino suo criminaliter fuerint accusati & ad placitum venire iussi, ad Comitibus sui mallum omnimodis venire non recusent.* Item ex cap. 48. l. 3. *Si alicui post iudicium scabineorum fuerit orta controversia. item c. 50. Ut Comes qui latronem in forbanum miserit (i. e. proscripserit) vicinis suis & aliis Comitibus notum fecerit, illum latronem à sese esse forbannitum, ut illi eum non recipiant.* Vbi notandum mallum tunc dici solitum locum iudicij publici, qui cum antiquo more sub dio esset, tectum illi addi voluit Carolus Magnus l. 3. *capitulo 57.* neq; enim passus est Carolus in atriis Ecclesiarum iudicia exerceri: quod malo more alicubi caperat inolescere. ut constat ex cap. 60. l. 3. *Additionum.*

XXIX. Operæ fortè fuerit pretium nonnulla heic capitula recitare ex Capitulari Anfegisi, unde ratio iudiciorum illorum, de quibus jam agimus, illustratur. Capitulum 3. c. 53: *Nullus missus noster neq; Comes neq; Scabinus, cuiuslibet iustitiam dilatare presumat si statim adimpleta esse poterit secundum certitudinem: neq; premia pro hoc à quolibet homine*

per aliquod ingenium malum presumat accipere. Cap. 3. tit. 23:
Iudex partem suam accipiat de causa quam iudicat, de septem soli-
dis remissam, de novem solidis unum. De omni compositione
semper novem partes accipiat dum rectum iudicat. Cap. 3. t. 4.
Iudex si accepta pecuniâ male indicaverit damnam datum cogitur
in duplum solvere & 40. solidos in fisco. Capit. l. v. cap. 25. 1.
Iniustum iudicium & definitio iniusta, regio metu vel iussu à iudi-
cibus ordinata, non valeat. L. 4. c. 93. Primitus ad placita eo-
rum, orphanorum, viduarum, nec non pauperum cause deliberentur,
nec propter aliquam dilationem eorum iustitia à iudicibus di-
latetur. Comes illos adiuret dando eis talem hominem, qui ratio-
nem eorum teneat & pro eis loquatur. Sunt autem patroni illi
causarum dicti tum advocati, causidici, & clamatores.
De quibus itidem multa sunt capitula. Ut l. 2. cap. 114:
Si advocatus in causa suscepta à iniquâ cupiditate fuerit repertus à
conventu honestorum & à iudiciorum communiione separetur.
Item: si quis hominem in iudicio iniuste contra alium alteroan-
tem adiuvere per malum ingenium presumpserit, atque inde coram
iudicibus vel Comitibus inculpatus fuerit, & negare non potest,
quindecim solidis culpabilis iudicetur. L. 3. c. 7: Declamatoribus
vel causidicis, qui nec iudicio scabinorum acquiescere, nec blasphemare
volunt, antiqua consuetudo observetur, id est ut in custodia
recludantur donec unum è duobus faciant. Et si ad palatium
pro hac re clamaverint & literas detulerint, non quidem eis cre-
datur, nec tamen in carcere ponantur, sed cum custodia & cum ipsis
literis pariter ad palatium nostrum remittantur, ut ibi discutian-
tur sicut dignum est. In quibus postremis verbis quid sit
blasphemare præclare docet clariss. Lindenbrogius in do-
ctissimo glossario.

XXX. Præter hæc Iudicia fuerunt tum temporis &
iudicia sacra. Primum enim in vitam & mores Christiano-
rum

rum civium usq; adeo licuit advertere sacerdotibus, ut fortes potuerint cum alijs canonicis panis tum etiam excommunicatione plectere. Habuit autem tunc excommunicatione effectum longè maximum. Hinc capitulum, 42. l. 5. *Et sciatis qualis sit modus istius excommunicationis: in Ecclesiam non debet intrare, nec cum ullo Christiano cibum vel potum sumere, nec eius munera quisquam accipere debet, nec ei osculum porrigere, nec ei oratione se iungere, nec salutare, antequam ab Episcopo suo sit reconciliatus.* Capitulum. 130. l. 6. *Si quis à communionem sacerdotum fuerit auctoritate suspensus, hunc non solum à clericorum, sed etiam à totius populi colloquio atq; convivio placuit excludi, donec respiciens ad sanitatem redire festinet.* In hanc duram penam vero incurrit non tantum ipse excommunicatus, sed qui contra legem cum illo quid habebat commune. Disertè id decernitur capitulo 42. l. 5. ante laudato. Si quis noluit sententiæ illi Excommunicatoriæ parere de illo idem capitulum: *Quod si aliquis ista omnia contempserit, & Episcopus hoc minime emendare potuerit Regis iudicio exilio condemnatur.* Pari vero modo qui refragabantur penitentiam à sacerdotibus indictam sustinere, eorum bona à Comite aut Missio regio Episcopis tradebantur donec respicerent: ut habet capit. 330. l. 7. vel vero in carcerem à Comite protrudebantur. *Quod si parro Comes (verba sunt capituli) vel qui ministri hoc adimplere distulerit, canonicè ab Episcopo vel à suo ministro excommunicetur, & usq; dum hæc pleniter adimpleat semper communionem catholicorum careat; usq; dum ipsi Episcopo humanius erga eum aliquid agere placuerit.* Si vero ipse Comes, aut de prædictis causis aut de ipsa excommunicatione inobediens aut negligens apparuerit, honore Comitatus pariter & communionem careat, usq; dum ambo in nostram presentiam veniant, ut nos illum Episcopali auctoritate, atq; Imperiali motu iudicæ corrigamus, ut cæteri timorem habeant, ut deinceps talia committant.

mittere nullatenus audeant. Ab eiusmodi porro sententia Excommunicatoria non fuit provocatio admiffa alia quam ad Metropolitanum Episcopum. Hinc capitulum 42. l. 5. *Quod si aliquis reclamaverit quod iniuste sit excommunicatus, licentiam habet ad metropolitanum Episcopum venire, ut ibidem secundum canonicam institutionem iudicetur, & interim suam excommunicationem custodiat.* Tam late verò patebat hoc iudicium sacrum ut nihil non criminum illuc sensim traheretur, quod ex multis capitularium locis percipere est. Seorsim de perfidis capitulum 141. l. 6. ita decernit: *Ne iudices quicquam de perfidorum excessibus extra sacerdotum conhibentiam indicare presument.* Quæ omnia potestatem sacerdotalem supra modum & morem Germanicarum gentium auxerunt. Etsi enim jam alibi idem effectus Excommunicationis dudum obtinuisset, ceu liquet ex epist. 58. Synesij qua excommunicatur Andronicus Pentapolitanus præses, tamen non passim hæctenus is rigor invaluerat, certè apud Germanicas gentes tale quid erat insolitum.

XXXI. *Secundò concessa quoque est Episcopis omnis in clericos & monachos iurisdicctio. Capitulum 39. l. 5. Ut omnes presbyteri, diaconi & subdiaconi sub potestate Episcopi maneant. Cap. 25. ejusdem libri: Monachos per unam quamq; civitatem aut regionem subiectos esse Episcopo suo, & quietem diligere, & intentos esse tantummodo ieiuniis & orationi, in locis quibus renunciaverint seculo permanentes. Clarius huc facit capitulum CCXXXVI l. l. v. Sancitum est ut nullus Episcopum aut sacerdotem vel clericum apud iudices publicos accusare presumat, sed apud Episcopos. Item capitulum CVII. l. VII. Clericus cuiuslibet gradus sine Pontificis sui permissu nullum ad seculare iudicium presumat adtrahere, nec laico quemlibet clericum in seculari iudicio liceat accusare: cum etiam privatorum Christianorum causas*

Apo-

Apostolus ad Ecclesias deferri atque ibidem terminari præcipiat. Item capitul. CCELXIX. Vt clerici qui iudices seculares appetunt, excommunicentur. Item alibi. Nemo audiat clericum aut monachum, aut sanctimoniam feminam ad civile iudicium accipere, sed ad Episcopum; & ipse ex lege vel canonibus consentaneam & iustam sententiam proferat. Si quis hanc constitutionem violaverit in magistratu positus XLlibris auri pena multabitur. Si executor est in carenis Ecclesiarum recludatur, pœnas luiturus & officium perdat. Item: volumus primo, ut neque Abbates, neque presbyteri & diaconi & subdiaconi, neque quilibet de clero de personis suis ad publica vel secularia iudicia trahant, sed à suis Episcopis adiudicati iustitias faciant. Si autem de possessionibus suis seu Ecclesiasticis seu propriis clamor ad iudicem venerit, mittat iudex clamantem cum misso suo ad Episcopum, ut faciat eum per Advocatum accipere. Facit huc illud Flodoardi ex epistolis Hincmari: Quia de presbytero & Ecclesia ad Episcopum & Synodum definitio pertineat, non ad mallum vel civile iudicium dispositionem.

XXXII. Vt autem Episcopus fuit iudex constitutus omnium ejusmodi negotiorum, ita ipsius Episcopi causa in synodo vel apud Metropolitano agitata fuit. Eam in rem tum alia sunt capitula tum præcipue CXXXIV. l. VII. Nullus Episcopus extra suam provinciam ad iudicium devocetur, sed vocato eo canonicè in loco omnibus congruo, tempore synodali, ab omnibus comprovincialibus Episcopis audiatur, qui concordem super eum canonicamq; proferre debent sententiam: quia si hoc minoribus tam clericis quam laicis concessum est, quanto magis de Episcopis servare convenit? Nam si ipse Metropolitanus aut iudices suspectos habuerit, aut infestos senserit, apud Primatem diæceseos, aut apud Romane sedis Pontificem iudicetur. Vbi notandum Primo aliud secundum leges tum fuisse metropolitanum & aliud Primatem. Qua de re legendum capit.

capit. cccxli. & cccxlx. libri septimi. *Secundo id cum primis observandum, datam Episcopis pariter & actoribus alijs provocandi ad Papam licentiam. Quod ipsum confirmat capitulum ccxxxv. ejusdem libri: Placuit ut si Episcopus accusatus appellaverit ad Romanum pontificem, id statuendum quod ipse censuerit. Et cccxli: Quod si adversus provincie Metropolitani Episcopus vel clericus habuerit querelam, petat Primatem diæceseos & apud ipsum iudicetur, aut apud sedem Apostolicam. Item cap. cccxlix: Si forte (quod non optamus) aliquem Episcoporum contra proprium Metropolitani, vel contra alios quoq; contingat aliquid habere causa, decrevimus ut ab hoc Sedis Apostolicæ iudicium is qui petere festinat, licentiam habeat. quod scitis canonum antiquorum patrum institutione permisum. Nec non capit. cccxxi. Et indicatus Episcopus ad Apostolicam sedem, si voluerit, appellet. Ex concilio Sardicensi tit. v. Quod si appellaverit, in cathedra ipsius alter non ordinetur.* Observandum autem iterum est, talem provocationem ad Papam extra diæcesin reorum, antiquis canonibus minime esse consentaneam. Vetustissimi enim canones, etiam Nicæni ipsi volunt, ut causæ quæque in suis provincijs & diæcesibus finiantur: nec Sardicensis cano permittit appellationem in futurum ad omnes Episcopos Romanos, sed ad solum Iulium Papam, qui tum vivebat. Ut taceam, canones illius concilij Sardicensis primis & melioribus temporibus parū vel nihil habuisse auctoritatis in multis etiam Occidentalis Ecclesiæ diæcesibus, ceu liquet ex certamine Papatum cum Episcopis Africanis. Ipsa Gallia videtur ante tempora hæc Carolina ijs caruisse, ut quæ antehac fuerit usa proprio libro Canonum, non vero illo Romano Dionysij Exigui, qui Caroli demum ætate in Galliam penetravit, ut rectè observatum Iac. Leschasserio *l. de libertatib. Eccles. Gallicana.* Neque vero temerè legas, in Gallia obtinuisse

nuisse ante hac appellationes ad Romanum Papam, nisi
semel iterum, & reclamantibus quidem Episcopis. Cum
post hæc Hincmarus Laudunensis illuc provocasset, op-
posuit non vaxisti rei Rhemenfis Hincmarus veteres canones
Gallicanos. Et sane primus Dionysius videtur in Codicem
canonum in universa Ecclesia post receptum hosce Sardi-
censes transtulisse. Hinc ait in præfat. *Et ne quid præterea
notitia vestra videar velle subtrahere, statuta quoq; Sardicensis
Concilij atq; Africani, quæ Latine sunt edita, suis à nobis numeris
cernuntur esse distincta.* Quod ipsum post & Græci non
improbarunt, ut liquet ex canone 2. synodi quinisextæ
Trullanæ: quod nempe sua satis de auctoritate sibi cautum
putaret Constantinopolitana sede Romanæ æquatâ, nec
minus hæc atq; illa ad summum Ecclesiæ regimen improbis
conatibus adspiraret. Cæterum hæc obiter. Quantumvis
vero certum sit in illo concilio demum jacta esse funda-
menta Papalis in omnem Ecclesiam majestatis: imo ejusmodi
canones omnes tanquam leges mere positivas & sæpe tantum
ad rempublic. Romanam veterem accommodatas, merito
non debuisse attendi mutatâ dudum republ. Romanâ,
adeoque nihil bonæ rationis subfuerit, hac tamen ratione
Papalem tyrannidem in regimen Ecclesiasticum Germa-
niæ traductum esse certum est.

XXXIII. Quamvis vero novo exemplo cœperit
tum provocatio Episcoporum ad Papam à judicio suspecti
Metropolitani, tamen si in synodo causa eorum jam fuerit
acta & regiâ auctoritate decisa, non licuit provocare. Sane
ausus id fuit Hincmarus Laudunensis Episcopus, neque
minus a vide id arreptum ab Hadriano secundo Papa circa
annum 871, qui non veritus est à Carolo Calvo poscere, ut
Hincmarum illum sisteret Romano judicio. Verum acer-
rimè resisterunt hisce conatibus non tantum Episcopi il-
D
lius

lius ævi, sed & ipse Rex Carolus, ex cujus epistola ad Pa-
pam quædam heic recitare opera fuerit pretium. *Sed val-*
de mirati sumus, ut Rex corrector iniquorum & districtor reo-
rum, ac secundum leges Ecclesiasticas ac mundanas ultor crimi-
num, reum legaliter & regulariter pro excessibus suis damnatum,
suâ fretum potentia Romam dirigat, maximè autem illum qui &
ante dispositionem, contra custodiam publicam & contra quietem
moliri in tribus synodis extitit deprehensus. Item: Unde sicut
vobis rescripsimus, & nunc iterum vobis scribere non piguit, sed
exigente causâ necessarium est: quia Reges Francorum ex regio
genere nati, non Episcoporum vicedomini, sed terræ domini ha-
ctenus fuimus computati. Et ut Leo ac Romana synodus
scripsit: Reges & Imperatores, quos terris divina potentia præ-
cepit præesse, ius distinguendorum negotiorum Episcopis sanctis
juxta diuina constituta permiserunt, non vero Episcoporum villici
extiterunt. Quæ omnia longè sunt verissima: namque &
ubi valuit Sardicensis canon haud licuit à regio iudicio ad
Papam appellare: ut ut simile quid insolito exemplo ausum
aliquando Athanasium videri possit. Regno porrò Fran-
corum durante non minus jurejurando Regibus devincti
erant Episcopi atque subditorum alij. Ipsemet Laudun-
nensis Hincmarus libro purification. quem synodo obtu-
lit, ita scribit: Ego Hincmarus Ecclesiæ Laudunensis à modo &
deinceps Domino seniori meo Carolo Regi sic fidelis & obediens se-
cundum meum ministerium ero, sicut homo suo seniori & Episco-
pis piè victuro suo Regi esse debet. Ut taceam, illâ ætate Pa-
pas ipso met iudicio Cæsareo obtemperare coactos esse.

XXXIV. *Tertium munus Episcopalis sacri iudicij*
fuit decisio quarumvis litiû ad id perlatarum. In eam rem
facit capitulum cclxxxvi. libri sexti apud Benedictum Le-
vitam: Volumus atq; precipimus, ut omnes ditioni nostræ Deo
auxiliante subiecti, tam Romani quàm Franci, Alemanni, Baiovarj,
Saxones,

Saxones, Thuringij, Fresones, Galli, Burgundiones, Brittones, Langobardi, VVascones, Beneventani, Gotbi, Hispani, cateriq, nobis subiecti omnes, licet quocung, videantur vinculo constricti, vel consuetudinario more connexi, hanc sententiam quam ex XVI. Theodosii Imperatoris libro capitulo videlicet XII. ad interrogata Ablavij Ducis illi & omnibus rescriptam sumpsimus, & inter nostra Capitula pro lege tenendam consultiu omnium fidelium nostrorum, tam clericorum quam & laicorum posuimus, lege cunctis perpetua tenendam; id est. Quicunq, litem habens, siue possessor, siue petitor fuerit, vel, in initio litis, vel decursis temporum curriculum, siue cum negotium peroratur, siue cum iam ceperit promi sententia, si iudicium elegerit sacrosancta legis antistitis, illico sine aliqua dubitatione, etiamsi alia pars refragatur, ad Episcoporum iudicium cum sermone litigantium dirigatur. Multa enim quae in iudicio captiosa praescriptionis vincula promi non patiuntur, investigat & promi sacrosancta religionis auctoritas. Omnes itaq, cause, quae vel Praetorio iure vel civili tractantur, Episcoporum sententia terminatae, perpetuo stabilitatis iure firmentur. Nec liceat ulterius retractari negotium, quod Episcoporum sententia deciderit. Haec tenus capitulum Carolinum. Manifestum vero est, cum tam multa & varia fuerint Episcopali iudicio commissa, longè hoc iudicium iudicio Comitum praestitisse, cum multitudine negotiorum, tum auctoritate & dignitate. Nullo autem reipubl. bono vel certè perexiguo multa horum ita esse constituta docuit eventus, Episcopis in tyrannos prope degenerantibus, & dum alienis incumbunt curis sui quod erat muneris negligentibus, summo Ecclesiae Germanicae damno. Quod latius exponere non est huius loci.

XXXV. Proximi post sacra illa iudicia ordinis eadem tempestate fuerè iudicia de bonis sacris cum Episcoporum & Monasteriorum, tum singularum etiam mino-

rum ecclesiarum. Neque enim harum rerum iudicium
fuit penes ipsos clericos aut monachos, sed alios singula-
tim à Regibus in id constitutos, qui Vicedomini, Advo-
cati aut *Rasenvogte* audiebant. Quamvis enim horum
curatio etiam ad multa alia pertineret, tamen nostri insti-
tuti non est, reliqua nunc tangere. Advocatorum vero
fuisse iudicare de Abbatum, presbyterorum, diaconorum,
subdiaconorum & reliqui minoris ordinis cleri controver-
sis bonis clare liquet ex verbis capitular. th. 31. adductis:
*Si autem de possessionibus suis, seu Ecclesiasticis seu propriis clamor
ad iudicem (secularem scil.) venerit, mittat iudex clamantem
cum Misso suo ad Episcopum, ut faciat eum iustitiam per Advocata-
tum accipere.* Capitular. l. 3. c. 11. *De Vicedominis, vica-
rijs & centenarijs pravis, ut tollantur & tales eligantur, quales
& sciant & velint iuste causas discernere & terminare.*
De Episcopolibus bonis eadem fuit ratio. Hinc libro v.
capit. 234. legitur: *Hoc statuimus, ubicunq; Episcopi substan-
tiam habuerint, Aduocatum habeant in ipso Comitatu, qui absq;
tarditate iustitiam faciat & suscipiat.* Igitur tametsi causæ
personales cleri omnes non nisi ad cleri iudicium pertinue-
rint, bonorum tamen sacrorum prorsus alia fuit conditio,
utpote, quum horum etiam omnis administratio optimo
consilio Advocatis (hominibus utique non ex clero)
fuerit commissa. Vnde Hincmarus ep. 7. c. 31. *Decretum
est, ut Episcopi, universiq; sacerdotes habeant Aduocatos; quia
Episcopi universiq; sacerdotes ad solam laudem Dei bonorumq; ope-
rum actione constituuntur. Debet ergo unusquisq; eorum, tam pro
Ecclesiasticis quam etiam proprijs suis actionibus, habere Aduoca-
tum non male suspectum, sed bonæ opinionis, ne dum humana lucra
attendunt, æterna premia perdant.*

XXXVI. Quamvis vero ea quam proximè narravi-
mus fuerit ratio iudiciorum statorum per omnem Germa-
niam

nam de causis minoribus, illa tamen eadem negotia non
 ita fuere hisce judicijs astricta, ut nullus fuerit locus reli-
 ctus provocationi ad Regem tanquam iudicem supremum.
 Imo superfuit ejuscemodi provocatio quantum videtur,
 altera ad Missos aut legatos regio, altera ad ipsum Regis
 Palatium. Non quasi in qualibet causa tale quid licuerit,
 sed in nonnullis, & quidem cum Comites Episcopi Abba-
 tes & alij officio suo minus recte fungerentur. Hinc vere
 Vadianus *l. de collegijs & monaster. Germania veteribus: Ad*
Missos provocare ad versus Comitum vel negligentiam vel illam
iniuriam etiam plebi licebat, actione hinc data concessa, qui se
neglectum fraudatumve aut iniquius a Comite tractatum quere-
retur. Et vero Missis illis inquirendi potestas in omnes mo-
 res eorum qui populi rectores erant constituti, committi-
 tur multis verbis *l. 2. capitul. 28.* Scorsim ut in Episcoporum
 & Comitum vitam inquirent inungitur *l. 2. capit. 12.*
 Nec vero tantum inquisitio illa Missis fuit commissa, sed
 ex parte etiam animadvertendi in fontes potestas. Huc
 sane faciunt illa *l. 4. c. 66. Vbiunque Missi aut Episcopum aut*
Abbatem, aut alium quemlibet quocumq. honore prae ditum inve-
nerint, qui iustitiam facere vel noluit vel prohibuit, de ipsius re-
bis vivant, quamdiu in eo loco iustitias facere debent. Nec non il-
la l. 5. c. 183: Si Comes in suo ministerio iustitias non fecerit,
Missis nostris de sua casa vel de suis xenis serviat, usque dum iu-
stitia ibi facta fuerint. Et si Vassus noster iustitias non fecerit,
tunc & Comes & Missus noster ad ipsius casam sedeant, & de suo
curent, quousq. iustitias faciant. Nec vero a iudicio Missi re-
gij cuiquam Comitum, Abbatum, Episcoporum licuit
abesse, ut diferte cavetur l. 4. cap. 17: Vt omnis Episcopus Ab-
bas & Comes, excepta infirmitate vel nostra iussione, nullam ex-
cusationem habeant, quin ad placitum Missorum nostrorum ve-
niant, aut talem vicarium suum mittat, qui in omni causa pro illo
reddere

reddere rationem possit. Hinc porro non licuit Misso iudicium instituere eo loci ubi Comes reipub. causâ aberat, quod decernitur l. 4. capit. 68. ut nec moram ducere, ubi Comes benè fuit officio functus.

XXXVII. Libet addere in maiorem hujus rei lucem. *Capitulum 20. l. 2. de Missorum officio. Primò, ut conventum in locis duobus aut tribus congregent, ubi omnes ad eorum legationem pertinentes convenire possint, & omnibus generaliter notum faciant, qualis sit eorum legatio. Scilicet ad hoc esse se à nobis Missos constitutos, ut si quilibet Episcopus aut Comes ministerium suum propter quodlibet impedimentum implere non possit, ad eos recurrat; & cum eorum adiutorio ministerium suum adimpleat; & si talis causa fuerit, quæ per eorum admonitionem emendari non possit, per eos ad nostram notitiam deferatur; & si forte Episcopus aut Comes aliquid negligentius in suo ministerio egerit, per istorum admonitionem corrigatur: & omnis populus sciat, ad hoc eos esse constitutos, ut quicumque per negligentiam, aut incuriam, vel impossibilitatem Comitum, iustitiam suam acquirere non potuerit, ad eos primùm querelam suam possit deferre, & per eorum auxilium iustitiam acquirere; & quando aliquis ad nos necessitatis causa reclamaverit, ad eos possimus relatorum querelas ad definiendum remittere. Ipsi verò Missi non sine certissima causa vel necessitate huc illucq. discurrant, nisi forte quando tale aliquid in cuiuslibet ministerio, ad legationem suam pertinente, ortum esse cognoverint, quod eorum presentia indigeat, & sine illorum consilio vel adiutorio emendari non possit. Inde tamen debent esse solliciti, ut propter illorum negligentiam nihil in sua legatione incorrectum remaneat: sed ubi certam & veram necessitatem cognoverint, nostram iussionem adimplere non negligent. Opera etiã fuerit pretiũ hic legere *Capitulum 83. l. 3. de tempore iudiciorum à Missis illis instituendorum. Volumus ut propter iustitias, quæ usq. modo de parte Comitum remanserunt,*
quat uor*

quatnor tantum mensibus in anno Misi nostri legationes suas exer-
ceant: id est, in hyeme, Ianuario; in verno, Aprili; in aestate,
Iulio; in autumno, Octobri. Cateris vero mensibus unusquisq;
Comitum placitum suum habeat, & iustitias faciat. Misi autem
nostri quater in uno mense, & in quatuor locis habeant placita sua
cum illis Comitibus; quibus congruum fuerit, ut ad eum locum pos-
sint convenire. Denique cum publico sumptu regij illi
Missi vixerint, dignum quoque lectu est capitulum 74. l. 4.
ut pateat simul illius ævi frugalitas. De dispersa Missorum
nostrorum, qualiter unicuique, id est, propter coniugem ac domum
eius custodiendam, iuxta suam qualitatem dandum vel accipien-
dum sit. Videlicet Episcopo panes *xx. frisinga lxx.* de potu mo-
dij tres, porcellus unus, pulli tres, ova xv. annonæ ad caballos mo-
dij quatuor. Abbati, Comiti, atq; ministeriali nostro unicuique
dentur quotidie panes triginta, frisingæ due, de potu modij duo,
porcellus unus, pulli tres, ova xv. annonæ ad caballos modij tres.
Vassallo nostro panes *x. & vii. frisinga una,* porcellus unus, de
potu modius unus, pulli duo, ova decem, annonæ ad caballos mo-
dij duo.

XXXIIX. In ipsomet Regio palatio itidem fuere
causæ judicatæ, & quidem partim per ipsum Regem, par-
tim per Comitem Palatij. De illo iudicio agit additio
l. 4. Capitular. Hoc Misi nostri notum faciant Comitibus & po-
pulo, quod nos in omni hebdomade unum diem ad causas audiendas
& iudicandas sedere volumus. Videntur autem ad Regem
delatæ causæ potissimum per appellationem, nec eam
quamlibet. Id enim aperte fuit constitutum: Populo au-
tem dicatur, ut caveat de aliis causis ad nos reclamare, nisi de qui-
bus aut Misi nostri aut Comites eis iustitias facere noluerint. Item:
si aliquis voluerit dicere, quod iustè ei non iudicetur, tunc in
presentiam nostram veniat: aliter vero non presumat in presen-
tiam nostram venire pro alterius iustitia dilatanda. Præter hæc
tamen

tamen ad Regis ipsius iudicium pertinuerunt omnes cause minores inter Episcopos, Abbates, Comites, & potentiores quosque controversæ; ut supra thes. 24. jam tum demonstravimus. De Carolo Magno Eginhardus in vita: *Cum calcearetur & amiceretur non tantum Comites admittebat, verum etiam si Comes palatii litem aliquam esse diceret, qua sine eius iussu definiti non posset, statim litigantes introduci iussit, & veluti pro tribunali sederet, lite cognita sententiam dixit.*

XXXIX. Ad Comitem Palatii videntur delatæ duorum generum causæ: aliæ quæ alibi decidi non poterunt per provocationem partium litigantium: aliæ circa ipsum palatium regium, aut in aula ipsamet enatæ. Memoratu digna sunt de officio Comitis illius verba Hincmari Rhemensis Archiepiscopi, hominis ut dignitate summi, ita rerum regni Francici suo ævo peritissimi, habentur autem illa cap. 19. & 21. epistolæ ad Ludovicum Balbum regem, *Comes Palatii, de omnibus secularibus causis, vel iudiciis suscipiendis curam instanter habebat, ut nec seculares prius Dominum Regem absq. eius consultu inquietare necesse haberent, quousque ille prævideret, si necessitas esset, ut causa ante regem merito venire deberet.* Capit. 21. *Comitis autem palatii, inter cetera pene innumerabilia, in hoc maxime sollicitudo erat, ut omnes conventiones legales, quæ alibi ortæ, propter æquitatis iudicium, Palatium aggrediebantur, iuste & rationabiliter determinaret, seu peruersa iudicata ad æquitatis tramitem reduceret; ut & coram Deo propter iustitiam, & coram hominibus propter legum observationem, cunctis placeret.* Audivimus verò jam tum supra thes. 24. capitulum Caroli Magni, quo prohibetur Comes palatii potentiorum causas nisi mandato regio decidere: *tantum (inquit) ad pauperum & minus potentium iustitias faciendas sibi sciat esse vacandum,*

XL. In hunc modum fuere constituta omnia iudicia cum alibi qua patebat regnum Francorum, tum etiam per Germaniam, quo tempore floruit maximè illa respublica sub Carolo Magno & Ludovico Pio. Omnia perinde ita observata fuisse etiam nepotum ætate haud dixerim. Fuit enim tandem turbulenta admodum respublica per intestinos motus, & Normannorum incurfiones, & sensim dignitas regia plurimum decrevit, maximè post creatos Duces quasi hæreditarios. Ceterum eo quo diximus modo legibus & consuetudinibus publicis iudicia tum fuisse instituta certum est. Sunt qui ab eodè Carolo deducant & iudicium illud VVestphalicum quod *vetitum* nuncupat Aeneas Sylvius l. de statu Europa. c. 29. alijs occultum alijs yemicum iudicium appellatur. Quanquam vero haud negem trecentis ab hinc annis ita creditum esse, tamen dubitare me jubet de famæ fide silentium omnium non Carolini tantum ævi sed & multorum post seculorum, utpote quum nemo ante Sylvium illum de hoc iudicio quidquam memoraverit: verosimile autem non sit interea temporis à nemine tale quid dictum illorum qui minima maxima solent narrare. Ad hoc ea fuit iudicij illius iniquitas & barbaries, ut à Carolo, rege & prudente & pio, illud esse institutum profus abhorreat à fide. Nec verò insolens est avorum ævo in Carolum auctore referre constituta etiam novissima. Quale vero fuerit illud iudicij gen^o narrant post Aeneam Sylvium, Felix Faber Histor. Suevorum l. 1. c. 7. sed adductis verbis Sylvij, VVernerus Rolevinkius Saxonia antiqua p. 2. c. 6. Ioannes Aventinus l. 4. Annal. ad annum 794. Crancius Saxonia l. 2. c. 21. Letznerus de vita Caroli Magni cap. 15. addens ejus iudicij usum superfuisset in provincia VVolpensi Ducatus Brunsvicensis, adhuc ætate Erici senioris Ducis, verum hunc ex consilio Iustini Gobleri ICTi

E

omne

omne illud abolevisse. Non est nostrum ejus formam re-
censere, aut barbariem multis perstringere.

XLI. Considerantibus autem omnem illam judi-
ciorum constitutionem hand difficile liquet, optime illam
convenisse & populi moribus & integro reipubl. statui.
Neque verò in regno legitimo, & ubi reipublicæ summa
non debet esse penes unum regem, & plebs ingenuè ac li-
beraliter habenda est, meliorem judiciorum rationem
possis inire. Qui enim rectius caveris optimatum liber-
tati, quam si causæ, illorum famam vitam dignitatem &
maxima bona attinentes, non nisi in optimatum concilio
decidantur? Quomodo plebi melius consulueris, quam
si & illi liceat ex suo ordine judiciorum assessores dare, & a
judicium iniquis sententijs appellatio ad legatos regios &
regem ipsum in promptu sit? Quomodo denique cum
optimatum & populi libertate accuratius tempera-
veris regiam potestatem, quam si maximarum litium
judicia ipsimet regi ex parte committantur, si ille
possit per se & suos legatos in totius regni judicia ex
parte advertere: si potissimi judices ipsius auctoritate con-
stituantur; nulli porro admittantur nisi de ipsius consen-
su? Liquet porro ex ijs quæ adduximus, controversias ob-
ortas nõ in longũ protelatas, sed obtinuisse tum processum
simplicem, facilem, & brevi tempore circumscriptum.
Est autem & hoc maximè in reipublicæ commodum.
Quam utilis præterea fuit litium paucitas! cum singuli ex
plebe intelligere possent leges secundum quas esset sibi vi-
vendum, nec processus simplex pateretur litium diuturni-
tatem, & causidicorum malitiæ non pateret forum. Vnum
tamen illud meritò reprehendas, quod lege permissum sit
causas Episcoporum ad Papam extra dioecesim Germaniæ
deferre. Quantumvis enim initio id ipsum non summè noc-
uerit,

cuerit, quamdiu Papa ipse unum cum Germaniâ regem
reverenter coleret, tamen damnosum fuit reipubl. extra
regni limites iudicem aliquem admittere, qui posset non
esse subditus Germaniæ regi, qualis utique fuit Papa statim
ab obitu Ludovici Pij, quo tempore & Germania fuit
distincta à republ. Romani Imperij & Papa tyrannidem
suam cepit struere, evalescente Francici regni autoritate.

XLII. QVEMADMODVM post tempora Francorum
aliquot proximis seculis habuerint sese Germaniæ iudicia
difficilius explicatu est, eo quod nullæ extant vel certè pau-
cissimæ leges temporibus illis in republ. latæ quæ id ipsum
significant, historici quoque ejus ævi reipubl. omnis im-
periti & negligentes paucissima memoraverint quæ huc
faciant. Etiam sic tamen revocare pereuntem memoriam
judiciorum fortassis fuerit operæ pretium. Initium
vero faciemus de causis Regum ipsorummet, utpote qui
& ipsi moribus antiquis jurisdictioni alicui ratione regi-
minis fuerint subjecti. Inde dicemus de iudicio causarum
majorum pertinentium ad Principes seculares quos vo-
cant: post de iudicijs Episcoporum differemus, utpote qui
etiam ipsi Principibus in republ. nostrâ accensentur: adje-
cturi denique de iudicijs magis plebeiarum rerum non-
nulla. Quibus perspectis demum licebit decernere quam
benè quam male iudiciorum omnium ratio sese habeat, &
quomodo vitijs si quæ sint possimus mederi.

XLIII. REGVM igitur causæ pertinentes ad reipubl.
administrationem, ut olim ita & post agitatae sunt frequen-
ter in comitijs regni. Ita Henricus IV. Cæsar male ad-
ministratae reipubl. aliquoties in comitijs postulatus fuit,
eorundemque auctoritate regia dignitate exutus. Ac-
cidit idem & Ottoni IV. & Friderico II. non enim jam
disputo, sint ne in horum causis ex jure aut æquo omnia

gesta: Comitiorum auctoritatem etiam tum in tanti momenti negocijs observatam esse satis est si jam attendamus.

XLIV. Duo tamen acciderunt nonnunquam multum appriscis moribus diffidentia. *Alterum* est quod Concilij omnium ordinum illa vis ad solos Electores transire ceperit post evectam multum novo more Septemvirorum dignitatem à Carolo IV. Hoc jure equidem Venceslaus Cæsar tantum ex Electorum sententia depositus fuit, & post in Septemviralibus comitijs pene solis de causis istis regijs fuit actum. *Alterum* quod Papa Romanus ceperit non tantum arrogare sibi ceu aliquis feudi dominus imò verò tanquam vicedeus orbis Christiani, jurisdictionem in Cæsares & Reges Germaniæ, sed etiam illos immorigeros communicatione sacra in tantum excludere, ut omnes cives & Ordines juramento fidelitatis solverentur. Sanè (ut de sacrâ potentia quam Papa sibi arrogat prius dicimus) etiam Carolina ætate est creditum, quod excommunicatio habeat effectum civilem aliquem, ratione socialis vitæ: verum ne illud quidem ad Reges excommunicatos pertinere quisquam censuit. Ut nunc taceam, in reges excommunicationis fulmen vibrare planè fuisse factum insolens. Certè cum fama esset Papam Gregorium qui se se rebellium partibus addiderat excommunicaturum Ludovicum Pium Cæsarem, vox hæc fuit vulgaris Episcoporum Galliæ & Germaniæ: *Si Papa venit excommunicaturus, excommunicatus discedet, quia aliter se habet antiquorum auctoritas canonum, ut est in vita Ludovici*. In Lotharium regni Lotharingi Regem adulterij causa Nicolaus itidem excommunicationem intendit, sed minæ effectum caruerunt. Carolum Calvum occupantem regnum Lotharij ex Ordinum tamen sententia, per Episcopos regni illius voluit excommu-

commu-

communicari Papa Hadrianus II. ipsemet fulmen illud forte non ausus jaculari: nec tamen de alio effectu civili quidquam memorat quam ut sese abstineant à convictu & societate familiari Regis. Frustra enim est Bellarminus *l. contra Barclaium c. 4.* quando hunc collocat inter eos qui Gregorio VII. paria fecerunt, subditis sacramento solutis; quamquam præluisse haud negaverim. Quid vero responsum sit ab ordinibus cum alijs tum Episcopis, patet ex epistola Hincmari Rhemensis Archiepiscopi, adeoque inter Episcopos illos tum primi, ad Papam. *Nunquam* (scribit dictum vulgo) *huiusmodi praeceptionem ab illa sede ulli decessorum meorum missam fuisse*; etiam si inter reges non tantum sacramentis confederatos, sed inter patrem ac filios ac inter fratres, *prælia ac seditiones eorum temporibus fuisse noscantur*. Item. Nec etiam ad hereticorum vel schismaticorum sive tyrannicorum Imperatorum ac Regum, quales fuerunt Constantius Arianus ac Apostata Iulianus & Maximus tyrannus, presentia & salutatione sive colloctione, sedis Apostolica Pontifices vel alij magna auctoritatis atq; sanctitatis Episcopi, cum locus & ratio & causa exegit, se subtraxisse leguntur. Item: Et dicunt secularem scripturam dicere, quia omne regnum seculi huius bellis quaritur, victorijs propagatur, & non Apostolici vel Episcoporum excommunicationibus obtinetur. Item. Petite dominium Apostolicum, ut quia Rex & Episcopus simul esse non potest, & sui antecessores Ecclesiasticum ordinem, quod suum est, & non rempublicam quod Regum est, disposuerunt, non precipiat nobis habere Regem, qui nos in sic longinquis partibus adjuvare non possit contra subitaneos & frequentes paganorum impetus, & nos Francos non jubeat servire, cui nolumus servire; quia istud ingum sui antecessores nostris antecessoribus non imposuerunt, & nos illud portare non possumus, qui scriptum esse in sanctis libris audimus, ut pro libertate & hereditate nostra usque ad mortem

certare debeamus. Et, si aliquis Episcopus aliquem Christianum contra legem excommunicat, sibi potestatem ligandi tollit. Et, nulli vitam aeternam potest tollere, si sua peccata illi eam non tollunt. Et, non convenit ulli Episcopo dicere, ut Christianum, qui non est incorrigibilis, non propter propria crimina, sed pro terreno regno alicui tollendo vel acquirendo, nomine Christianitatis debeat privare, & cum diabolo collocare, quem Christus sua morte & suo sanguine de potestate diaboli venit redimere, & Christianos pro fratribus suis animas suas docuit ponere. Propterea si dominus Apostolicus vult pacem querere, sic pacem querat ut rixam non moveat: quia nos non credimus, ut aliter ad regnum Dei pervenire non possimus, si illum quem ipse commendat terrenum Regem non habuerimus. Plura ex epistola Hincmari adducere non vacat: & verò tota meretur hac de re legi.

XLV. Post hæc de regibus excommunicandis in Papali aula videtur altum silentium fuisse usq; ad Gregor. VII. aut Hildebrandum, illum terrarū orbis titionem. Hic primus omnium non dubitavit Cæsarem Henricum IV. cujus erat subditus civilium delictorum causa & Romam ad dicendam coram sese causam vocare, & non venientē statim excommunicare, simulque subditos sacramento juratæ fidelitatis exsolvere, perduelles denique ad novum regem sibi creandum omnibus modis impellere. Quorum nihil omnibus retrò seculis in Christiano orbe auditum est. Benè enim Otho Frisingensis l. 6. c. 35: *Lego & relego Romanorum regum & Imperatorum gesta, & nusquam invenio quenquam ante hunc Henricum à Romano Pontifice excommunicatum & regno privatum.* Benè item Onuphrius Panvinius l. 4. de var. creatione Romanorum Pontificum, quem edidit Iesuita Gretzerus, facinus illud Hildebrandi appellat, *rem ante ea secula inauditam: nam (inquit) fabulas, qua de Arcadio, Anastasio & Leone Iconomacho circumferuntur, non moror.* Eodem tamen modo

modo tonarunt alij Hildebrandini successores in Henricum V, Fridericum I, Philippum II, Fridericum II, Ludovicum IV.

XLVI. Quamvis autem omnibus illis Papis non perinde omnia ex voto successerint, iniquitatem sententiæ atque impietatem prudentioribus quibusque & æqui studiosis, superstitionis sipario nonnihil sublato, animadvertentibus; attamen certum est nunquam defuisse qui Papalia illa fulmina tamquam cælitus profecta venerarentur, certum est etiam non tam in dubium vocatum numquid tale possit Papa, quam utrum justis de causis diram ejusmodi sententiam in hunc aut illum tulerit. Pauci sanè cum VValtramo Naumburgensi, cū Sigeberto, cum Marfilio Patavino, Ianduno & Ockamo ipsammet illam Papæ potestatem injuriæ postulaverunt. Autor Speculi Saxonicus limitat quidem illam, ut tamen non tollat. *Papa (inquit) non potest nec aliquis alius Dominum Imperatorem excommunicare postquam consecratus est & unctus, nisi solum in tribus casibus: si dubius sit in fide: si repudiet uxorem suam legitimam: si destruat Ecclesiam.* Nec alia fortassis fuit sententia multorum aliorum, etiam qui visi sunt maximè facere pro dignitate regia. Abbas Tritthemius nihil aliud quam hoc ausus est dicere in *Chron. monasterij Hirsangiensis ad annum 1106. Scholastici certant & adhuc sub judice lis est, utrū Papa possit Imperatorem deponere.* Quo tamen manifestum fit non accensitā tum temporis catholicæ fidei articulis doctrinam Hildebrandinam, verum citra hæresios infamiam adversam sententiam solere tum defendi. A Lutheri ætate jam ultra centum annos ab omnibus Protestantibus damnatus est Hildebrandismus, & asserta reipubl. libertas: neque dubito etiam in numero illorum qui Protestantium partibus non accesserunt (ut in Gallia, Italia & alibi est factum) fatis

fatis multos hæcenus sensitse & etiãnum sentire paria,
Fortè tamen illorum nemo publico scripto docere id au-
sus fuerit. Ex aduerso quasi regnum aliquod occuparunt
inter illos Lojola socij, quibus nihil videtur prius quam
Hildebrandinum propagare, aduersarijs atheorum hære-
ticorum & politicorum titulo traductis. Ut itaque respu-
blica inter has opiniones etiãnum fluctuet.

XLVII. Non tantũ verò jure illo suo sacro verũ etiã
quod Cæsar sit Papæ vasallus, & omnia quæ Imperij Roma-
ni titulo veniunt feudum sint Papale, jurisdictionem arro-
gant sibi Pontifices in Cæsares nostros & omnem rempu-
blicam. Auditum autem primo omnium tale quidquam
fuit Friderico I. Cæsare: nisi malis ad Lotharij Saxonis
tempora originem referre, quod tum primũ pictum e-
jusmodi quid sit in reipubl. ignominiam subscriptis illis
versiculis:

*Rex venit ante fores, jurans prius Urbis honores:
Mox homo fit Papa sumit quo dante coronam.*

Verũ Fridericus quidem aliam Papis confessionem ex-
torlit: tamen in Decretum Gratiani *distinet. 63.* irrepsit
tum nescio quod juramentum Ottonis *Tibi domino;* quod
Glossa appellat *juramentum fidelitatis.* Paulò post Inno-
centij III. capitulum *Per venerabilem* scriptum est, quo in-
quit: *quod ius & auctoritas examinandi personam electam in
Regem Romanorum & promovendam ad Imperium, ad Papam spe-
ctat qui eum inungit consecrat & coronat.* A primo for-
tassis Henrico VII. expressis verbis *juramentum fidelitatis*
est postulatum: quòd cum ille masculè recusaret prodijt
illa Clementina unica *de iureiurando,* reipublicæ maximè i-
gnominiosa. Longè majori importunitate ejusmodi quid
ausus est aduersus Ludov. IV. Ioannes XXII Pontifex: cui
tamen fortiter tota respubl. restitit. Et sanè si verũ est quod
dicit

dicat Papa necessario consequeretur Imperium in feudis
Papalibus esse numerandum, & Papam habere in Caesarem
& republ. jus tamquam in suos vasallos. Verumenim-
vero alibi iniquitas illius Papalis conatus late ostenditur.
Utque verum fuerit Imperium Romanum proprie ita di-
ctum feudum esse Papale, non tamen eapropter Papis de-
vinctum ita est vel Italicum regnum vel Germania, utpote
quae sint liberae republ. ab Imperio Romano prorsus di-
stinctae. Adcoque hoc quidem nomine nihil habuerit juris
Papa in Germaniae regnum, de cuius iudiciis nunc agimus.
Hinc in Caesarem nostrorum excommunicationibus Pa-
pae ipsi non hoc suum feudale jus solent urgere, sed illam
quam caelitus sibi credunt collatam omnipotentiam:
quam etiam ante sibi adscripserunt quam de dominio
feudali in Caesares quidquam mutierint. Neque enim
verum est, quod contendit Grotius, ex hoc illam esse na-
tam: ut ex jam ante dictis manifestum est. Quicquid autem
sit, nemo Caesarem vasallum sese agnovit Papae, jam a Fer-
dinandi I aetate nemo vel obedientiae sacramento sese vo-
luit Papis obstringere ad modum aliorum Regum, frustra con-
tranitente Pontificia curia. Interim tamen negari nequit
in media Germania haberi & coli hodieque a multis codicem
legum Papalium, non expunctis illis quae in ignominiam
reipublicae summa cum injuria perscripta esse diximus.

XLIX. Verum quemadmodum habere paulatim
sese ceperit & nunc adeo sese habeat iurisdictio in ipsum
Regem satis est dictum; consequens est de PRINCIPUM lai-
corum causis agere. Videtur autem in illis iudiciis
aliquid quidem mansisse per omnia secula usque ad
institutam Camerae Caesarem Spirensis, pristini moris,
aliquid vero mutatum. Mansit scilicet illud quod ejusmo-
di controversiae nunquam fuerint permittae unius regis
judicio,

judicio, sed semper earum dijudicandarum potestas fuerit simul penes Ordines. Patet autem hoc triplici modo. *Primo* quod nullis monumentis memoretur aduersi aliquid unquam accidisse: *Secundo* quod in historijs nostris, quę paulò clarius controversias hujusmodi narrant, semper memoretur id observatum esse quod nos diximus: *Tertio* quod supersint in omnium seculorum scriptis testimonia quę demonstrant hoc ipsum non tantum ita tum observatum, sed etiam inter leges publicas fuisse habitum.

X L I X. Prius unicuique apparebit excutienti scripta ejus ævi. Alterum satis est si nonnullis tantum exemplis nunc demonstremus. Cum Eberhardus magnæ auctoritatis Comes pacem publicam intestinis bellis fregisset ab Ottone Magno Cæsare non nisi in regni comitijs & accusatus & damnatus fuit, teste VVitichindo l. 2. Henricus III Cæsar Conradum Baviaræ Ducem itidem in comitijs Merseburgensibus *quorundam Principum iudicio* Ducali dignitate exiit, ut scribit Hermannus Contractus in Chronico anno 1052. Hujus filius Henricus IV Ottonis Baviaræ Ducis læsæ majestatis rei causam itidem non nisi in Comitijs regni agitavit. Lambertus Schafneburgensis scribit Ottonem jam citatum respondisse, paratum sese coram venire, & conditione quam *Principes regni æquam* judicassent crimen cujus insimulatus fuerat, refellere. Eiusdem verba sunt: *Rex Principes Saxonia sententiam super eo rogavit, qui cum tamquam manifesti criminis deprehensum reum majestatis indicaverunt.* Aventinus l. 5. Annal. narrat in Goslariensibus illis Comitijs Henricum Cæsarem primò legem Salicam de conjurationibus in Regem jussisse recitari, universos inde Principes jurisjurandi sui admonuisse, sententiamque de Ottone rogasse. *Omnes (inquit) in sententi-*

sentiam legibus pedibus triverunt: factum est Senatus consultum: Otto hostis indicatus & proscribitus. Eodem Cæsare quum Principes Saxonia rebellassent, scribit Lambertus missos ab illis legatos ad Cæsarem: *Se iuxta iurisdictionem omnium regni Principum de omni iniuria qua se Rex lasum diceret, paratos ei ad votum satisfacere, omnia, salva modo vita & libertate, libenter passuros.* His porro responsum à Cæsare: *Se nec eis nec cuiquam iustam satisfactionem de culpa proponenti veniam negaturum: de tanto autem tamq. atroci negotio precipitantesententiam ferre nec velle nec debere, donec Principes regni in unum convenirent, in quorum communem ignominiam lasa regie maiestatis iniuria redundaret, & quorum tam virtute bellum transigendum quam consilio pax reparanda esset.* Eodem tempore scripsit ad Archiepiscopum Moguntinum Magdeburgensis, adducere sese voluisse Principes quos Cæsar credebatur sibi inimicos: *quatenus (inquit) vestro aliorumque Principum iudicio vel in crimine deprehensi iusto supplicio subiacerent, vel innocentes inventi vobis intercedentibus gratiam eius reciperent.* Item: *Domino nostro legationem sicut humiles servi sæpè facimus, supplicantes ut nos in crimine deprehensos iudicio Principum palam damnaret, vel sine crimine repertos gratia sua securitate donaret.* Addit Lambertus: in Comitibus regni consensisse in hoc omnes regni Principes, de usurpato in republ. hoc novo & multis retrò seculis inaudito facinore non aliter regi vel reipubl. posse satisfieri, quam ut se absque ulla exceptione dedant. Huic verò Senatus consulto Saxones obtemperasse. Contigerunt autem hæc seculo undecimo. Duodecimo sequente seculo ab Henrico V. Cæsare proscribitus est Dux Lotharingia, factum autem id in frequenti Principum conventu, iudicio optimatum & consilij decreto uti loquitur Urspergensis. Conrado III. rege proscribitus est &

Henricus Superbus, verum *in frequenti senatu, & sententiâ e-*
dictâ q. Principum ut ait Aventinus l. 6. Henrici Leonis cau-
sam quoque non nisi in comitijs regni agitatum à Frideri-
co I Cæsare, nec nisi de communi Principum sententia il-
lum esse proscriptum, locupletissimè testantur omnes ejus
rei historiae. Idem Henricus supplex, à Cæsare cur non
potuerit in integrum restitui, causam diserte hanc adducit
Arnoldus Lubecensis l. 2. c. 29: *Non absq. consensu Principum*
Imperator restituere illum poterat, quem omnium consensu di-
tionibus suis privarat. Non multo ante ejusdem Henrici Leo-
nis controversiam cum vitrico Henrico Bayaro, de Ducatu
Bavariæ, Fridericus Cæsar decidit nõ nisi in Comitijs regni
& ex decreto Principum, vt narrat Otto Frisingensis *de gestis*
Friderici l. 2. cap. 10. & post hunc ab alijs omnibus traditur.
Tertio decimo seculo ab Ottone IV Cæsare proscriptus
est Otto Vithelsbachius cum alijs complicibus, verum &
hoc ad voluntatem omnium & in Comitijs regni factum scri-
bit Arnoldus. Hujus successor Fridericus II. Cæsar da-
mnavit filium, at non nisi *ex sententiâ septuaginta Prin-*
cipum in Comitijs teste Aventino l. 7. Annal. Eodem Cæ-
sare in Italia absente, Ottonem Bavariæ Ducem majestatis
læsæ reum Principes Imperii statuerunt, teste *cod. l. c.* Vbi
notandum, quæ hætenus narravimus accidisse maximè a-
pud nos florentibus Regum rebus. Multò minus ergo ab
eo discessum fracta Cæsarum auctoritate post longum illud
& perniciosum interregnum. Negotium Ottocari Bohemiæ
regis non uni Rudolpho Cæsari sed simul & *Principum sena-*
tu permissum est scribente Gerhardo de Roo l. 2. *hist. Austr.*
Idem Cæsar Austriam aliasque provincias repetente Bava-
ro, *Senatu Imperij convocato retulit quid fieri placeret de hisce*
provincijs: ex Senatusconsulto & Consilij decreto igitur
Austriam ac Sciriam filiis suis, Carnos Liburnos Istros
Tirolis

Tirolis Principi concessit, teste Aventino l. 7. Adolphus Cæsar anno 1296 Noricorum Ducis filios proscripsit sed *in concilio atq. ex sententia Principū*, eodem Aventino teste. Seculo decimo quarto Henricus VII, contra Bohemum promulgavit decretum itidem ex sententia Principum ut Patrium curiæ, quod est apud Goldastum *parte alt. Reichsats. p. 20.* Carolus IV controversiam de Electorali dignitate inter Palatinum & Bavarum non nisi in consensu omnium Electorum decidit. Rescripti Cæsarij hæc verba sunt: *Ist mit allen Churfürsten Geistlichen vnd Weltlichen / vnd sie mit ihm / mit gemeinen Raht / einmütiglich zu Raht worden vnd übereinkommen.* Seculo XVto hujus filius Sigismundus Imperator sententiam in Ludovicum Baviaræ Ducem ut hostem reipublicæ dicturus, ex *Senatus decreto* id efficere voluit, teste Aventino l. 7. Cum Friderici Austriaci ope Ioannes Papa à concilio Constantiensi sese subduxisset anno 1415, nec ad causam dicendam vocatus Dux comparuisset, *publico Principum iudicio condemnatus est* scribente *Hulderico Mutio l. 27. Chron. Germ.* Cum controverterent inter sese Henricus & Ludovicus Palatini, Sigismundus Cæsar *ist zu gericht geseßen vnd bey ihm etwa viel seine vnd des Reichs Geistliche vnd Weltliche Fürsten /* quæ verba sunt sententiæ late Constantiæ 1417. Idem Cæsar litem inter Ducem Bergensem & Archiepiscopum Colonensem de novo ad Rhenum vectigali exortam decidit *assumptis in consilium multis Episcopis, Principibus, & alijs optimatibus.* Idem Cæsar sententiam patris Caroli de Palatino Electoratu, *tam Ecclesiasticorum quam secularium Principum sacri Romani Imperij Electorum consilio & consensu accedente, aliorum etiam Principum plurimorum Ecclesiasticorum & secularium Bavorum nobilium & Procerum suorum ac sacri Imperij fidelium, maturè communitato consilio, confirmavit.* ut loquitur ipsa Bulla Cæ-

la Cæsaris apud Goldastum. Idem Cæsar contentionem
Erici Lavvenbürgici & Friderici Misnensis de Electorali
Saxonie dignitate itidem non nisi in conventu Electorum
decidit. Anno 1440 Ludovico Bavarie Duci cum filio
litigaturo respondit in hæc verba Cæsar Fridericus III:
Wir wollen die Sache mit sampt unsern vnd des Reichs Chur-
fürsten vnd andern Fürsten für vns nehmen / vnd euch zu bey-
derscheyts mit der Freundschafft oder mit dem Rechten entschei-
den.

L. Ex hisce omnibus utiq; manifestò liquet, verum
esse quod diximus: saltè ad Maximiliani tempora contro-
versias Principum in Principi concilio coram Rege aut Cæ-
sare vel agitas vel decidas vulgo esse: ut vel hoc modo non
liceat dubitare lege publica id ita fuisse constitutum. Pos-
sunt tamen illius legis & alia indicia adferri in medium.
Otonis Frisingensis de Vngarorum rege l. 1. de gestis Fri-
derici I c. 31. hæc verba sunt: *Quod si aliquis ex Comitum or-
dine Regem vel in modico offenderit, vel etiam de hoc quandoq;
non iuste infamatus fuerit, quilibet infimæ conditionis lixa à cu-
ria missus eum, licet satellitibus suis stipatum, solus comprehendit,
in vinculis ponit, ad diversa tormentorum genera trahit. Nulla
sententia à Principe, sicut apud nos moris est, per Pares suos expo-
scitur, sed sola voluntas Principis apud omnes proratione habetur.*
Ergo Ottone teste Cæsar tum sententiam non tulit de Co-
mitibus & Ducibus nisi de consensu Principum h. e. de
consensu Ducum & Comitum: hi soli enim Ducibus &
Comitibus sunt Pares. Et verò hoc obtinuit tum tem-
poris in omnibus negotiis feudalibus; qua de re omnino
legenda constitutio Conradi Imperator. l. 5. feud. Lango-
bardi. In Friderici II Cæsaris constitutione anno 1236
in Comitibus regni frequentissimis lata hæc verba leguntur
c. 24. *Das der Hoffrichter solle die leute richten die ihm klagen
von*

von allen Leuten/ohne Fürsten vñ andere hohe Leute/ wo es ge-
het an ihren Leibe/ oder an ihr Recht/ oder an ihr Erbe/ oder an
ihr Ehre/ das wollen wir selber richten. Eadem verba ha-
bentur in constitutione Rudolphi I. lata anno 1287 quæ
legitur apud Lehman. *I. V. Chronici Spirens. c. 108.* Alberti
I. apud Goldastum *p. 2. Reichsstat. p. 27.* Vnde liquet se-
culo decimo tertio etiam scripta lege regia à judicandis
causis Principum aulæ Cæsareæ palatinum iudicium fuisse
seclusum & ad ipsummet Cæsarem hasce causas delatas esse.
Quamquam vero verba legis nullam mentionem faciant
Ordinum sed solius Cæsaris, non tamen hos quis credat
exclusos, utpote quàm iudiciorum ordo revocatus tum
sit ad morem prisicum, qui qualis fuerit, audivimus. Anno
1408 in tabulis pacti inter Ioannem & Ludovicum Bava-
ros inquit Ioannes: Das sein Vater bey vns rechtens nicht
bekommen mög vmb sein väterlich erbe oder durch andere sprüche/
dann durch den Römischen König vnd vor den Fürsten da solche
Sachen billig für gehören. Eiusdem seculi anno 17 oborta
lite inter Ludovicum & Henricum Palatinos, quorum ille
causam suam volebat iudicio Ecclesiastico decidi, re cum
Principibus communicata testatur Cæsar Sigismundus sic
pronunciatum. Hierauff war nach vnserer Frage von den
Fürsten allen einhelliglich zum Rechten gesprochen / nach dem
vnd wir hier in Teutschen Landen zum rechten sessen / als ein
Römischer König / vnd Herzog Ludowig vnd Herzog Hein-
rich vorgenante beide teutsche Fürsten weren vnd zum Reich ge-
hörende / vnd die Sache Teutsch vnd vmb des Reichs Lehne
were/die in Teutschen Landen gelegen weren/vnd wir inen bey-
dersseits ein Teutsch Recht mit Teutschen Fürsten besetzt hettten/
vnd beyde Theil mit Teutschen Fürsprechen fürgestanden/vnd
ihr Sache nach Teutschen Rechtens gewonheit fürgelegt hett-
ten / so sprechen sie zum Rechten / was jeglicher Theil fürlegen
wolte

wolte es were Brieffe worte oder andere redliche Kundschafften
das er das in Teutschen vnd nach Teutschen Rechtsens gewons
heit durch seinen Fürsprecher thun vnd fürlegen solte. Cum
Ericus Lavvenburgicus Fridericum Misnensem super Ele-
ctorali dignitate in iudicium ad Concilium Basiliense tra-
here niteretur, idem Sigismundus Cæsar in hæc verba ad
Patres Concilij illius anno 1434. rescripsit: *Cum Principa-
tus officium ac ius supra dicta à nobis ac Imperio nostro in feudum
immediatè descendant, ac secundum juris communis dispositionem,
nec non usum, morem, stilum & consuetudinem sacri Romani Im-
perij, feudalis contentio per Dominum feudi, ac Pares curia ter-
minanda sit; liquet, hanc questionem, si qua pretendi poterit, ad
nostram & illustrium Archiprincipum nostrorum sacri Romani
Imperij Electorum pertinere notionem. Item: Nos eidem Erico
semper ultraneos præbimus iustitiæ complementum ministrare
legitimè, quod aliter expediri nequit, nisi Parium nostræ Curie
arbitrio, respectu feudi memorati. Quos utique Pares, legiti-
mè requisiti, prompti sumus, more Imperialis Maiestatis in præfines
Alemannie vocare, ubi de causis & questionibus Principum Ale-
mannie ex stilo Imperij nos convenit iudicare. Item: Quam
in super protestationem sacræ Basili. Synodo intimare curabimus,
ac ipsam requirere, quatenus causam ipsam à se penitus abdicet, &
ad forum nostrum remittat, more, stilo, & consuetudine Imperij
nostri & Parium Curie nostræ terminandam. Hujus successor
Fridericus III Henrico Bavaro opinanti sese citatum ad ju-
dicium aulicum vulgare, respondit anno 1448: So ist
doch vnser Meinung nicht gewesen / vnd noch vnser Meinung
nicht / das solch Recht in vnserm Kammergericht / das wir mit
den Personen / wann Fürsten vnd vmb Sachen die vnser vnd
des Reichs Fürsten Ehre Leib oder Leben nicht betreffen / be-
sehen / zwischen euch sol oder solte aufgetragen werden.*

LI. Nullum

LI. Nullum itaque dubium est antiquissimum illum morem Germanicum, qui etiam sub Carolina familia observatus est, de Principum causis non nisi de sententia Principum ejusdem ordinis judicandis, usque ad Maximilianum Cæsarem, servatum integrum. Quod eò minus quis mirabitur quò certius est etiam in Occidentali Francorum regno diu idem obtinuisse. Namque & ibi non tantum in primario quovis feudo certius vasallorum *maiores* qui Pares aut Liberi Feudales dicebantur, curiam domini suecolentes, & de feudilibus causis iudicantes, (verba sunt Tiliij *l. de reb. Gallicis*) verum etiam in ipsis Regni negotiis Pares aliqui constituti sunt. Non ferebat nobilitas (inquit Tilius) de feudis ab ignobili ullo iudicari. In confessu Biturigum iudicia fiebant civibus & equitibus Septimania, assistentibus quatuor è summo templo & binis ex aliis cenobijs cum Abbatibus. Nec tamen voluit Sanferranus Comes in eo confessu iudicari, quia cives permixti erant, dicens Baronatus causam non aliorum iudicio quam nobilium verminandam esse. Item: Hec iudiciorum ratio, ut de causis feudilibus iudicent feudales Pares, in Gallia est per antiqua. Et verò ne in Galliis quidè arbitror id mutatum, antequam Parliamentorum quæ appellantur potestas coepit novo more sese efferre. Neque enim abs re est quod scribit Hotomannus *Francogall. c. xii.* per illa iudicia omnem Ordinum vim atque auctoritatem à Capetanis regibus conculcatam.

LII. Cæterum hæc obiter. Iudicia verò illa Principum etiam hoc ex prisco ævo ad eundem Maximilianum usque traxerunt, quod causæ quamvis maximæ in iudicijs illis citò finem consecutæ sint, quodque simplici ratione & ex æquo ac bono Principum conventus illas deciderit. Neque verò aliter fieri potuit, utpote cum Principes procul essent ab ingenio rabulario, & ipsimet presentes causas suas per procuratorem proponerent, & iudicijs unà cum Cæsare

fare præfiderent. Et verò infinitis pene exemplis demon-
strare est gravissimas Principum controversias, uno alte-
ro aut tertio conventu judiciali intra breve temporis spa-
tium decidas esse. Cum voluptate & summo commodo
quis legat in huius rei accuratam notitiam, saltem Henrici
VII contra Henricum Bohemiæ regem anno 1310, & Ca-
roli IV in causa Ruperti Palatini anno 1353. editum de-
cretum, quorum utrumque extat apud Goldastum *p. 2.*
Reichsagung. p. 29. & 42. Sigismundi itē sententiam alteram
Constantiæ 1417. alteram Noribergæ latam 1431 apud
auctorem *Informat. in negotio Donauverdensi.*

LIII. Et hæc quidem remanserunt usque ad Maxi-
milianum. In nonnullis tamen iudicia illa à priscis mori-
bus multum recesserunt. *Primum* enim cum familiæ in-
tegræ aliquot Principum, tum Principum alij nonnulli, ar-
bitraria sibi caperunt iudicia constituere, non attenda Re-
gum sententia: quæ hodieque *Austrege* / aut *gewilfürte Au-*
strege nuncupantur. Origo rei in obscuro est. Fortassis
tamen meritò illam retuleris in longum illud interregnum
seculi XI II & ultimos Friderici II Cæsaris annos. Namq̃
omni illo tempore nulla fuerunt iudicia publica neque po-
tuerunt non interea controversiæ inter Principes oriri.
Sed & post interregnum usque ad Maximilianum ea fuit
Cæsarum inbecillitas, ut Principum multi ab eorum iudi-
cijs causas suas suspendere noluerint. Rara quoque ex eo
fuerunt regni comitia, sæpè etiam satis diu Cæsarea digni-
tas penes quem esset incertum fuit, contendentibus inter
fese de illa dignitate haud paucis ante Carolinam Bullam:
ut proinde tam turbulento reipubl. statu etiam coacti fue-
runt nonnulli Principes alia sibi iudicia quærere. Certè
hisce temporibus inductæ sunt & civitates multæ in simi-
lia iudicia conjurare ut post dicemus. Nequaquam sanè
audien-

audiendi sunt qui ejusmodi judicia Maximiliano demum auctori adscribunt. Etsi enim ille novam aliquam formam judiciis illis dederit primus, quæ nunc magis in ulu est: disertè tamen in Const. camerali anno 1495. scribitur: Welche sonderliche gewilfurte rechtliche Austrege gegen einander haben / die sollen sie sich laut deroselben gegen einander gebrauchen.

LIV. Adhuc magis ab ætatis Carolinæ moribus in eo recessum est, quod plurimæ Principum controversiæ & causæ sensim non tam judicijs illis, quam armis & bellis fuerint agitata: judicatum quoque pauci solverint nisi vi & armis reipubl. coacti. Cœpit autem utrumque statim ex quo Germanicæ provinciæ fuere Ducibus commissæ, Comitatus quoque & Ducatus tantum non merè hæreditarij sunt facti. Ex eo enim munimenta & arces in Germania plurimæ à singulis Principibus, Comitibus & alijs extrui cœperunt, & domi aucta est singulorū potentia, usq; adeo, ut viribus suis freti æqua judicia amplius vix admitterent. Cum primis verò id invaluit post labefactatam per Hildebrandum regiam potestatem, multò magis verò ab ætate Friderici II Cæsaris: cum quo Regia auctoritas tantum non tota concidit. Loquuntur fanè Historiæ Germanicæ jam à multis seculis pene nihil aliud quam bella civilia Principum, summo argumento contemptæ judiciorum auctoritatis.

LV. Non minus illud quoque novum est quod in Reges ac Cæsares nostros ita & in Principes seculares profanorum negociorum causâ jurisdictionem aliquam Papæ cœperint exercere. Sensim id ortum est, postquam Hildebrando auctore in immensum auctoritas Papalis excrevit. Ex eo enim in Principes illos non minus atque in Cæsares excommunicationis fulmen ad causas prorsus alie-

nas, ut & effectus antehac inauditos translatum est. Præ-
terea verò & alijs occultis artibus tractæ sunt Principum
causæ ad forum Papale, quarum meminit jam Fridericus III
Cæsar in epistola ad proceres & populum Gallia, quam suis
pro patre Guiljelmo *Vindicijs contra Bellarminum* inseruit
Ioannes Barclajus *in epilogo*. Recensens enim illas injurias
quibus sese & alios Principes atque Reges credebat Cæsar
iniquè affectos, mox addit. *Quodque questione sive dissen-*
sione, inter dominos & vasallos seu inter duos nobiles & vicinos in-
vicem contententes, prout assolet, emergente, prædicti summi
Pontifices ad petitionem unius partis tantummodo partes suas
temporaliter interponunt, volendo ipsos inuito in se compromit-
tere, vel aliter ad concordiam coercere: & alligando se fidelibus
contra dominos, aut uni de partibus supradictis, quod non prius
pacem cum alijs faciant, quam alligatos sibi ponant in pace: recipi-
endo similiter promissionem de non faciendo pacem cum dominis &
vasallis. Item in eo quod prædicti summi Pontifices, in præiudicium
iurisdictionis, & honoris, Regum, & Principum prædictorum, ad
petitionem Clericorum, seu Laicorum, cognitionem causarum de
rebus temporalibus, possessionibus feudalibus, seu burgenalicis, in
Ecclesiastico foro tractandas recipiunt, & committunt. Hæc
Cæsar. Durasse verò illas artes illamque iniquitatem etiam
ad Maximiliani Cæsaris ævum, adeo que per multa secula,
manifestum fit ex Gravaminibus secularium Principum
Carolo V Cæsare in comitijs Noribergensibus Adriano
Papæ transmissis. Nonnunquam ejusmodi quid factum
est & ipsorum Principum culpâ verentium ne in Cæsareo
iudicio causâ caderent, ut liquet exemplis Ludovici Pala-
tini & Erici Lavvenburgici n. 50. commemoratis.

L VI. Atque hæc quidem ita contigerunt. Non dif-
ficile autem est dictu etiam quare in hunc modum omnia
evenerint, perpendentibus post regiam dignitatem & po-
tentiam

tentiam collabentem, ex aduerso incrementem magis magisque Principum aliorumque Ordinum vim domesticam, quam parum habita fuerit ratio publici boni per multa secula, quamve fuerit exigua Caesarum existimatio. Tantum nempe abfuit ut per Caesares potuerit deliberari quae ab antiquo Principibus competijt libertas, (cujus haud levis pars fuit illa qua de nunc agimus iudiciorum ratio) ut Caesaribus nihil reluctantibus aut parum potentiores quique Principum omnia iudicia quasi everterint bello & armis, sibi quidvis pro lubitu vindicantes, alij in arbitraria iudicia consenserint non implorata auctoritate reipublicae. Quorum ut nihil ferendum est in republica bene constituta, ita nec in Germania contigisset unquam, si reipublicae, ut olim, sua auctoritas & vis mansisset salva. Eodem vitio porro nutrita est Pontificum Romanorum audacia. Quid enim non audeant arrogantia atque ambitio, curiae Papalis dotes perpetuae, in republ. tot modis scissae & laceratae, si praesertim superstitione animi ad improbum obsequium flectantur? Ex hoc fonte sane manasse istud malum, argumento est certissimo, reipublicae status ille qui adhuc Friderico II Caesare superfuit, ut ut & ille multum mutaverit a pristino. Neque enim horum quae jam commemoravimus quicquam prisco illo aeo contigisse legeris.

LVII. Quamvis autem haec hactenus ita sese habuerint, Maximiliani tamen, Caroli V, & sequente aetate multum mutaverunt. Ut enim *primum* attingamus Papales conatus, non facile quidem illi desierunt, (ut pertinax est curiae illius improbitas) dixeris tamen hodie fortassis illos esse medio sublatos esse. Quae felicitas reipublicae Protestantibus unice, vel certe potissimum, ferenda est accepta. Nam quod etiam antehac factum diximus, Maximilianus quidem haud temere permisit Principum laicorum causas ad iudicium

cium curiæ Romani trahi, quemadmodum liquet etiã ex
rescripto ad Ordines Imperij anno 1505. cujus verba sunt:
Wir geben euch zuvernehmen / das wir den Probst Dechant
vnd Capittel des Thumstiftes zu Trier gebeten haben / die
Rechtssfertigung / damit sie dem Edlen vnsern vnd des Reichs
lieben getrewen Philips Graven zu Sireneburg zu Rom fürge-
nommen / abzustellen vnd sich gebürlichen Rechtens vor vns
oder vnser vnd des heiligen Reichs Cammerrichtern / als seinem
ordentlichen Gericht begnügen zu lassen. Tamen ex quere-
lis aut Gravaminibus ut vocant Principum laicorum Ger-
maniae ex comitijs Noribergensibus curiæ Papali trans-
missorum anno 1522. manifestum est, quantum auli fue-
rint hac in re etiam tum Pontifices. Omnino meren-
tur legi gravamina (ceu appellantur) nonum, deci-
mum, undecimum & duodecimum. Nec verò desit
isthac iniquitas antequam Laici Principes Protestantes ut
in alijs & in hisce negotijs Papali tyrannidi colla tandem
subduxerunt. Quorum cum numerus sit per Germaniam
major nec levis potentia, fortassis ex eo jam & reliqui Pro-
testantium partibus haud adscripti, vel ab ipsa Papali curiã
caperunt mitius haberi atque æquius, aut verò ipsimet illi
Principes libertati suæ aliorum exemplo rectius caverunt.

LVIII. Magno etiam Germaniæ bono factum *secundo*
est, ut sublata Principum illa *xeegdin*, ab eo usque tem-
pore controversiæ legitimis judicijs passim commissa sint.
Quamvis enim inveteratum malum, publica reipublicæ
impotentia, at singulorum Ordinum domi constituto
robore subnixum, non ex voto potuerit eradicari, attam-
en & rectius quam antehac aliquot seculis in judicia à
Principibus consensum, & per bonas leges bellicis illis
motibus obviam itum est. Causam, quã impulsu multi
Principum ferociæ pristinae nonnihil remiserunt, fortassis
haud

haud immeritò dixeris Urbium Germanicarum vires, ut a mulas Principibus ita supparet, illa Maximiliani tempestate. Neq; verò belligerantibus pro expectatione fructus cedebat, quod à nummis minus valeret, & munimenta potissima in potestate essent oppidanorum, valde pro incremento libertatis suæ laborantium. Ad hoc non potuit non prudentiores & æquiores quoque Principum tædium capere tot bellorum civilium, quibus per aliquot centum annos miserè Germania omnis hic alibi everfa est. Flexi indubiè ad humaniora hæc instituta Principum animi haud leviter fuerunt per Romani atque Canonici juris peritos, qui à Maximiliani ætate consiliis reipublicæ passim per Germaniam sunt admoti: in aulis Principum antea regnantibus pene solis illiteratis ac militaris ordinis hominibus. Ut solet respublica sese habere ad ingenium regentium.

LIX. *Tertium* id quoque plane novo more capitis, quod ipsimet Principes aut Cæsar ipsemet non amplius vacent dijudicandis controversijs suis ut antehac, sed omnem hanc curam in Romanarum legem peritos, plebeij licet generis, ministros suos soleant rejicere. Cui rei mos patrius ab omni retro ævo hætenus servatus plurimum adversatur. Non potuit verò non hoc obtinere ex quo pro legibus patrijs Romanæ atque Pontificiæ in Germania invaluerunt: quod ab ætate usq; Maximiliani quam maxime coepit. Neque verò fieri temerè poterit ut Principes ipsi Romanum & Canonicum jus addiscant, quæ hujus doctrinæ est prolixitas, & aulicæ educationis indulgentia. Ut taceam ingeniorum quæ nonnunquam est ruditatem, & alia studia, ad quæ cum Principes omnino debeant institui, præripitur tempus addiscendo juri Romano impendendum. Igitur ex quo non potuit in Principibus esse juris peritia,

ritia, ex eo coacti quoque iidem sunt iudicia etiam maxima alijs committere. Secus quam antehac solitum, cum leges & consuetudines patrias nemo paulò intelligentior ignoraret, & pleraque ex æquo & bono componerentur.

LX. Huic rei consequens est quarta mutatio circa diuturnitatem litium. Namque multum profectò lites illæ Principum solito factæ sunt diuturniores, ex quo per alios & coram alijs quam qui sunt sui ordinis litigare ceperunt. Quod ipsum ex parte accidit quasi necessitate quadam, partim vi novarum legum, partim denique malitia causidicorum. Fieri etenim non potest, ut qui ministerio funguntur, possint perinde atque Principes ipsimet finire controversias: quippe quibus circumscripta varijs modis est agendi potestas, quæ in Principum litigantium ipsorummet liberrimo est arbitratu. Illud quoque ferè est ingenium aulae, ut qui cupiditati subservit dominantium primo loco sit, certè sit acceptior illo qui æqua consulit & moderata. Hinc adiguntur ministri tamquam vi quadam, ne gratiâ excidant, ut non tã quæ sunt æqua suadeant ac velint, quàm illa quæ placent quamvis improbis dominorum affectibus. Atqui æquitatis & moderationis viâ interclusâ necessum est iusto longius lites protrahi. Porrò unà cum legibus Romanis, simul etiam ea in foro procedendi ratio, quæ Papali curiâ laudatur, opinionem accepit in Germania eximia prudentiâ pariter & æquitatis: eoque ut ad alias ita & ad Principum controversias ceptam illam ad moveri nõ est mirum. Est autem illa prolixa admodum, & plurimum à prisca tot seculis recepta simplicitate diversa. Iam verò constat quoque cum aliunde tum ex querelis Ordinum Imperij publicis, jam rum seculo quintodecimo effulis, eo tempore quo leges Romanæ ceperunt pedem in Germaniam inferre, artis rabulariæ quoque sparsam in mores nostros semen-

fementem, uberrima fruge brevi divitem, ut ne caveri quidem potuerit quin & in Principum lites frequenter dispergerent sese pessima radicis surculi. Enim verò non nunquam à sola illa mala arte ut vulgo alias ita & Principum controversias maximas penè in infinitum protractas esse, nemo Germanicarum rerum peritior negaverit.

LXI. *Quinta* mutatio contigit circa arbitraria judicia, quæ à nonnullis Principum fuisse constituta supra diximus. Est autem illa non uniusmodi. Quum enim antehac non nisi apud paucos fortassis illa obtinuissent, nec tam auctoritate reipublicæ quam ex Principum quorundam privato instituto; quando Maximiliano Cæsare nova iudiciorum ratio institueretur, & Principes quidem iudicarent sua interesse ut arbitraria judicia perirent, Cæsar verò restitutam non nihil vellet suam, quam in summis illis causis dijudicandis obtinuerat quondam auctoritatem, placuit ut omnes Principum causæ, siquidem reus ita velit, coram arbitrariis iudicibus à Cæsare in id confirmatis agerentur: data tamen venia appellandi à sententiâ ad summum iudicium quod appellant Camerale. Itaque & leges multæ sunt conscriptæ de iudiciis illis arbitrarijs, quæ semigermanica voce vulgò austregæ nuncupantur. Neque enim Principes primarij & illi quos Comites aut Barones dicimus, eandem usurpant rationem Austregarum. Imò alia illa est atque alia, prout actor est aut summi aut medij aut infimi ordinis aliquis. Qua de re legenda *Ordinatio Camere parte 2. tit. 2. & seqq.* ne alia nunc laudem in testimonium Comitiorum decreta.

LXII. Quamvis verò hoc modo possint videri Principes more antiquo experiri coram sui ordinis iudicibus, reapse tamen nihil tale fit; quod illi qui arbitrarj iudices sunt lecti soleant delegare iudicium suis ministris;

611M

H

Porro

Porro etsi initio omnes Principum causæ ad Austregas sine delata, tamen postea placuit coram hoc iudicio non experiri circa omnes controversias, sed pleraque negotia statim ad Cameram referre. Enumerantur illa parte secundâ Ordinationis cameralis hoc ordine: Causæ fractæ pacis, causæ fiscales; causæ de constitutione religiosa, litigiosa possessionis, pignorationum, mandatorum sine clausula, relaxationis ad effectum agendi, legis diffamari, denegata vel protracta iustitiæ, appellationum denique omnes causæ hæctenus coram austregis non agitari solitæ. Quo ipso liquet Austregis paucissima negotia relicta esse. Notandum præterea, definitum esse legibus, ut iudicium Austregæ intra semestrem, aut annale tempus finiatur quo spacio (ut nunc sunt mores) lites paulo majoris momenti non possunt, certè non solent, expediri. Itaque etiam hoc modo fit ut iudicium illud parum usus habeat. Accedit ulterius, magnis sumptibus iudicium illud constare ob munera in ministros iudicantium Principum ex more conferenda. Ut adeò in universum Austregarum iudicium expensens vix possit aliter iudicare, quàm vel nihil vel admodum parum rei publicæ prodesse. Et verò falsum est quod nonnulli ajunt, institutum hoc iudicium quò etiâ Principes habeant in suis negotiis multas instantias forenses, quoniam pleraque negotia etiam lege publica illi iudicio sunt subducta.

LXIII. Hinc *sexto* etiam hoc jam est novo more introductum, ut tametsi Principes in prima instantia coram austregis experiantur, ferè nunquam ibi componantur controversiæ, sed cum aliàs tum per appellationem ad Cameram Spirensensem aut etiam ad iudicium aulicû Casaris trahantur. Quod sanè multum abit à pristinis moribus. Neque enim legas temerè, controversiâ aliquâ Principû ab arbitrarijs iudicijs illis translata olim fuisse ad iudiciû Casareum.

Porro

Multò

Multò minus legas talem aliquam controversiam agitam coram illo Cæsaris iudicio quod Assessores habet, qui non tantum non sunt Principes Germanici, sed sæpè tantum plebeij generis, imò ne quidem Principum auctoritate constituti, quales tamen sunt Assessores Cameræ Spirensis. Observandū præterea est; quod legibus publicis & consensu omnium Ordinum sit quidē constitutum illud de Principum causis vel statim in prima instantia vel per provocationem ad iudiciū Camerale deferendis; de iisdem autem Aulico Cæsaris tribunali committendis nunquam quicquam in Comitijis lege sit decretum. Ut itaque hoc posterius niti tantum consuetudine quadam possit videri. Et sanè multum hac de re tanquam minus legibus consentaneā conquesti sunt tum alij tum omnes illi qui in foedus Correspondentiæ quod appellarunt fuerè uniti.

LXIV. Nova quoque *septimo* est illa, quam leges definiunt latas sententias exequendi ratio, si partes nolint ijs ultrò obtemperare. Actum de eā primò omnium est in Coloniensibus comitiis anno seculi superioris duodecimo, & post in sequentibus multis. Visum verò est expedire, si, in decem circulos distributa Germania, cui libet exequendi illa auctoritas deferatur. Huc faciunt Comitiorum Coloniensium ann. 1512. paragraphus. Unde ob remand: VVormatiensium anno 21. §. Ob aber zu frischer That. Anno 22. So zu frischer That. &c. Hinc in singulis circulis leges postea latae sunt de modo executionum; quæ num perinde omnes reipublicæ expediant haud absre fortassis quis dubiret. Caterum nec adferre huc licet illas, ne heic sub examen vocare, ob multitudinem & varietatem. Quamvis verò hæc ita sint definita, attamen legibus illis sese non teneri Cæsarem nonnulli sunt professi. Sic jam anno 1607 Rudolphus Cæsar rescribi fecit:

Das ihre Maj. weder an des Reichs Executions Ordnung
oder Kreisverfassung / noch sonst dahin gebunden sein / das
zu Exequirung der Kay. Urtheil sonst sein Mittel vorge-
nommen werden möge / dann allein mit des jenigen Kreis
Obristen zu thun / darunter die condemnirte gefessen / son-
der sie hetten zu erhaltung Rechts auch wol auff andere weis
in alweg zuschliessen. Idem Cæsar proscriptionem Dona-
uvertensis urbis non per Suevici circuli Ordines sed per
Bavariæ Ducem executioni mandavit. Ex adverso tamen
hoc tamquam injuriosum reipubl. & iniquum multi Prin-
cipum proclamaverunt. An verò nunc hæc res sit compo-
sita satis, dubito. Ut proinde in tam magni momenti ne-
gotio videatur reipubl. fluctuare.

LXV. Præ alijs maximi ponderis est mutatio *septimas*
quod nempe Cæsares à centum jam annis ceperint de
Principum feudalibus bonis maximis imò vita & omni for-
tuna decernere, nò tantum non audità aliorum Principum
ut *Parium curiæ sententiã*, sed ne quidem in iudicio ali-
quo per Principum delegatos constituto. Sic Carolus V
Ioannem Fridericum Saxonem & Philippum Landgra-
vium proscripsit, illum captum etiam capitis damnavit.
Idem anno 1543 solus decidit litem inter Landgravium
& Nassoviæ Comitem de ditione Cattorum, quæ sententiã
tamen post est rescissa. Utque exempla similia non ex-
tent Cæsare Ferdinando I & Maximiliano II, Rudolphus ta-
men in turbis Argentoratensibus anno 1602 intentavit
proscriptionis fulmen Christiano Holsatiæ Duci Argento-
ratenfis Episcopatus vicedecano, in causa Iuliacensi alijs
Principibus potissimi ordinis idem est minitatus, causã illã,
quæ vertebatur circa Ducatus hos & multos Comitatus ad
sui unius iudicium trahens. Neque verò non etiam à Prin-
cipibus aliquot est hoc probatum. *Etsi enim Vniti, qui*
appel-

appellabantur, ad priscam consuetudinem provocarent,
agnovit tamen hoc solitarium summum Cæsaris iudicium
Christianus II Elector, agnoverunt qui Pragæ aderant anno
1610 Principes Germanici magnæ auctoritatis, nisi quod
consultum crederent ut Cæsar removendæ invidiæ ergo
etiam Principes aliquot in consilium vocaret. Neque Cæ-
sar admisit Principes iudicij Pares nisi hac addita expressa
cautela: Das sich sonst auff diesen solchen Fall niemand zu
beruffen oder solches in consequentiam zu ziehen habe.
Porro etiam anno 1613. in ipsis Comitibus Ratisbonensibus
rejecta fuit Hassi Casselensis adversus Hassum Darmstaden-
sem petitio de Principibus iudicio assessoribus dandis in
controversia de Marburgensi ditione, litis contestatione
partibus injuncta coram uno Cæsare: ut & solus Cæsar
Ferdinandus II tulit sententiam 1623 Kalendis Aprilis.
Iam ante illum in negotio de Grubenhagenensi ditione solus
Matthias pronunciaverat: & ipse Ferdinandus anno 1622
tulerat sententiam in causa heredum Edovvardi Fortunati
contra Georgium Fridericum Marchionem Badensem,
rejecta appellatione quam is à Cæsare malè informato ad
eundem melius informandum & ad Imperij ordines oppo-
suerat. Ab eodem porro felicitis memoriæ Cæsare Ferdinan-
do solo multos Principes proscriptos & omnibus fortunis
suis exutos esse, alijs vicissim in gratiam itidem solo ipsius
nutu receptis, notum in vulgus est. Nec tamen ab Or-
dinibus regni querelas temerè audias fusas esse violatæ hoc
ipso suæ libertatis. Ut proinde iudicia illa jam quidem sint
tantum non *πανεπιστολικά* quæ antè aristocraticum regimen
sapiebant. Quomodo hodieque sese habent iudicia de ca-
pite & omnibus fortunis Nobilium Ordinum in Dania ac
Polonia: ut quæ ad sola Comitia pertineant. Publicâ Ordini-
um omnium lege mutatum esse pristinum morem nescio

an liceat affirmare. Nam quod *parte 2. ordinat. Cameral. tit. 7.* scribitur, Cæsari reservatum iudicium lite orta de Principatibus, id possit accipi ex usu veteris formulæ: eodem enim modo loquuti jam olim sunt Cæsares nec tamen unquam exclusi à iudiciis illis Pares curiæ; h. e. Principes ipsi; quasi nihil aliud significetur, quàm ad iudicium aulicum aut Camerale, constitutum ex personis infra dignitatem Principum positis, non pertineant lites de Principatibus, sed ad Cæsarem ac curiæ Pares. Quemadmodum illa verba jam interpretati sumus n. 50. Sanè alias causas introducti novi illius moris reddere fortassis haud fueris in difficili.

LXVI. Verum de iudicijs Principum secularium fatis. Iudicia attinentia EPISCOPORVM ac Metropolitanorum causas personales plurimùm quoq; à Carolinis institutis discesserunt. Scilicet prætextu Sardicensis canonis causas tantum non eiusmodi omnes singulari artificio ad sese traxerunt Romani Papæ, summa cum injuriâ & totius reipublicæ pariter & singulatim metropolitanorum, utpotè qui tandem ferè ab omnibus hujusmodi iudicijs fuerè seclusi, non sine Episcoporum demum aliorumque litigantium maximo incommodo, quod procul extra provinciam & quidem Romæ cogentur litigare sumptibus maximis, in foro cum calumnijs summè obnoxio tum ad quævis vendibili. Neq; verò non tantùm nullam quamvis iniquissimam appellationem rejecerunt Papæ, sed & citra appellationem & præter Episcoporum ipsorummet voluntatem sui iudicij fecerunt causas Episcopales, easq; novo exemplo Romam pertraxerunt. Cœperunt autem hæc quasi per gradus. Namque in synodis etiam auctoritate regia jam decisas causas unà cum partibus Romam vocavit jam Nicolaus Primus Hildebrandinæ hæreseos metator.
Cum

Cum Romam venissent quàm iniquo sint iudicio circum-
venti Guntherus & Theodogutho Episcopi Belgici, liquet
ex communi querela quam post Aventinum & Flacium
etiam Baronius refert. Nicolai successor Hincmari Lau-
dunensis causam, evocato actore & reo, Romæ itidem vo-
luit definire; verùm Carolo Calvo regi & Belgij Episcopis
etiam hoc meritò insolens tùm est visum. Quoniam scilicet
hactenus obtinuerat more Sardicenis etiam patribus pro-
bato, ut causâ etiam per appellatiónem ad Papam devoluta,
non nisi in provincia in qua erat nata per Episcopos & Papa-
les vicarios decideretur. Inter Hildebrandi dictatus est:
Quod maiores cause cujuscumq; Ecclesie ad illum referri debeant.
Est autem illud sequenti tempestate strenuè observatum,
atque ita penè omnes illæ de quibus agimus Episcoporum
causæ, Metropolitanorum & provincialium Synodorum
iudiciis subductæ sunt. In iisdem est dictatibus: *Quod Papa
solus possit Episcopos deponere & reconciliare.* Quo itidem
omnibus synodalibus & regijs Episcoporum damnationi-
bus detrahitur. Quod ipsum adhuc magis sit apertè in di-
ctatu illo: *Quod absq; Synodali conventu possit Episcopos deponere
& reconciliare.* Sed hac de re paulò post clarius.

LXVII. Præterea, ut alij clerici ita & Episcopi atq;
Archiepiscopi subducti jurisdictioni reipublicæ, in unius
fermè Papæ imperium concesserunt. Princeps omnem
regiam potestatem à suis cervicibus removit Hildebran-
dus aut Gregorius septimus Papa, & quidem ita ut pariter
reliquum clerum, contra morè antiquum, subtraheret lai-
corum imperio, quo sibi eos subiiceret. *Huius enim* (verba sunt
Onuphrij Panuinij) *cum omnes Latina Ecclesie tum præcipuè
Romana acceptum referre debet, quod libera sit, & ab Imperatoris
manu eruta.* Ex eo sanè auditæ demum illæ voces sunt:
Clericos omni jurisdictioni laicorum esse exemptos, &
quidem

quidem jure divino. Quod usq; adeo arrisit sequioris ævi hominibus, ut ex eo tempore paucissimi libertatem clericorum tulerint acceptam Principum benignitati. Ita quoque apertè in canones Ecclesiasticos translatum est, ut Bellarminus, qui humano juri primùm adscripsit illà libertatè, pòst mutata sententia auctoritate canonum illorum commotus concesserit in partes adversas, uti videre est *l. de clericis edit. Venetæ 1599.* & in ijs quæ adversus Ioannem Marfilium, Paulum Servitam aliosque Venetos Theologos disputavit. Paucis pòst Hildebrandum annis in Concilio Urbanus Papa (teste Florentio VVigornienfè in Chronico anno 1121) eos anathemate percutiens, qui pro impetrandis Ecclesiasticis honoribus laicorum fiunt homines aut vasalli, dixit: *Nimis execrabile videri, ut manus que in tantam eminentiam excreverunt, ut (quod nulli angelorum concessum sit) Deum cuncta createm suo signaculo creent, & eundem ipsum pro redemptione & salute totius mundi summi Dei Patris obtulit offerant, in hanc ignomiã derudantur, ut ancilla fiant earum manuum, que die ac nocte obscenis contactibus inquinantur, sive rapina ac injusta sanguinum effusioni addicta commaculantur.* Quæ verba sunt profectò in Reges ac Principes summè injuriola, simul verò ostendunt, quàm putidis argumentis imperium Principum Papæ & Episcopi detrectaverint.

LXIIIX. Quamvis verò ea sit Papæ mens & multorum aliorum, tamen non statim ab Hildebrando id ipsum reipublicæ est persuasum. Narrat sanè Otto Frisingensis *l. 1. de reb. Friderici c. 62.* dissidentibus Trajectinis de Episcopi electione, Regem Conradum ex Frisingensis & Misnensis Episcoporum sententia rem omnem judicandam suscepisse, parte autem altera provocante à Cæsare ad Papam, illam majestatis læsæ damnatam, imò Trajectenses hac

hac de causa grandi pecuniâ esse multatos tradit idem Otto l. 2. c. 4. Eiusdem de Friderico I. hæc verba sunt l. 2. c. 5. Rex in proximo Pascha Babenberg coronam gestans, duos Cardinales, videlicet Bernardum presbyterum, & Gregorium diaconum ad depositionem quorundam Episcoporum ab Apostolica sede destinatos, secum habuit. Proximam dehinc Pentecosten Formaticis feriatis, Henricum Moguntinae sedis Archiepiscopum, virum pro distractione ecclesie sue frequenter correptum nec correctum, per eosdem Cardinales deposuit, ac Arnaldum cancellarium suum per quorundam ex clero & populo, qui illuc venerant, electionem ei subrogavit. Idem etiam Cardinales, permissu Principis, Burcardum Eistetensem senio gravem, de inutilitate causantes, eisdem submovere. Dumq; post hæc in Magdeburgensem & quosdã alios sententiam ferre cogitarent, à Principe inhibiti, & ad propria redire iussi sunt. Hæc Otto. Idem porrò Fridericus Cardinalem aliũ Roma missum Magdeburgensis negotij causã repulit, ut legitur c. 10. quin. & Ulricum Halberstadensem Episcopũ, quod tributum sibi in Italiam exercitũ ducenti non persolvisset, Hartvicum quoq; Bremensem qui iussus Cæsarem in Italiam subsequi id neglexerat, majestatis damnavit in conventu procerum, prædijs eorum in fiscum Imperialem relatis, teste Ottone cap. 12. contentionem quoque cleri Colonienſis auditis partibus finivit, ut idem Otto narrat c. 31. & 32. Ex hiscẽ sanẽ manifestum est, non ex sententia Dictatorum Hildebrandinorum Cæsares statim omne de Episcopis iudicium Papæ permisſisse, sed quemadmodum eorum institutionem, ita & depositionem sui ex parte juris existimasse. Adeoque ut metropolitanorum Synodalia iudicia quidem non habuerint amplius locum, non in unius tamen Papæ jurisdictionem Episcopi tum quidem transferunt. Veruntamen videtur non multò post etiam hac parte prævaluisse tyrannidem Papalem, præfer-

tiā posteaquam Fridericus II Cæsar adolescens & sub tutela Honorij Papæ inductus à tutore constitutionem, *de libertate clericorum* promulgavit, simulque in Germaniam Ius Decretale Pontificium malum pedem intulit. Et si enim multa ex voto non successerint clero per Germaniam, & Fridericus ipsemet jam adultior licentiam clero indultam rursùm circumciderit (quo nomine inter alia anathemate Cæsarem ferire non dubitarunt Papæ) non tamen post Fridericum illum secundum quiscquam Episcoporum à Cæsare & Ordinibus dignitate motus fortassis est, cum ex adverso fatis multi id passi sint tantùm vi sententiæ Papalis. Vix legas ex eo tempore, quenquam Episcoporum secularis causæ ergò ante Maximilianum in Germaniæ judicijs conventum esse, tantum abest ut id factum sit sacri delicti nomine: cum tamen Carolus Magnus ipsemet Felicis & Elipandi causam fecerit in præsentia suâ Francofurti per synodum definiri.

LXIX. Post Maximilianum Carolus V prisca reipublicæ jura feliciter cœpit vindicare. Namque & de causis ipsam religionem attingentibus multa pro re natâ constituit, agrè licet ferentibus Papis, imò Cæsarem graviter oburgantibus. cujusmodi increpatoria epistola Pauli III in medio versatur. Cum etiam Ioannes Episcopus Hildesheimensis, contra leges pacis publicæ, impetum fecisset in Brunsvicensibus Ducibus, proscriptus est à Cæsare anno 1521 ex decreto Ordinum Imperij, & Brunsvicensibus Ducibus bona Episcopo erepta in feudum sunt concessa. Cum porro Papæ iudicio causam hanc submisisset Episcopus, & Romæ spoliis damnati essent Ducibus anno 1540 per Paulum III, tamen sententiam illam Papalem minimè admisit Cæsar, licet aliquoties ab ipsemet Papa rogatus, sed tandem

dem Camerae Spirensi anno 1548 rem omnem ex sententia
Ordinum remiſit. Per Atrebatensem quid Episcopo Hil-
desheimensi, restitutionem ex auctoritate Papalis senten-
tia petenti, anno 1547 responderi iusserit, memoratu dignu
est testem ipsum Episcopum audire: *Quod sacra Caesarea*
Maieſtas, poſteaquam ex relatione ipſius, & aliorum dominorum
Doctorem conſiliariorum ſua Maieſt. unanimi voto & ſententia,
cognoviſſet & intellexiſſet, quod Papalis ſententia reſtitutoria
mea maxime in hoc fundata eſſet, quod Bannum Imperiale Came-
ral. contra Ioannem Episcopum Hildensemem ſe praedeceſſorem
meum per Maieſt. ſuam latum, invalidum eſſe cognoviſſet, vigore
tamen cuius auctoritate ſua Maieſt. Duces Brunſuicenſes praedicti
bona Eccleſia Hildensemensis invaſiſſent & illa occupaviſſent; &
quod non ſpectaret neq; pertineret ad ſummum Pontificem Paulum
& ſedem Apoſtolicam ſuper validitate & invaliditate banni ſui
imperialis diſputare, neq; de illo cognoscere haberet. Et idcirco
ex defectu iuriſdictionis ſententia reſtitutoria Papalis etiam Con-
ſiſtorialis praedicta nihil & nullius momenti eſſet, & Maieſt. ſua
illam non ad unum pilum aſtimaret, neq; pluris uno pilo haberet
ac faceret. Eadem verba ſapius leguntur repetita in
publico instrumento, uti vocant, Episcopi rogatu &
tabellione conſcripto. Idem porro Carolus Caſar Her-
mannum Archiepiſcopum Coloniensem anno 1545 no-
vantem nonnulla circa religionem receptam citavit ad di-
cendam coram ſe cauſam, interim ne quid moveat ju-
bens utque quod erat motum in priſtinum reſtitueret: non
exſpectata ſententia Papae, eundem loco etiam movit, quod
tamen Papae quoque conſenſus acceſſit. Vnde manife-
ſtum eſt Carolum exiſtimaviſſe etiam in merè Eccleſiaſticis
ſuo Imperio Episcopos ſubjectos eſſe. Notum praeterea
eſt injectas eſſe manus à Ferdinando II Caſare cum in Car-
dinalem Cleſelium, tum in Archiepiſcopum Trevirensis:

quale facinus anathemate solet ferire curiæ Papalis bullæ
cænæ dominicæ. Verùm enim verò haud facilè tamè dixe-
ris, eandè esse hodiè sententiã & Proceribus Germaniæ qui
majorum religionè tuentur, quod clerici nempè nostri nõ
sint exempti amplius in personalibus causis à foro Cæsaris
& reipublicæ. Namque ejus partis theologi pariter & cano-
nista ab ipso jure divino libertatem istam atque exemptio-
nem vulgò derivant, idque propalam & ore & scriptis de-
fendunt. Quí aliud verò sentiant illi qui sunt ex horú ludis
profecti? Ad hoc nõ dubitavit Camera Spirensis anno 1629
sententiã olim à Carolo V in Episcopum Hildesheimen-
sem latam (quantum videtur) eo nomine rescindere, quod
Cæsar Episcopum non potuerit proscribere, eo que pro-
nunciavit pro sententiã Papali: quo utique sit manifestum
etiam ex illius maximè tribunalis mente Cæsari non com-
petere in Episcopos jurisdictionem. Cæterùm profusus
aliã & planè vetera illa de reipubl. auctoritate etiam in cle-
rum placent, imò mordicùs propugnantur ab Ordinibus
Protestantium partis. Vt proinde in tanti momenti negotio
videatur respublica quasi in ancipiti hætenus collocata.

LXX. Notum præterea est, sæculo tertio decimo præci-
puè in vectam esse auctoritate Pontificia unã cum legibus
novis Papalibus in Ecclesiam Christianam impeditam
illam & perplexam procedendi in foro rationem, quæ post
fermè, ubicunq; & Romanũ jus receptũ est, in omnia etiam
secularia fora sese penetravit. Non est instituti nostri iniqui-
tatem illius ex merito describere: præsertim quũ nemini nõ
liqueat, illã omnibus actoribus maximè adversam, reis ni-
miũ plerumq; favere, judicia verò debeant ex æquo utriq;
parti esse utilia; facile etiam sit observatu, ne quidem in reo-
rum gratiam institutum esse illum processum, utut isthac
specie soleat commendari, sed quo judicijs ex multitudine
ne &

ne & diuturnitate litium crescat auctoritas pariter & insigne lucrum, adeoque vel maximè ita omnia constituta esse, ut curia Romana omne genus litium ad se trahere & homines auro possit emungere. Cujusmodiunque verò illa sit procedendi ratio, jam à seculo tertio decimo in fora & negotia Episcopalia certè insinuavit sese. Quod ipsum quanto Germaniæ malo factum sit, satis est ex unico Conradi Urspergensis testimonio perdiscere, qui ipso illo tempore vixit. Cum enim narrasset Ottonem IV electum esse Regem adversus Philippum in hæc verba prorumpit: *Facta est hæc abusus, ut fieret quasi portentum multarum abusionum, quæ subsécuta sunt in terris. Vix enim remansit aliquis episcopatus, sive dignitas ecclesiastica, vel etiam parochialis ecclesia, quæ non fieret litigiosa, & Romam deduceretur ipsa causa, sed non manus vacua. Gaude mater nostra Roma, quoniam aperiuntur cataractæ thesaurorum in terra, ut ad te constuant rivus & aggeres nummorum in magna copia. Latere super iniquitate filiorum hominum, quoniam in recompensationem tantorum malorum datur tibi precium. Iocundare super adiutrice tuæ discordia, quia erupit de puteo infernalis abyssi, ut accumulentur tibi multa pecuniarum præmia. Habes quod semper scripsi. Decanta canticum, quia per malitiam hominum, non per tuam religionem orbem visisti. Ad te trahit homines, non ipsorum devotio, aut pura conscientia, sed scelerum multiplicium perpetratio, & litium decisio precio comparata.*

LXXI. Antequam ab Episcopis abeamus, nonnihil etiam de judicijs Episcopaliū bonorum adjiciendum est. Illa olim non nisi ad laicorum Advocatorum & porrò Regium forum pertinuisse ex ijs quæ n. 35. attulimus est manifestum. Etiam proximis seculis subducta esse bona illa judicijs ordinarijs Principum & Comitum, liquidò patet cum aliundè tum ex tabulis privilegiorū Regiorum

Episcopis concessorum; quales ab Ottonibus, Henricis
liisque Cæsaribus editæ etiamnum supersunt satis multæ.
Attamen etiam sic omnia bona manserunt in Advocato-
rum cura, ut ut longè amplissima illa fuerint, paucis exce-
ptis, & quidem usque ad Fridericum secundum. Paucis
inquam exceptis. Videtur enim jam tum Ottonum ætate
Ducum dignitas & potentia nonnullis Episcopis, Mogun-
tino scilicet, Coloniensi, & VVirzeburgensi concessa,
adeoque plena bonorum administratio, imò secularis (uti
vocat) in populum subditum jurisdictio. Reliquis au-
tem Episcopis fortè omnibus sui manserunt Advocati. Et
quidem dare illos Regij juris fuit: more jam Carolina æ-
tate recepto, ut liquet ex *capit. 13. lib. V. & c. 203. lib. VII. apud
Ansegisum*. Quamvis enim Urbanus III ann. 1186, teste Baro-
nio, gnaviter laboravit in id uti liceret ipsismet Episcopis
Advocatos adsciscere, jus tamen Regium superavit usq; ad
Fridericum secundum. Atq; hic quidem possit videri omninò
jure illo cessisse statim Imperij initio, verbis bullæ suæ quam
habet Goldastus statuit, Imperial. fol. 73. & 74: *Omnia nos
spiritualia vobis & aliarum Ecclesiarum Prelatis relinquimus liberè
disponenda, ut que sunt Cæsaris Cæsari, que Dei Deo rectè distri-
butione reddantur*. Fortè tamen verba illa alio sunt sensu ac-
cipienda. At post Fridericum illum certius est id juris Epi-
scopos tantum non omnes paulatim impetrasse. Facit
huc VVilhelmi Cæsaris privilegium Mindensi Episcopo
concessum, quod legitur in Chronico Mindensi à Pisto-
rio edito: *VVilhelmus Dei gratiâ Romanorum Rex, semper Au-
gustus, & c. Cum venerabilis V. VVedekindus, Ecclesiæ Mindensis
Præpositus, dilectus consanguineus & Capellanus noster & c. à
Decano & Capitulo ejusdem Ecclesiæ, & c. in Episcopum & pasto-
rem unanimiter electus, ne bona eiusdem Ecclesiæ, que in nostram
& Imperij protectionem recipimus specialem, hostili lacerentur
incurfu*

incurſu & improborum inſultibus diſſipentur, regalia & adminiſtrationem bonorum temporalium ipſius Eccleſiæ ſibi concedimus, de benignitate regia Maieſtatis, ut de cætero tanquam Princeps Imperij, bona ipſius Eccleſiæ adminiſtret, ordinet, diſpenſet, prout melius ad utilitatem Eccleſiæ videtur expedire, &c. *Datum Brunſwig. VI. Idus Septembr. anno Domini 1253.* Ex eo fanè plerique Epifcopi excuſſis ſuis Advocatis ipſi cæperunt ſecularia quoque judicia & Adminiſtrationem bonorum futurorum exercere. Quod ipſum quantum malorum & Eccleſiæ & Reipubl. Germanicæ attulerit, non eſt hujus loci exponere.

LXXII. Pleraque porrò bona Epifcoporum oneribus publicis, haud ſecus atque alia laicorum, fuiſſe uſque ad Friderici II aetatem obnoxia per totam Germaniam, & hætenus ignoratam divinam ſcilicet illam clericalium divitiarum ab oneribus reipublicæ immunitatem, probatu facillimum eſt. Quare ad illud fanè uſque tempus nemo etiam dubitavit controverſias de Epifcopalibus bonis ad laicorum Advocatorum vel Regium forum pertinere. Neque enim temerè reperias exemplum aliquod contrarij conatus, niſi quod curia Romæ poſt Hildebrandum muſſitare illa cæperit. Utque adeò profecto id verum eſt, ut Fridericus I, Secundi avus, fruſtrà conquerente Papa Adriano, ab ipſius Papæ bonis per Italiam publica tributa reipublicæ non popoſcerit tantum, ſed etiam exhiberi ſibi fecerit. Qua de re omninò legendus Radevicus *l. de rebus geſt. Friderici 4. cap. 3 4.* ubi Bambergensis Epifcopus ſcribit à Papæ nuncijs Cæſari propoſitum inter alia: *de dominicalibus Apoſtolici fodrum non eſſe colligendum, niſi tempore ſuſcipienda corona.* Poſteaquam verò Fridericus II inductus eſt, levare iſtis oneribus clericorum bona non multò poſt laboratum eſt cum ab Epifcopis & reliquo clero tum à Papa Roma-

Romano, & quidem summâ est operâ laboratum, ut omnia
bona foro etiâ laico totius reipublicæ eximerentur. Neque
verò Fridericus quid aliud quâ hoc tantum dixerat, quod
infectum est titulo *Codicis Iustiniani libri 1. tertio De Episcopis
& clericis l. 33.* quod ipsum nihil aliud est quàm confirma-
tio Imperialium & canonicarum sanctionum, quæ exem-
ptionem à iudicio summo reipublicæ non admittunt. Ad-
eoque præter mentem Imperatoris nimis prolata est interpre-
tatio. Ne quidem videtur ille voluisse simpliciter ab omni-
bus oneribus exempta clericorum bona, sed tantum ab ijs
quæ Principes aut oppidani laici ex more illis imponebant.
Ita enim sonant verba *l. 2.* ejusdem tituli: *Item nulla com-
munitas, vel persona publica vel privata collectas vel exactiones,
angarias vel parangarias Ecclesiis vel alijs pijs locis aut Ecclesiasti-
cis personis imponere, aut invadere Ecclesiastica bona presumant.*
Exigente autem reipubl. usu non desit ipsemet feudalibus
& patrimonialibus clericorum bonis onera hæcenus sueta
imponere. Eoque Gregorio IX ipsum accusanti *De tallis
& exactionibus quod contra formam pacis ab Ecclesijs & mona-
sterijs extorqueantur* respondit teste Matthæo Parisiensi:
*Tallia & collectiones clericis & personis Ecclesiasticis non pro Ec-
clesiasticis rebus, sed pro feudalibus & patrimonialibus imponun-
tur secundum quod est ius commune, & obrinet ubiq; per orbem.*
Qua de re alias latius.

LXXIII. Quamvis verò ad hunc modum ab anti-
quissimis Ecclesiæ temporibus habuerint sese bona ut alio-
rum clericorum ita & Episcopaliū, tamen à Friderici æ-
tate coeperunt illa trahi, à Papa cum primis & Episcopis, ad
solum Ecclesiasticum adeoque Papalem fori jurisdictionem.
In eam sententiam sanè non unus extat canon Pontificij
juris post Fridericum latus. Multi quoque Canonistæ
eandem sententiam mordicus defendunt. Non desunt ta-
men

men nec defuerunt unquam doctores qui pro seculari jurisdictione saltem in feudalia bona Episcoporum acriter certaverunt. Nonnulli quoque Imperatorum partes suas iverunt defensum satis gnaviter. Apud Goldastum tomo II. Const. Imperial. p. 86. & 87. extat rescriptum Ludovici IV. ad Magistrum & Fratres Ordinis Teutonici: *ne fideles Imperij coram alio judicio Ecclesiastico vel seculari, quam Imperiali, ratione bonorum ab Imperatore collatorum respondeant.* Friderici III. Cæsaris literæ quibus anno 1476 interdixit Halberstadenſi Episcopo appellatione ad Papam à sententia Cæsarea lata de pago Detfort, sunt in medio productæ in opere cui titulus: *In sachen Braunschweig contra Hildesheim remissionis Auffürliche Relation vnd Bericht pag. 359.* Eoque ferè nunc obtinet in Germania, ut solus Imperator ratione bonorum feudaliū & regaliū jurisdictionem in Episcopos exercent, si pacem publicam violaverint eos etiam condemnent, teste Gailio *l. 1. de pace publica cap. 1. n. 13. c. 8. n. 8.* provocetur etiam à sententia Archiepiscopi vel Episcopi non ad Pontificem verum ad Cameram, eodem teste *l. 1. observ. 30. n. 1. & 2.* De illa reipublica jurisdictione in regalia & bona temporalia Episcoporum quædam & in leges publicas *Ordinat. Cameral. p. 2. tit. 7.* recepta sunt. Multum tamen vereor ut jurisdictioni Cæsareæ satis vel hæc ratione sit cautum.

LXXIV. In hunc modum sese Episcoporum habet forum. MONACHI (ut de ijs hic aliquid addamus) etsi omnes Carolino ævo fuerint proximè quoad personalia sub Episcoporum cujuscunque diæceseos jurisdictione Ecclesiastica, tamè sequentibus seculis etiã hac in re multa facta est mutatio. Etenim & antiquorū monasteriorum nonnulla auctoritate Papali Episcoporum jurisdictioni sunt subducta solumque Papæ subdita: & novi mendicantium

K

mona-

monachorum Ordines circa seculum tertium decimum usque & sequente tempestate instituti liberi prorsus ab omni Episcopali jurisdictione, adeoque suis proximè Provincialibus & Generalibus demumque uni Pontifici subiecti. Neque verò licorum aliquam in se potestatem id genus hominum in personalibus quidem causis dudum voluit agnoscere. Quamvis enim Protestantium Principes, si quos alunt, in numero eos habeant reliquorum subditorum: inter alios tamen omnes idem minimè observantur: licet haud dixerim nusquam observari. Ut proinde hæc quidem jurisdictionis ratio certa sit & uniusmodi per Germaniam, haud levi profectò reipublica malo, in tanta utriusque sexus τὴν ἀσκητῶν sive otiosorum multitudine.

LXXV. Bona Monachalia Jurisdictionem suam nominè atque Episcopalia mutaverunt. Illa jam tum circa initia sua, Carolina regnante familiâ, subducta esse ordinarijs judicijs Comitum & Principum, & commissa Advocatis liquido apparet ex ipsis antiquissimis tabulis fundationum quas appellat. Cæterùm sequentibus temporibus Advocatorum judicijs monasteriorum multorum bona sunt erepta, partim vi per Pontifices Romanos, partim grandi ære dato aut simili aliquo contractu. De Priore exstat querela Principum Germaniæ inter centum gravamina n. 13: *Insuper & hoc moluntur summi Pontifices monasteria aliquot eximendo, ut ab Episcoporum, eorum scilicet Ordinarijs ac Defensorum Protectorumque aliorum jurisdictione ita exempti, reddantur immunes, immediatèq; subiaceant sedi Apostolica. Quæres non tantùm prædictis ipsorum Ordinarijs ac Defensoribus sed & toti Romano Imperio cedit in iacturam, tum quando collatio pecuniaria pro Imperij necessitate viritim Imperij statibus indicitur. Ita enim fit, ut ipsi per se ab oneribus publicis exempti*

exempti immunitate sua gaudeant, &c. De posteriore præclare differit Ioachimus Vadianus *l. 2. de collegiis & monaster.* fol. 103. & quidem de monasterio VValkenrithensi notat Eckstormius in *Chronicop. 81.* Ottonem IV Casarem resignatam sibi à Comite Hohnsteinensi Advocatiam in villa Rhoda cum omni iure monasterio contulisse, *p. item 97. Pro Advocatia quam Comites Hohnsternij ab Imperio in feudo habebant Monasterium ipsis numeravit 36. argenti marcas.* Quamvis autem multa monasteria liberam nacta sint in sua jurisdictionem, multa tamen sub Advocatis suis relicta; bona quoque non nisi paucorum ab oneribus publicis immunitatem acceperunt. Eoque hodiè per Germaniam jurisdictionis ratio in monasteriorum sive personas sive bona varia est: alibi nempe multum ex veteri more, alibi multum ex recenti trahens. Quin ipsa suprema jurisdictio in controversiis bonorum cœnobiticorum hodieque alicubi ad Papas trahitur, utut Casares obnitantur.

LXXVI. CLERICOS alios quod attinet manserunt illi quidem usque ad Protestantium tempora sub Episcoporum & Archiepiscoporum jurisdictione, neq; nisi cognita sententia judici seculari gladio fortè puniendi sunt traditi, more sanè dudū recepto: acciderunt tamen quæ ipsis penè impunitatem peccandi dedere. Qua de re graviter conquesti sunt Principes Germaniæ in Gravaminibus *num. 31.* *Quicumque, ajunt, Ecclesiasticos recipit ordines maiores seu minores, per hoc omnium pœnarum magistratum secularium, utrumque magna perpetret maleficia, immunis esse contendit. Neque hoc ita ordinati temerè præsumunt, quod ab Ecclesiasticis summa conditionis statibus in peccandi hac licentiâ manu teneantur. Causas pessimi moris cum alias adducunt tum hæc: Vi in peccatis maleficijsq; perpetrandis magis adhuc foveantur, præter omnem æquitatis rationem, aliquatenus interdictum est Archie-*

piscopis & Episcopis, ne malefactores hos publicè criminali iudicio reos agere possint, nisi prius degradatos: id quod tantis sumptibus, tantæque pompa celebrari oportet, ut propterea perquam rarissimè uncti illi malefactores meritâ plectantur pœnâ. Ad hæc adstringuntur obliganturque Episcopi per sua Capitula, ut personas in sacris ordinibus, quod dicitur, constitutas, secundum Canonica etiam iura, pœnis ut cunque levibus, punire, affligere q; non audeant. Quæ res tota eò spectat, ut ex disparitate hæc, inter laicos ac Ecclesiasticos, simultates, dissidia, ac que odia plusquam Variniana oriantur. Verum hæc omnia per Protestantes quidem multùm sunt mutata. Etenim clerici illorū hodiè in causis personalibus subditi sunt foro consistoriali ab ordinibus Protestantibus passim constituto, in aliis autem plerumq; sortiuntur forum commune laicorum: Pontifici aut Episcopis nullo amplius in illos jure permisso.

LXXVII. PORRÒ etiam quæ in laicos sacro ordini jam olim competijt sancta jurisdicctio multum mutavit pristini moris. Quum enim olim secundum prisca Ecclesiæ canones causæ illæ spirituales laicorum in singulis provinciis per sacerdotes & Episcopos vel Archiepiscopos deciderentur, post plurimæ earum Romam sunt tractæ. Hinc Excommunicationum & Interdictorum fulmina Papalia Germaniæ non minus quàm alijs regnis per sunt facta familiaria. Disertim Episcopali iudicio multas controversias, unde plus lucri captari poterat, subductas suo foro Papæ reservarunt. Ad hoc hæreticæ pravitatis Inquisitione, uti vocant, in Dominicanos monachos translata, rem maximi momenti itidem Episcoporum iudicio Papæ subtraxerunt. Nova etiam sunt & à prisco more aliena de quibus conqueruntur Principes gravamina. 34: *Roma: caterisque in locis per Archiepiscopos ac Episcopos aut certè eorum Ecclesiasticos iudices, multi Christianorum ob causas prophanas, ob pecunia denig;*

deniq; ac turpis questus amore excommunicantur, multorumq;
sed eorum in fide infirmorum conscientia per hoc aggravantur, &
in desperationem pertrahuntur, ac denique ob pecunia, lucrivè
tantulum, aut alioquin res minimi precij, ad interuentionem usque
anima, corporis, honoris, contra diuina humanaq; iura perducun-
tur. Quamvis enim non ob solum hæreticos crimeu, ut
Principes videntur voluisse, Excommunicatione usa sit
prisca & primitiva Ecclesia, sed ob morum quoque de-
plorata vitia, non tamen illam admittit ad leuia facta aut
dubij juris. Nova etiam sunt quæ gr. 35. veniunt in que-
relam: Et illud in plerisque sæpiuscule evenit, quod vicinorum
excommunicati decem & eo amplius, quos tamen causâ nihil o-
mnino contingit, cum ipso principali excommunicationis pœna ag-
gravantur, & non ob aliud, quam ut Officiales, Ecclesiastici scilicet
iudices, facilius citiusque pro libidine sua miseram plebeculam
depeculentur, ac pro suo libitu eorum abutuntur simplicitate, ipsosq;
principales ad quasunque etiam iniquas acceptandas transactio-
nes per hoc compellant, adigantque. Nam etiamsi excommu-
nicatus ipse, vnâ cum uxore, liberisque suis, per intolerabile hoc
& iniquissimum banni onus, in exilium ire cogatur, quod hac in-
re nullus sit Officialibus modus, neque finis, neque ulla facultatum
ratio: tamen nullus est hominibus illis respectus, num industria,
datave ad hoc opera, & per contemptum, an necessitate ita impel-
lente, vel casu potius, vicini cohabitatores cum excommunicato
ipso participarint commerciumvè habuerint, aut sufficiens hæc
fuerit concivibus causa, quare excommunicatum merito solum
vertere iussisse debuerant, horum pensis habetur nullum. Profus
nova etiam sunt de quibus gravam. 36. agit: Præterea, quum
sacerdos, aut alioqui Ecclesiastica persona casu occiditur, tum ne-
dum occisor excommunicatur, sed & totum oppidum, aut totus
pagus iniquissimè interdicitur: quod interdictum eò usque durat,
tamq; diu interrupta pendent publica Christianorum officia, quo

usque vel occisor, vel tota incolarum eius loci communitas fecerint homicidij compensationem, homicidiumque expiarint: non considerato eo, dederit ne occasionem, ut se gesserit, probe vel nequiter versatus fuerit occisus sacerdos, vel alius Ecclesiastici ordini ascriptus, licet iura canonica ipsa in quibusdam casibus, modum negotio præscribant: prægravanturque, itaque ex delicto unius centum alij nihil tale commeriti: nedum contra communem aequitatem, sed & contra omnia divina & humana iura.

LXXIIX. Præter morem etiam veterem Ecclesiasticæ disciplinæ, poenarum omnium sacrarumque satisfactionum Indulgentia cæpit nummis venire: cum omnis pietatis summa corruptela. Ex adverso excommunicationes ob culpas in sacrum ordinem fortè commissas ut factæ sunt frequentiores ita & effectus earum est exasperatus; ita ut excommunicato nihil relictum sit civilis fortunæ. Etsi enim in Saxonici juris Speculum recepta sit hæc propositio: *Excommunicatio neminem debilitat in iure terra seu feudi nisi sequatur regularis proscriptio*: tamen à Gregorio XI id inter hæreticas est sententias relatum. Exasperata similiter multum est poena eorum qui hæretici habiti sunt. Vivi comburio enim cæpit in illos animadverti: quod omniretro ævo in occidentali Ecclesia nunquam auditum fuerat vel visum. Vbi major fuit illorum numerus, crux in illos (uti tum loqui mos tulit) fuit prædicata, & quasi communitatem in illos omnes, tanquam extrema commeritos, ferro & flamma, nullo sexus nullo ætatis discrimine, sævitum est.

LXXIX. Hæc omnia etiam hodie vera & recta esse judicant quotquot sunt Pontificiæ partis. Certè qui inter eos sunt doctores ita sentiunt & docent. Cæterum nihil horum non improbant Protestantes, eoque omnia hæc abrogaverunt. Nec tamen vel illi omni ex parte conveniunt

unt cum disciplina Ecclesiastica Carolino ævo usitata: qualis enim illa fuerit petere est cum aliunde tum ex Rabani Mauri pœnitentium libello. In Protestantium verò Ecclesijs longe est mitior & laxior disciplina: quanquam nec apud illos omnes eadem sit ubique ratio.

LXXX. VENIMVS ad causas merè seculares & inter seculares personas popularis ordinis controversas. Patet autè ex supra dictis, illas, Francorū durante Carolino Imperio, nunc in Episcopali audientia, nunc in seculari foro agitas & decisas esse. Quemadmodū enim Theodosij legem omnibus vasti sui imperij subditis, communem esse voluerit Carolus ostendimus *n. 34.* Sequentibus verò seculis usque adeo placuit Episcopis iudicandi hoc munus, quod olim optimo cuique grave onus videbatur, ut multis technis fimbrias suas hic dilatare sint conati. Neque verò quod *l. 3. art. 87. Speculi iuris Saxonici* significatur, causas hasce omnes ad seculare forum tantū pertinere, ex Friderici I Cæsaris constitutione, ut innuit ad illum locum glossa, ita obtinuit. Plurimæ quærelæ de iniquitate Episcoporum eorumque Officialium, qua laicorum causas contra fas & æquum ad forum suum pertrahere sunt soliti, prolixè adeo recitantur in gravaminibus Principum *num. 56. 57. 58. 59. 60. 62. 63. 64. 70. 71. 72. 73.* ut hoc loco omnia illa recitari non possint. Ingessit verò & in harum causarum iudicia sese Papalis curia quā maximè. Vnde conqueruntur Principes *grav. 9. Pontifices Romanos ad petitionem personarum Ecclesiasticarum laicos non rarè in causis profanis, puta hereditatum aut pignorum & in prima quidem instantia coram se Romam citare ac in ius vocare. Item gr. 10: Cum Roma quispiam etiam laicus interposito iuramento asserit, se non sperare iustitiam apud iudicem competentem in Germania, protinus ad tale iuramentum admittitur, ac citatio ei contra partē adversam decernitur &c.* Addunt *gr. II.*

Est

Est & aliud iudicium Papalium genus, quos Conservatores vulgè
vocant: Eos Episcopi ceterique Ecclesie Principes ex primatibus
vel Abbatibus Diocesis à sede Apostolica in hoc impetrare solent, ut
coram his omnes illorum cause & lites, quas instituere cogitant,
dirimantur, vocenturq; per hos in ius persone seculares, nobiles
& plebei, in causis omnino profanis, licet actoribus iustitia per or-
dinarium tribunal nunquam fuerit denegata. Quod si vocati in
ius ire recusaverint, ij contra ius ac fas excommunicatione feriun-
tur. Item gr. 12: Sanctitas Pontificia ad Ecclesiasticarum perso-
narum petitionem iudices delegatos & commissarios, tanquam Ec-
clesiasticos iudices per Germaniam concedere solet, ut impetrantes
de hinc laicos, cuiuscunq; etiam dignitatis vel preeminentie coram
ita delegatis in causis profanis iudicio conveniri possint. In hunc
modum conquesti sunt ante hos centum annos & quod ex-
currit Principes & Ordines seculares Germaniæ; cumq; e-
mendationis nulla spes affulgeret, Protestantes quidè pro-
jecta omni & Pontificis Romani & Episcoporum in se & suos
iurisdictione, etiã hisce in rempublicam exortis vitij sine
imposuerunt. An cum alijs melius hodiè agatur haud fa-
cile dixerò. Sanè certum est etiam Spirensi iudicio hodièq;
isthoc modo molestiã facessere, & Episcoporum Officiales,
& Pontificios sive Conservatores, sive Nuncios & Lega-
tos. Ut proinde ne hoc quidem satis constanter in repu-
blica Germanica nunc sit constitutum.

LXXXI. Dicitum porrò jam supra fuit *ih. 70.* in fora
Episcopalia traductum illum perplexum procedendi in ju-
dicijs modum jam seculo tertio decimo. Cum tam multa
verò ceperint esse Ecclesiastici fori, quàm omnia ex eo ce-
perint litibus strepere manifestum est. Principes *gr. 80.*
conquesti sunt plerosq; inopia laborantes judicialium ex-
pensarum variorumque laborum & expensarum formidine
ad iniquas transactiones compelli. *Neq; hoc (inquiunt)*
silencio

silentio preterire potest, quod Ecclesiastici indices & officiales miseros ac simplices laicos, multoties ad illicitas, iniquas, sibiq. penitus nocivas transactiones adigunt. Nam si quando eos in ius vocant, magna patronorum, tabularum forensium, scribarum, ceterorumq. quorum opera in iudicario strepitu uti necessum habent, caterva, nullo ere conducta, sed gratuito conquesta, stipati adstant, ac pauperibus illis prophanis, egestate pressis, id hominum genus non nisi magno conducendum est. Quod ubi fortuna, reig. familiaris tenuitas denegat, ni penitus causa etiam iustissima decidere velint, transactionem seu compositionem utcumq. iniquam inire coguntur. Conqueruntur verò iidem sequenti gravamine quod in multis Ecclesiasticorum consistorijs non alij litigantium partium patroni & advocati admittantur, quam qui tribunali illi sunt obnoxij. Item gr. 65. & 66. quod reformationes suorum iudiciorum Episcopi nec observent, neq. executione debitæ tueantur.

LXXXII. Cæterum de sacro causarum secularium foro satis. Non leves verò mutationes passum quoque est forū ipsum SECVLARE POPVLI controversijs illis iudicandis institutum. Etenim (ut ab infimis iudicibus ad summos pergamus) multis in Germania locis *scabini* vix alibi quam in urbibus reperiuntur, eorum autoritate per agros deleta. Alibi tamen etiam per agros antiquissimus ille ordo superest, ut in Hollandia & ex parte etiam hic per Saxoniam. Scabini porrò alibi à Comite aut eo qui Comitibus pollet munere ex populo pro arbitrato eliguntur hodiè: alibi constituuntur nulla Comitibus accedente auctoritate: alibi denique & à populo & à Comite simul eliguntur, plurimis scilicet nominibus Comiti oblati, unde quem velit ille in hunc ordinem adsciscere optione Comiti relicta. Quorum postremum antiquo mori maxime affine est & plebeiam dignitatem cum Comitibus auctoritate egregiè temperat

rat. Primum *μοναρχικόν* quid sapit, antiqua populi libertate perditâ. Secundum merè *δημοκρατικόν* aut *δριστοκρατικόν* est: obtinet verè alicubi eò quod populus hoc jus eligendi à Comitibus sive prece sive precio, sive vi, sive qua aliâ permutatione acceperit. Est autem illud itidem diversa rationis: alibi enim consules & senatores oppidorum scabinos constituunt, alibi penes ipsum collegium scabinorum cooptandi jus est. Qua de re vide sententias Magdeburgensis scabinatus *l. 1. c. 1. dist. 1. & 2.* ut & de alijs ad scabinos pertinentibus *c. 3. integr.*

LXXXIIII. *Comitum* quoque aut Gravionum ratio multum quoque ab antiquo recessit, sive numerum videas sive modum constituendi. Etenim olim quot pagos aut govas totidem Comites vel Graviones numeravit Germania. Post verò cæperunt multi Comitatus uni committi. Dati porro illorum quam multi Episcopis & Abbatibus nonnullis: plurimi Ducibus ac Principibus cesserunt: paucissimi remanserunt penes illos qui Comitum titulum hodieque gaudent. Enimvero non Episcopis vel Abbatibus, non Ducibus, non Principibus jurisdictio illa in populum aut plebem secularis cum mero mixtoque imperio competit, nisi in quantum ijdem Comitum vel Gravionum pollent potestate. Et verò jam olim ætate Carolina fuit moris alicui in Ducem electo duodecim Comitum potentiam simul concedere, in auctoritatem indubiè majorem: quod aliàs Duci quatenus tali non nisi bellicum imperium competeret. Hinc Annales Francici veteres ut & Aimoini continuator *l. 4. c. 6.* scribunt de Pipino: *Domum reversus Grifonem more Ducum XII. Comitibus donavit.* Et in ejusdem Aimoini continuatione *l. 5. cap. 11.* de Ludovico: *Baldrico Duci Forojulensi, dum obyceretur & prolatum esset, ejus ignavia & incuria vastatum à bar-*

à barbaris regionem nostram pulsus est Ducatu & in ter quatuor Comitatus est eiusdem potestas divisa. Ut quidem hunc locum emendavit P. Pithœus l. 1. *Adversarior. cap. 8.* cum vulgo legatur inter quatuor. Porro nonnulli Comitatus, per incuriam aulæ Regiæ inter bella Germanica, nemini dati sunt, eoque omnis illa vis aut à plebe est occupata ut in Frisico olim populo, aut ab alijs sine ulla auctoritate publica proprij sunt juris facti.

LXXXIV. Porro olim quidem Comitum dignitas non videretur fuisse hereditaria sed ex arbitrio dependens penè unius Regis: at post paucissimis exceptis, facti fuere Comitatus hereditarij partim simpliciter partim feudali jure, partim & in populi quasi patrimonium transierunt ceu apud Frisios olim factum est. Plurimi porro ex eo non amplius à Rege sed ab Episcopis, Abbatibus, Ducibus & Principibus proximè in feudum concessi sunt. Multum autem reipublicæ interest quo hæc quidem modo sese habeant. Verè regium statum arguit, si omnes illi potissimi iudices populi à rege ipso constituentur. Vnius etiam Regis auctoritas servari salva rectius poterit, si multi sint Comites, quam si pauci Ducum, Principum, Episcoporum multos Comitatus simul teneant. Facile enim accidit ut horum potentia reipublicæ regiæ noceat & statum novum inducat, imo in *ἀναρχίαν* tandem rempublicam conjiciat.

LXXXV. Adhæc olim singulas gouas singulos habuisse Comites constat. Postea verò ceperunt multi in una eademque goua Comitibus non quidem nomine, auctoritate tamen gaudere. Namque & Reges vel Cæsares & Principes, & Duces & Episcopi, & Abbates, & Comites ipsi particulas gouarum suarum alijs atq; alijs urbibus, aut populi nobilioribus familijs, imo & plebejs tradiderunt, partim simpliciter venditione, partim pignore, partim feudi jure,

partim dono, partim varijs modis. Autor Speculi Saxonici
l. 3. art. 64. illas translationes accusat iniquitatis: *si Comes vel
advocatus partem Comitatus vel advocacionis alteri contulerit,
id contra ius censetur attentatum, nec de super infendatus bannum
habetur regale.* Non malè; videntur enim maximè omnium
hæc accidisse post auctoritatem regiam collapsam à seculo
usque tertio decimo. Certè ante hoc tempus nulla Vrbs
Germaniæ tale aliquod jus habuit, quod quidem hæcte-
nus innotuerit. Vbi notandum: non omnes inferioris or-
dinis qui merum mixtumque imperium tenent, ipso Co-
mitivo jure illud tenere, sed penes multos tantum esse jus
Comitis vicariale aut Sculetariæ, eoque ab illorum senten-
tiis dari provocationem ad Comitem, vel illum qui Comi-
tis valet potestate: quo ipso utriusque juris patet differen-
tia.

LXXXVI. Ex Speculi Saxonici præterea l. 1. art. 55.
discere est, deficiente Comite, aut eo qui Comitis est loco
ordinario, arbitrarios iudices electos esse Gogravios dictos.
Verba Speculi sunt: *Omne ius seculare ab arbitrio initiatum
est. Ideo nullus iudex esse poterit, nisi qui ad hoc eligitur, vel
infendatur. Eveniat autem evidens furtum violentiæ, cum
qua perpetrans fuerit comprehensus, ad hoc licite Gogravio eligatur,
qui ad minus ab incolis trium villarum seu prædiorum istius
iudicatur, & hoc si iudex ordinarius non habeatur. De
tali Gogravio pergit loqui articulus 56: In Gogravionatu de
iure non erit feudum, neque successio, quia de libero rusticorum
consistit arbitrio Gogravium eligere ad præsens factum, vel ad
tempus præsignatum. Conferat autem dominus alicui hoc officium,
dominus ei & suis filiis tenere collationem, & ad iura feudi obliga-
tur, nisi libera rusticorum electione elidatur. Fuit autem ho-
rum Gograviorum potestas pene momentanea & die unico
naturali circumscripta. Vnde articulus 57: *Sifur vel raptor*
infra*

infra diem naturalem non condemnetur, ulterius eum Gogravius non iudicabit, sed ad infudati iudicis spectat iurisdictionem. Ista de Gogravus qui ad violentiam incontinenti indicandam eliguntur, sunt promulgata. Cæpit autem & aliud Gograviorum genus in usu esse, iudicandis nimirum non tantum subitis violentis criminibus, sed alijs etiam. Quare addit articulus 58. Qui verò intempus eligitur spaciosum, ille Gogravus à Marchione vel à Comite infudatur: & sic coram eo deliberatum rusticorum arbitrium præcedit, & licite in crastinas violentias iudicabit. Quando Comes iudicium sui Gogravij ingressus fuerit, per hoc iudicium Gogravij evacuatur.

LXXXVII. Constat porrò quæ supra attulimus, Carolinīs temporibus à Comitum sententijs provocatio- nem fuisse licitam ad *Missum Regium*, huic etiam auctori- tatem fuisse animadvertendi in ipsum Comitem. At Au- ctor Speculi Saxonici *l. r. art. 59.* ita loquitur: *Non poterit ullus Comes, qui sub regali banno cognoscit, legitimum habere sine suo Sculteto iudicium, cui ante omnia se ipsum debet præbere iudicandum, & ideo ab ipso primam, si congruum iudicandi tempus fuerit sententiam postulabit, & postmodum eundem interroget, si ei tumultus & indisciplinata in iudicio liceat prohibere, quæ dum ab illo fuerint pronuntiatæ, unusquisq; de eo quod eum movet, mediante ferendario, suam interponat actionem. Et idem volunt verba *l. 3. art. 52. sine præfecto index* (i. e. sine sculteto Comes) legitimum habere iudicium non potest, coram quo si accusetur, se iniuri debet exhibere. Quia præfectus iudicis index est suorum delictorum, sicut Palant & gravius Imperatoris index existit, & Burggravius Marchionis. Verum obtinuerint hæc aliquando nec ne, merito dubites: neque enim auctori illi tuto credideris usque adeo multa inepta & falsa asserenti. Ut autem aliquando fuerit in usu, hodiè tamen nihil horum observatur.*

LXXXIIX. Cæterum monumenta veteris reipublicæ accuratè expendentibus facillè apparet, Missorum illorum regionum qui in Comitum aliorumque negotia auctoritate regia quotannis inquisiverunt vix levem memoriam superfuisse Ottonum ætate, nullam sequente omni tempestate. Ut proinde jam ab illo usque tempore hac in re magnam jacturam fecerit auctoritas regia. Neque enim non cuivis liquet quantum ad regiam vim servandam momenti attulerit Missorum illa annua legatio. Videtur autem omne illud Missorum jus absorptum fuisse saltem in plerisque locis summa illa Ducali potestate, quæ tum adhuc obtinuit. Observandum enim, ultimis Carolinæ familiae temporibus quatuor per Germaniam in quatuor præcipuis populis fuisse Ducatus, Saxoniam, Bavariam, Sueviam & Lotharingiam: cum amplissima imò tantum regia in integros illos populos potestate. Videtur sanè omnes Comites illarum provinciarum suis Ducibus tum fuisse subiectos. Quam ampla certè quondam fuerit Bavarici Ducis potentia, manifestum est ex ijs quæ Auctor libelli von den Alten Reichs-Bögten notavit p. 6. 7. & 8. item lit. E.F.G. Quin itaque hi Missorum regionum vim tenuerint in Comites non est dubitandum.

LXXXIIX. Saxoniorum Cæsarum & sequentium ævo eadem auctoritas videtur Ducibus quadantenus iterum subducta (prout & in multis alijs circumcisa est illorum antiquissimorum Ducatum potentia) & saltem ex parte translata in *Palatinos Comites*, feudi legibus constitutos. Neque enim ante hæc tempora usquam legas memoratos ejusmodi Palatinos Comites: & verò ab Ottone Magno, relegato in Sueviam Everhardo Duce, quod ferocius sibi restitisset, Palatinos Bavaricæ Comites esse constitutos, notum est ex Bojoaricis historicis. De tali autem
Palatino

Palatino Comite ita scribit Aventinus l. 4. *Is vicem Cæsaris præsidendo Senatui Principali fungebatur, fidem Imperatoris implorantibus aderat, iusq; reddebat, fiscum Augusti, prædia Salica, redditus regioꝝ procurabat, Cæsareum censum exigebat. Nihil citra eius auctoritatem Duci aut decernere aut statueri licebat. Si senatusconsultum Regale (i. e. Ducis) displicebat, intercedebat ad Cæsaremque referebat.* Habuit & Saxonia Palatinos suos Comites de quibus egregia quædam in unum congeffit Reinerus Reineccius in *appendice VVitichindi*. De Sueviæ Palatinis res est obscurior. Qui memorantur tamen Palatini Tubingenses & Habsburgenses huc referendi omnino sunt. Franconiæ Palatinus videtur esse is qui alias Palatinus Rheni hodieque nuncupatur: utraque enim Rheni ripa ad Franciam pertinet orientalem. Burgundiæ quoq; Palatinos memorat VVolfgangus Lazius in Austria.

XC. Conatus est de hisce Palatinis Comitibus non nihil dicere etiam auctor Speculi Saxonici l. 3. art. 53. *Quælibet provincia Teutonica terræ suæ habebat Palantzgravionatum, Saxonia, Bavaria, Franconia & Suevia, quæ antequam à Romanis superabantur, regna fuerunt, à quibus ipsa in Ducatus nominata fuerunt permutata. Attamen Illustres in vasallos, & vexillorũ feuda obtinuerunt, quæ ipsis per Imperium iam sunt subtracta. Quæ verba videntur significare quasi Palantzgravionatus illi jã ante Romanorũ in German. imperiũ fuerint in usu, vel certe quod à Romanis fuerint instituti. Et vero glossa Germanica posteriore sensu verba accipit; vnde addit. Dieser Name Pfalzgraff/ist zusammen gesehet vom Welschen vnd Deutschen / denn im Welschen bedeutet ein pfalant einen bezwungenen Herrn/ oder ein bezwungen Reich/ vnd ein Graff bedeutet ein Richter/nach dem alten Sächsischen. Sunt autem omnia hæc commenta anilia. Falsissimum enim est Saxoniam unquam esse domitam à Romanis aut regiam habuisse rempublicam.*

publicam. Falsissimum item, Bajovarios nostros à Romanis superatos, utpote qui pulsus Romanis Vindeliciam & Noricum occuparint. Par ratio est Francorum & Alemannorum. Iam ante quoque monitum est, horum Comitum Palatinorum per provincias constitutorum nullam reperiri memoriam ante tempora Saxonorum Cæsarum. Omnium ineptissimum est glossema illud: verbum *Palant* denotare Italis provinciam subjugatam. Ex more verò ineptit ille Glossator in enumerandis quoque Germaniæ Palatinis. Primum Ducem Saxoniam esse Palatinum Saxoniam: Secundum Baviarum Ducem esse Comitem Palatinum Rheni: tertium Palatinum Marchionem Brandenburgensem: Franciæ Palatinum esse Archiepiscopum Moguntinum, Sueviæ Palatinum Archiepiscopum Trevirensis, Palatinum Grunoviensem Archiepiscopum Coloniensem. Ritu sanè hæc digniora sunt quam confutatione. Etenim Saxoniam Dux quod Palatina illa gaudeat dignitate per accidens contigit ut post liquebit: & Palatinatus Rheni à Palatinatu Baviarum prorsus fuit semper distinctus, etsi hodiè dignitas illa sit pænes familiam Ducum Baviarum. Brandenburgensem Marchionem obtinere aliquem Comitatum Palatinum nusquam legitur in editis quidem monumentis. Nusquam item hoc legitur de Archiepiscopatu Moguntino. Quid Archiepiscopo etiam Trevirensi cum Suevia rei est? Nec temerè quid reperias de Archiepiscopi Coloniensis Palatinatu Gronoviensi, cum Grona sit juris Brunsvicensis. Fabulæ igitur sunt: quibus omnes Saxonici & Suevici juris libri sunt refertissimi. Plus veri habet quod legitur *art. 62. l. 3. specul. Quinque civitates, quæ Palantia dicuntur, in Saxonia inveniuntur, in quibus rex legitimis debeat curijs præsidere. Prima dicitur Grona, VVerlitz, secunda, quæ modo in Goslarium translata est, VValhausen tertia, Alsted*

Alstede quarta, quinta Mersburg nuncupatur. At verò hæc oppida non pertinent ad negocium Comitum Palatinorū: sed fuere olim palatia regia qualia multa passim habuit Germania. Quæ verò his nominibus denotentur exposuit Meibomius *Irmenfula c. 13.*

XCI. Cæterum Comitatus illi Palatini dudum in Ducum potestatem transierunt. Etenim jam tum Duces Saxonix Ascaniensis familiæ in feudū acceperunt Saxonix Palatinatum. In tabulis etiam quibus Sigismundus Cæsar Friderico Marchioni Misnix Ducatum Saxonix contulit apud Petr. Albinum *tit. 16. Meißnisch Land Chronick. p. 212.* disertæ fit mentio der Pfalz zu Sachsen/item des Pfalz Hauses vnd Stadt Alstede. Bavariæ quoque Palatinus Comitatus expiravit, à Ducibus Bavariæ nescio quo vicedominatu in ejus locum substituto, teste auctore *von den Reichs Vogtreyen.* Interierunt etiam Palatini Comitatus Sueviæ si qui fuerunt. Vnus superest Comitatus Palatinus Rheni, verum omni illo jure antiquo dudum privatus. Et verò ne Ducibus quidem ratione Palatini Comitatus hodiè quidquam juris est extra proprias terras. Quod equidem factum reor per potentiam novorum post exortorum Ducatuū, Episcopatuū, Urbium aliorumq; simulq; per amplissima singulis Ordinibus collata Cæsarum privilegia. In univèrsum certè omnia lustrantibus facile apparet, nihil fortassis hodiè superesse quod illi Missorum regionum antiquissimo & reipublicæ tum utilissimo officio respondeat.

XCII. Si tamen verum fuerit quod ajunt à Conrado Imperatore anno 1147. institutum esse Rotvvilense dicasterium, amplissimo terrarum tractu illi subdito, quo liceat & appellare à sententijs alibi pronunciatis, & nonnullas causas in prima etiam (uti loquuntur) instantia deferre:

M

faten-

fatendum omnino sit Missorum regionum illam auctoritatem quadamtenus à Cæsare isto huc translata. Neque enim major huic iudicio potestas est, utpote quum liceat etiam ab hoc appellare ulterius ad Cæsarem vel ejus iudicium summum, planè ut olim data fuit provocatio à Missis ad Regem. Sed quantum illi historiae de institutione prima iudicij Rotvvilensis sit tribuendum iudicent alij. Neque verò est ignotum quam multa ejusmodi soleant in Cæsares auctores falsò referri. Sed & iudicium Magdeburgense non minus latè olim patuit, nec minore fuit auctoritate: & tamen arbitrario duntaxat populorum consilio absque ulla Cæsaris auctoritate fuit institutum, utut & ipsi auctorem jactent Ottonem Cæsarem. Ut autem olim caperit illud Rotvvilense iudicium nulla publica auctoritate, hodiè tamen omnino jus dicit auctoritate Cæsarea. Eoque merentur legi Ordinationes & Reformationes ejus apud Goldastum *tomo 2. Reichs Sazungen p. 6. & seqq. p. 206. & tom. 2. p. 266.* cum primis verò quæ integro libro hujus argumenti habet Paulus Matthias VVehnerus.

X CIII. Non dubitandum verò est Missorum illorum veterum regionum simulque & ordinarij Ducis defectum effecisse tandem à seculo XII in terris illis quæ olim Sueviæ Ducum imperio paruerunt, uti Vrbes complures compromiserint in iudicia quædam quemadmodum à Principibus quoque factum esse *n. 53.* docuimus. Neque enim fuit ad manum qui controversias Senatus populique Urbium aut primorum in vrbibus decideret, quod nihil etiã in Cæsaribus tum præsidij esset. Quapropter ne in bellu lites exardescerent opus fuit novis iudicijs compromissoriis. Ita Noriberga iudices agnoscit VVindesheimum & VVeissenburgum oppida: Reutlinga Vlmam, Eslingam, Gemundam Suevicam: Schvvinfurtum suum Advocatum regium

regium sed qui adungere sibi debet aliquot scabinos Nor-
ribergenfes & Rotenburgenfes: Duncckelfpiela Amman-
num Urbis & Scabinos petiros Nördlinga, Rotenburgo
ad Tuberam, Halla Suevica, & VVerta Suevica: Halla Sue-
vica regium suum sculterum, itidem tamen adjunctis
scabinis ex tribus proximis urbibus. Quæ omnia narrant
cum alij tum Petrus Friderus *l. 2. process. Camer. sub finem.*
Secutæ verò hoc exemplum sunt & aliæ urbes liberae. Nam-
que & Argentina iudices primæ instantiæ agnoscit Basi-
leam, VVormatiam & Vlmam; Ratisbona Augustam
Vindelicorum, Norribergam & Vlmam.

XCIV. Cum ad eandem penè libertatem perve-
nissent Saxoniarum Urbium nonnullæ seculo xiv,
ipsæ quoque similem ob causam in iudicia quædam com-
promiserunt. Eo factum ut Venedici soli præstantissimæ
quæque Vrbes Lubecam hodieque provocent à sententijs
suorum magistratum. Accessisse tamen & illud credide-
rim, quod illæ urbes leges & statuta Lubecâ tanquam à ma-
trice sua acceperint: ut proinde in dubio hinc jus petere
æquum sit creditum. Et verò hæc potissimum ratione in-
ductæ olim Polonicæ, Bohemicæ, Marchiæ Misnensis &
Lufacenses vrbes complures provocarunt ad Magdeburgi
& Hallarum Saxoniarum amplissima quondam in id in-
stituta tribunalia. Quod ipsum ergo mutatis in plerisque
locis legibus antiquis, accedente Regum exterorum inter-
dicto, hodiè pene omne desit.

XCv. Sed de iudicijs quæ in locum iudiciorum à
Missis olim exercitorum successerunt, satis est dictum. Fa-
cile autem apparet id quod ante diximus hæc in re mul-
tum detrimenti auctoritatem regiam accepisse. De ipso
AVLICO IVDICIO REGIO vel Cæsareo quædam addenda.
Speculum juris Suevici *part. 1. c. 13.* ita loquitur: In welche

Stadt der König kömpt die in dem Reich lieget / das ist end
diweil er darin lieget; die Meß / der Zoll vnd das Gericht ist
sein / er sol auch alles das richten das in der Stadt vnd in dem
Lande zurichten ist / ohne das begehret ist zurichten das sollen die
Richter richten / voraus die das beginnen haben zurichten. Quo-
rum verborū non ea tamen mens est, quali Rex teneatur o-
mnes controversias illas judicare, sed quod possit decidere.
Quapropter cautius loquitur Speculum juris Saxonici
l. 3. art. 60. *In quacunque civitate Imperij Rex devenerit, ibi
Telonia ei vacabunt & Monetæ. Et in omni territorio quo se
transfert, sibi iudicia vacant, ut possit cognoscere de omni causa
in iudicio non incepta nec determinata. Et in adventu Principis
omnes detenti (ad faciendum cum eis iustitiam) sunt regi prestandi,
quanto citius post regis postulationem id duci poterit ad effe-
ctum, & in ipsius presentia vincendi sunt, aut (ut ius est) di-
mittendi, postquam rex eos aut ipsius nuncij ad iustitiam in audien-
tia detentoris, aut in castro, vel fundo, ubi detenti sunt, postu-
laverit. Præmissa si denegentur, & hoc per nuncios poterit com-
probari, statim qui eos tenent & detinnerunt, & castra in quibus
detinentur, proscriptioni Imperij includentur. Faciunt eodem
verba illa l. 1. art. 58. Quando Comes iudicium sui Gogravij in-
gressus fuerit per hoc iudicium Gogravij evacuatur. Et sic Comi-
tis iudicium aliditur, si Rex eius ingressus fuerit Comitatum, ubi
Rex & Comes ambo sunt actioni presentiales. Sic etiam omnes
iudices in regis presentia, si actio ipsum non attigerit, suspenduntur.*
Hæc dua illa Specula. Quæ si locuta sunt ex more sui ævi,
manifestum est priscum jus regium ætate Francorum usita-
tum hac quidem in re adhuc superfuisset circa initium se-
culi quarti decimi. Quod tamen vel asserere vel negare
equidem haud ausim. Ab illo autem usq; tempore jus hoc
magna ex parte omnino evanuit.

XCVI. Id certum videtur provocaciones ad Regem
fuisse omni etiam illo tempore licitas, & quidem in rebus
levissimis. Caterum post illa privilegij de non appellan-
do multis hoc modis restrictum est. Etenim jam ante
Camerale judicij originem reperire est, alijs indultam im-
munitatem non appellandi de certa aliqua pecuniæ sum-
ma, alijs simpliciter vel non nisi quando præsens adfuerit
Rex. Sic Lehmannus *l. 5. Chron. Spirens. c. 116. & c. 125.* reci-
tat privilegium Spirensibus datum à Rudolpho I & Adol-
pho Nassovio de non vocandis Spirensibus in judicium
Cæsareum extra urbem suam, nisi quando sit denegata ju-
stitia. Carolus IV. *aureæ sue bullæ tit. 2.* regi Bohemiæ il-
limitatam judicandi facultatem attribuit, aut potius confir-
mat: *2. 11* aliquanto restrictiorem auctoritatem (liberam
enim reliquit provocationem si justitiâ denegetur) etiam
reliquis sex Electoribus concedit. Id tamen neque à tri-
bus Ecclesiasticis Electoribus neque à Palatino & Bran-
denburgico observatum esse vulgò narrant. Quicquid
verò sit, per Rudolphum Cæsarem II. Serenissimo Electori
Brandenburgico iterum hoc est confirmatum, eoq; nunc
vicissim in usum redijt. Valent verò eadem auctoritate
& Archiduces Austriæ. Inter alias enim eminentissimas
immunitates etiam hoc numerant: *Das von ihnen an einen
Römischen Kayser oder König / noch an des Reichs Cammer-
gerichte / oder andere Gerichte nicht appelliret, suppliciret
noch redimiret werden kan. Item das sie mit keiner Sachen
schuldig sein / für dem Reich zu Rechte zustehen / sie wollen dann
gerne.* Præter hos verò pene nulli non Ordinum data sunt
sua quædam, magis tamen minusque restricta, de non ap-
pellando privilegia. Quorum multa recenset Friderus
l. 1. de process. in appendice, multa ex eo tempore à varijs
impetrata sunt.

XCVII. Quamvis verò olim permiffa promiffuè omnibus fuerit provocatio ad iudicium regium, raro tamen ante quidem feculum quartum decimum fuiffe illuc caufas adductas, facillimum cognitu eft ex aulici illius iudicij ipfa conftitutione. Etenim ea de re ita cautum eft Friderico 2 Cæfare anno 1236. cap. 24. Wir fehen auch das des Reichs Hoffe habe einen Hoffrichter/ der ein freyer Mann fey/ der auch in dem Ampte zum wenigften ein Jahr fol bleiben/ der fol alle Tage zu Gericht fitzen/ ohn den Sontag vnd die heiligen Tage/ vnd fol die Leute richten die ihm klagen von alien Leuten/ ohne Fürften vnd andere hoheleute/ wannes gehet an ihren Leib oder an ihr Recht/ oder an ihr Erbe/ oder an ihre Ehre/ daß wollen wir selber richten. Eadem verba repetuntur in Edicto Rudolphi I. apud Lehmannum L. v. c. CVIII. ut & in Edicto Alberti I. apud Goldastum parte II. Reichsfaz. p. 27. ubi cap. 13. art. 5. additur: Der Richter fol auch haben einen sonderlichen Schreiber der da beschreiben fol alle die in die acht kommen/ vnd die Sache drum sie drein kommen feyn. Ad illum actuarium pertinent & fequentes articuli ad cap. XI. Hinc verò liquet iudicium aulicum Imperatoris toto illo feculo decimo tertio unum tantum habuiffe iudicem & unum actuarium vel fcribam. Non aliam fuiffe illius iudicij rationem feculo etiam decimo quarto, abunde liquet ex illius ævi monumentis.

XCVIII. Cæterum decimo quinto feculo appellationes illæ cæperunt effe longe frequentiffimæ. Cauſa autem hujus rei nulla fuit alia, quàm quod eo tempore præter antiquum morem litibus tota pene Germania cœpit abundare. Cujus mali cauſam multos Ordinum in doctores Iuris Romani tum retuliſſe eo que illos ab omnibus iudicijs & conſilijs voluiſſe abigere, ipſum quoque jus Romanum Germaniã omni ſtatuiſſe ejicere, manifeſtum eſt ex
ijs

ijs tabulis Reformationis quas habet Goldastus p. 7. Reichs-
sach. p. 166. Et verò negari nequit pene illo ipso tempore quo
in foro Germania cœpit aliquis Romani juris usus, simul
magnam litium sementē in fora nostra sparsam esse. Hocq;
ipsum satis fuit accuratè Ordinibus tum observatum. Ast
nò quod illi putabant sed partim in causa fuit simul tum in-
troducenda procedendi in foro ratio, Pontificiæ curiæ probata,
longa illa ac morosa, partim pessimorum rabularū mali-
tiæ perversique ingenij partibus apertus ille amplissimus
campus calumniarum ac sycophantiarum. Scilicet ante
hac procedendi illa ratio jam tum dudum unà cum Ponti-
ficio jure pedem intulerat in Germaniam: verùm obti-
nuerat tantum in foro Ecclesiastico, alibi non nisi parum
ex eodem fonte jam manaverat, quantum hodieque vide-
re est ex Speculis juris Saxonici & Suevici. Attamen ut-
plurimum simplex observatus fuit processus in foris secu-
laribus. Satis fuerit de Spirensibus judicijs audire testi-
monium Lehmanni l. 4. Chron. cap. 21. Was den Proceß in
Rechtsachen anlanget / wiewol man vor Gerichte vnd Recht in
Rechtsachen gar langsam den Brauch der Protocollen ange-
fangen / so ist aus denselben / so fast vor 200. Jahren beschrie-
ben / zuvermercken / daß von alters ein kurzer Proceß in allen
Bürgerlichen Irungen gehalten / vnd schwere Sachen in zwe-
yen oder dreyen Gericht Tagen auff lengst erledigt worden.
Es befindet sich aus einen Protocoll / darin mehr als tausend
Urtheil eines Raths / sampt der Parteyen klagen vnd allen
Handlung / so vor Gerichte vnd Rath fürkommen / nicht alleine
in Sachen der Bürgerschaft zu Speyer / sondern auch vieler
Adelichen Personen auffm Lande / der benachbarten Städte /
Flecken / vnd Dorffschafften / so entschied vnd Urtheil vorn
Rath zu Speyer vielfältig gesucht / daß die Parteyen mehr
mündlich / vnd gar nicht in Schrifften / ihre Sachen entweder
selbst /

Selbst/oder durch eines Raths verordnete vnd beeydigte Fürsprachen/nach Gestalt der Sachen entweder vor Gericht/so sie dahin gehörig/oder vor dem Rath fürgetragen/der Kläger seine Klage kurz/ohne weitläuffigkeit/doch zur Nothurfft anbrachte/der beklagte darauff/seine einrede fürgewendet/der Kläger hiñ wider repliciret, vnd der beklagte dupliciret, darbeneben jeder Theil sein beweishumb mit lebendiger Kundschafft/oder in schrifften dargethan. Hæc Lehmannus.

XCIX. Quum præter alia mutata itaq; tñ fuerit procedendi ratio in multis Germaniæ foris, non potuit nõ seges litium succrescere, atq; adeo appellationum ad iudicium Cæsareum major solito copia nasci. Et verò ea appellationum insolita multitudo permovit Cæsarem Ordinesq; de stato quodam & novo hæctenus Germaniæ haud usitato summo tribunali constituendo. Neque enim simpliciter verum est quod vulgò fertur, originem ortam ex eo, quod iudicium regium unà cum Cæsare ambulatorium esset. Ab antiquissimis enim temporibus illud semper fuerat vagum, nec tamen hæctenus ulla necessitas exegerat locum aliquem illius iudicij statum. At verò accedente illa litium copia, sanè necessarium fuit constans tribunal instituere. Multum hac de re deliberatum primo fuit Maximiliano Cæsare anno 1495. Spira vero Nemetum demum in hunc perpetuum usum consecrata in Comitij Augustanis anno 1530. Constat amplissimus ille confessus hodie Iudice Camera Comitivæ aut Baronalis dignitatis, & quadraginta uno assessoribus, iisque partim Romanis partim Augustanis fidei dogmatibus addictis. Constituantur autem hi partim ab Imperatore, partim ab Electoribus, partim deniq; à reliquis Ordinibus, prout hi in circulos divisi sunt. Proceditur in causis iudicandis non summarie ut olim, sed tractu longiori illo. Quamvis verò non liceat

Liceat appellare a sententijs hujus tribunalis, nec causas huc delatas alio avocare, tamen si culpa dolive arguatur Camera, petita inter justum tempus Revisione aut Syndicatu, ad Camera Vifitatorum judiciu recurritur, suspensa interim executione sententiæ in Camera tribunali pronunciatæ. Quo patet simpliciter summam judicandi auctoritatem non penes Ordinarios tribunalis illius iudices sed ejus Vifitatores esse constitutam. Caterum Revisiones ejusmodi dudum nulla haberi potuerunt ob contentiones inter Ordines Catholicos & Evangelicos exortas, illis nempe in Vifitatorum numerum non admittentibus eos quibus ex lege publica jus hoc datum fuit. Quam lentè porro causæ in foro isthoc decidatur docent querelæ publicæ Ordinum omnium. Inter Gravamina Evangelicorum Osna-brugæ non adeo pridem hæc disertis sunt verbis proposita. *Das es mit der Administration der Justis zu Epenen der massen langsam vnd verzuglich zugehet / daß die Gerichtliche Proceß bey eines Menschen ja offtermals Kinds vnd Kindes Kinder ganzen Lebenszeiten kaum zu ihrem endlichen Beschluß / zu geschweigen Urtheil vnd Execution mehr gelangen können / vnd also der finis iustitiæ vt ius suum cuique tribuatur, so gar dabey nicht erreichet wird / das vielmehr contrario planè effectu andern bedrängten sub pretextu juris daß ihrige calumniose auffgehalten wird: Ja sie noch dazu was sie anderweit vbrig haben dabey auffwenden vnd auffsetzen müssen. De multitudinè caularum ibidem adhuc harentiu memoratu digna sunt eorundem Evangelicorum Ordinum verba in Gravaminibus. Die Schuld solcher immortalis litium dururnitatis nicht so wol denen litigantibus, eorundem advocatis seu procuratoribus noch Dominis Iudicibus & Assessoribus, viel weiniger prudentissimis legibus & sanctionibus, etiam procedendi forma modoque per se, als vornemlich*

N

immen-

immense causarum multitudini zu zu schreiben: Welche bereits auff viel tausend zum Theil geschlossene / zum Theil noch obschwebende Handel dermassen erwachsen / das gleich wie bereit mit derselbigen alleinigen erörterungen / die Herrn Assessores auch in völliger anzahl länger dann ein ganzes seculum zu schaffen haben würden; das im Fall noch immer zu noch neue Sachen dazu kommen solten/sich selbige gar in infinitum auffhäuffen / vnd keine andere Mittel oder Hoffnung mehr zu der meisten oder zumahl jüngerer Handel expedition vnd erledigung übrig verbleiben/vnd also in effectu derselben Campana sine pistillo sein / vnd mehr den bösen vnd schuldigen zu Mißbrauch/als denen bedrängten vñ vnschuldigen zu gute kommen würde. Hæc illi. Quæ omnia quarum absunt ab illo antiquo iudiciorum statu nemini non est manifestum.

C. Præter hoc verò summum iudicium alterum quoque natum fuit, siue mansit superstes, in aula Cæsaris, quod vulgo der Reichs Hoffrat nuncupatur. Cujus leges & ordinem primum, Ferdinandus Cæsar anno 1549. promulgavit, auxit Cæsar Maximilianus 11 anno 1596, plane novavit anno 1614 Matthias Imperator. Solius verò hactenus Cæsaris fuit illi iudicio senatores dare. Quamvis verò ante hoc fatale Germaniæ bellum à Correspondentibus Ordinibus hujus iudicij auctoritas acriter fuerit oppugnata, tamen etiam tum à plurimis Ordinibus fuit admilla, nunc verò à nemine fortassis in dubium amplius vocatur. Curè & in Transactione Pragensi confirmatum hoc iudicium est, & hodie neque Osnabrugis neque Monasterij ea de re disputatur. Tantum id malè habet Evangelicos, quod in iudicij hujus senatum hodie soli Pontificij cooptentur, qui cum odio summo prosequantur omnes Evangelicos, iniquis sententijs hos prægravant. Verè itaque & hoc iudicium summo est per Germaniam loco, nullaque fortas-

fortassis parte minus Spirensi Camera: quin majorem potius huic attribueris auctoritatē quā Spirensi illi, quod illius decreta Revisioni subjaceant, hujus omnia sint *republicana*.

CL. HÆC ferè est summa judiciorum Germaniæ, ab antiquissimis retrò temporibus ad nostrum usq; ævum deducta. Brevibus restat ut exponamus quā ratione fortassis nonnihil in melius vitia quædam, quæ nunc superesse passim monuimus, possint emendari. Ante omnia ergo ponendum quasi extra controversiam, ad id, ut respublica aliqua plene fruatur majestatis jure necessariò requiri, ut sola habeat in potestate sua omnia judicia sine quibus administrari non potest. Neque enim respublica quæ aliorum judicijs tenetur sive quoad omnia sive in multis negotijs, verè libera est & sui juris. Quod si ergo Germanica respublica verè libera aliqua est respublica, profectò ejus membra aliorum judicijs nequaquam debent esse obnoxia. Ponendum secundo etiam hoc est: cuilibet reipublicæ liberæ competere plenum in suos cives judicium: eoque à judicio reipublicæ neminem civem posse esse immunem; qui autem est immunis illum amplius in civium numero non esse. Tertio ponendum: multum referre ad statum reipublicæ, penes quem sit potestas dandi iudices negotijs potissimum Ordinum: itaque prout debet esse respublica etiam Germanica, monarchica an aristocratica, an mixta, ita etiam hoc jus oportere ut sese aliter atque aliter habeat.

CII. Hinc manifestum est ignominiosum esse reipubl. nostræ id quod sibi arrogat Papæ Romani imperium in Cæsares & Reges Germaniæ: eoque manibus pedibusque, quod ajunt, procul à cervicibus reipublicæ merito hoc propellendum esse. Ex re igitur fuerit non tantum illis Hildebrandinis conatibus, si quando fortassis recruduerint

sint, omnem reipublicæ potentiam opponere, verum ne doctrinam quidem illam momento ullo perferre ac pati. Ad exemplum sc. Gallicanæ reipublicæ quæ hærestos illius, damnum cum veterè Germanica experta, libros illius argumenti manu carnificis è medio tollit. Neque verò est quod blandiamur nobis exemplo Hispaniæ, cuius Rex securè doctrinam illam tolerat. Multum enim utramq; inter rempublicam interest. Fortè verò & Hispania aliquando securitatis suæ luet pænas. Sixtus sanè V animosus Papanihil ipsius Philippi II potentiam veritus parum abfuit quin & in illum sacrum fulmen vibraret. Et verò quid expectare nos jubeat curia Romana vel ex eo liquet, quod non adeo pridè ipsum Hildebrandum divorû ordinibus inferuerit. Certè ut excommunicandi vim Papæ relinquamus; ne utiquam tolerandum est quod idem solvere subditos possit fidelitatis sacramento, aut alijs muneribus civilibus quidquam impedimenti parere. Multò minus toleranda est propudiosa illa doctrina de singulari dominio Papæ in Cæsares tanquam vasallos suos. Sanè ut ex re sua judicavit Hispanus Baronij adversus Siculam Monarchiam disputationem omnibus suis terris arcere; ita consultum fuerit ex ipso etiam Pontificij juris corpore canones & constitutiones Papales Germaniæ ignominiosas auctoritate publica tollere.

CIII. Similiter non permittenda amplius Papæ est jurisdictio in Episcopos aut clerum reliquum, multò minus in alios & bona publica Imperij. Etiam hoc enim pugnat cum *αυτοκρατορία* reipublicæ Germanicæ, ut taceam quàm sit noxium causas ex Germania Romam trahere. Et verò fatis commodè omnia poterunt revocari ad instituta veterum canonum de quibus jam tum supra aliquid inuimus, Cumque Episcopi nostri & Abbatum multi si-
mul

mul Principes agant, profectò cognitio de eorum vita, moribus, & in universum de civilibus ac criminalibus eorum causis ad rempublicam omnino pertinet. Alioquin enim respublica non habeat jurisdictionem in suos cives. Quo nihil est absurdius. Ipse Bellarminus *l. contra Gub. Barclajum p. 585.* concedit jus fuisse Carolo V proscribendi Hermannum Archiepiscopum Coloniensem, quod esset Princeps Germaniæ. Ne merè Ecclesiastica quidem causæ extra omne reipublicæ judicium debent esse: ut fanè exemplo præiverunt hac in re suo non tantum Cæsares Romani prisce, qui à Constantino Magno floruerunt, sed ipse etiam Carolus Magnus & Ludovicus, ceu ex historijs notissimum est. Certè quod Galliæ in clerum licet, id utiq; licet etiam reipublicæ Germanicæ. Numerat autem illa delicta quædã *privilegiata* dicta, (cum tamen rectius deberent dici *communia* ut etiã censet Milletotus) quorum cognitio & judicium magistratus est secularis. In universum nihil est reipublicæ magis adversum, quàm si non tantum vivant in civitate, sed etiam bonis publicis imò maximis gaudeant qui reipublicæ legibus & judiciis non tenentur.

CIV. Porrò siquidem respublica Germanica non debet esse *πανεπιστημική*, sed in partem majestatis veniunt Ordines regni, manifestum est causas Ordinum, quæ quidem vitam & dignitatem vel bona potissima attinent, decidendas esse non in alio judicio quam quod ipsi quoque Ordines instituerunt. Itaq; aut antiquus & ab omnibus retrò seculis usitatus mos Principum causas Regis & Parium judicio committendi fuerit observandus, aut verò tribunal aliquod in hunc usum, communi reipublicæ auctoritate fuerit instituendum. Communi, inquam. Neque enim

remerè permittendum; tantæ ut causæ vel citra Regis vel
citra Ordinum mentem & sententiam judicentur: utpote
quum ad reipublicæ summam pertineant; summa autem
Isthæc penes illos conjunctim sit, nisi fallimur. Fortasse
verò apprimè etiam in rem fuerit, si omnes illæ controver-
siæ quam citissimè finiantur, atque ad eò in eorum judiciis
processus obtineat quàm simplicissimus & qualis ante hos
ducentos annos semper in usu fuit. Animorum enim di-
stractionem pariunt lites: nihil autem in omni repub. per-
niciosius, quàm si Principes & optimates inter sese studiis
collidantur; quæ vox est omnium sapientum & magno
(proh dolor!) Germaniæ malo comprobata. Et verò so-
lito majus periculum est à controversiis Ordinum si respu-
blica sit liberior. Aureum sane assertum est Taciti: *peri-
culosiores sunt inimicitia juxta libertatem*. Ad hæc cum exe-
cutio sententiarum istiusmodi prudenti consilio Circulis
singulis sit commissa, fortassis haud abs re fuerit, si pecu-
nia & apparatus bellicus singulis Circulis fuerit ad manus
cum ad alium reipublicæ usum, tum ad cogendos illos qui
viribus suis freti latis justè sententijs obtemperare
detrectant. An non loca munitiora refractariorum aut
alia eorundem bona per vim occupata publico usui totius
Circuli servare præstet, quàm diruere aut alij alicui con-
cedere, iudicent prudentiores.

CV. Haud obscurum porrò est, longè fore utilif-
simum Ecclesiæ, si Episcopi & Abbates solis sacris va-
cantes secularem jurisdictionem Cæsari & iudicibus se-
cularibus permittant. Quemadmodum in Gallia anno
1320 Philippo Pulchro regi eam concessit clerus Gallica-
nus. Sed hoc optari fortassis licet quidem, non sperari ta-
men: ut est hodiè mundanæ potentia: Clerus, exemplo
sui Papæ Romani, vehementer addictus.

CVI. Illud

CVI. Illud verò omninò par est & justum, ut iudicia omnia ita sint instituta, ne cuiquam partium sint gravia. Eoq; cum (eheu) religionis dissidium in odium mutuû plurimos traxerit, quo magis æqualiter omnibus jus dicatur, omnino ijs locis ubi utriusq; religionis socijs litigandum venit, assessores iudicijs dandi sunt utriusq; itidem religionis. Multò maximè ergo id oportet ut obtineat in summis Germaniæ tribunalibus. Certè id nisi fiat, tametsi iudices optimè etiam functi fuerint officio suo, nunquam tamen deerit malè suspicandi causa, quæ est perpetuum discordiæ fomentum.

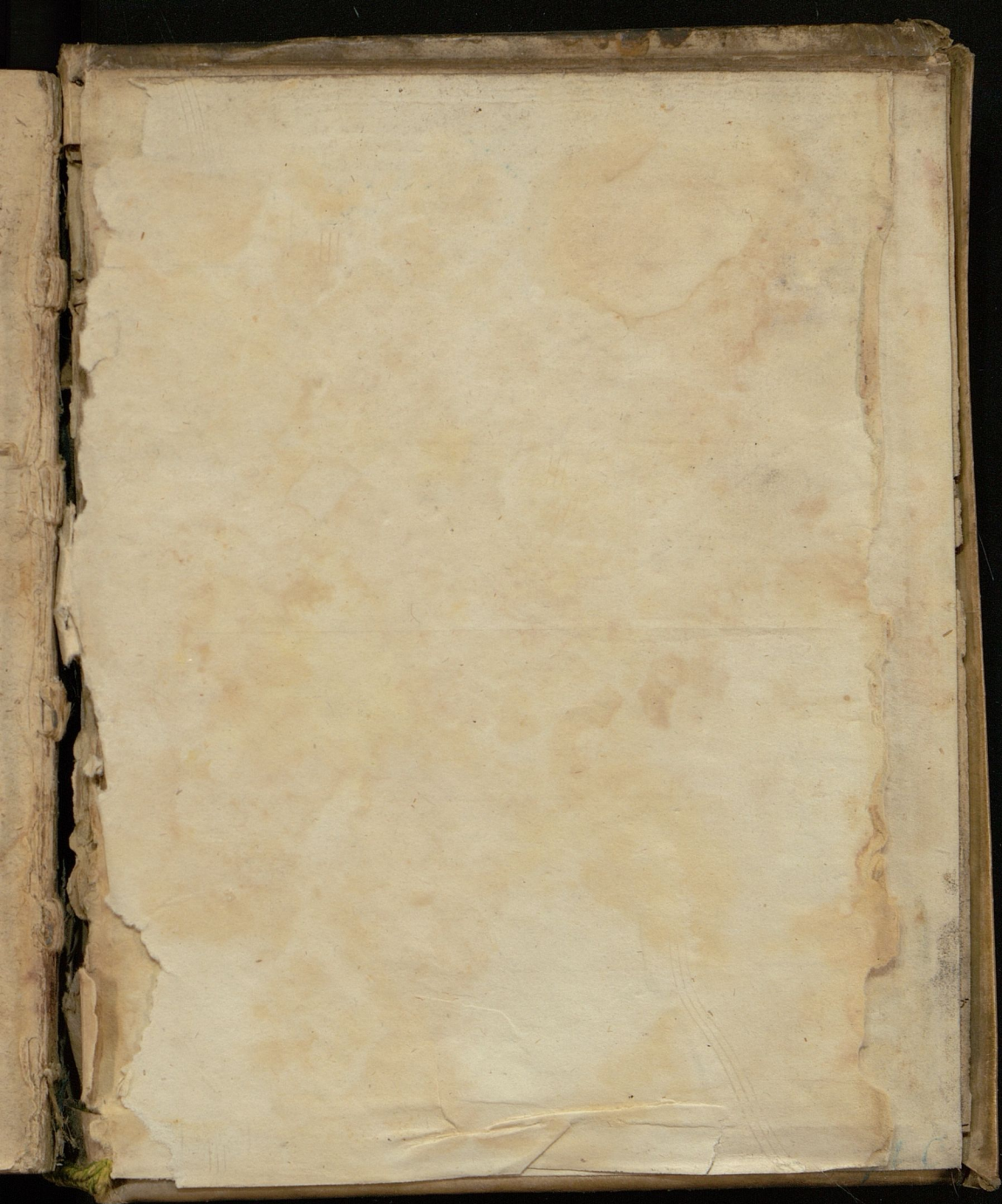
CVII. Omninò deniq; danda est etiam atq; etiam opera, ut litium hæc multitudo & diuturnitas, quæ haud multò minus perdit Germaniam atque vis militaris, emendetur. Quod ipsum fortassis poterit fieri, si in temerè litigantes omnes, & seorsim in litium iniquos patronos, gravissimis poenis animadvertatur: si iudicibus nihil ex partium sportulis aut muneribus sit expectandum, sed cogantur illi suis ex publico stipendijs esse contenti: si processus iudiciarius ad priscam simplicitatem, qua tot seculis floruit Germania, quæq; in omnium veterum rerum publicarum optimarum foris, in suis Hebræorum ab ipso Deo fuit probata, si non omni ex parte, saltem potiore reducatur: si postremò quæcunq; in controversiam trahi solent singulis in locis legibus plebi etiam perspicuis quoad fieri potest definiantur. Certè quamdiu omnia hæc in Germania sunt observata litibus nusquam laboratum fuit. Num in remedium liceat laudare privilegia quæ vocant de non appellando, meritò forte dubitaveris: namq; eo ipso & plebis libertati & summæ reipublicæ auctoritati perinde fortassis detrahitur. Attamen nisi
quæ

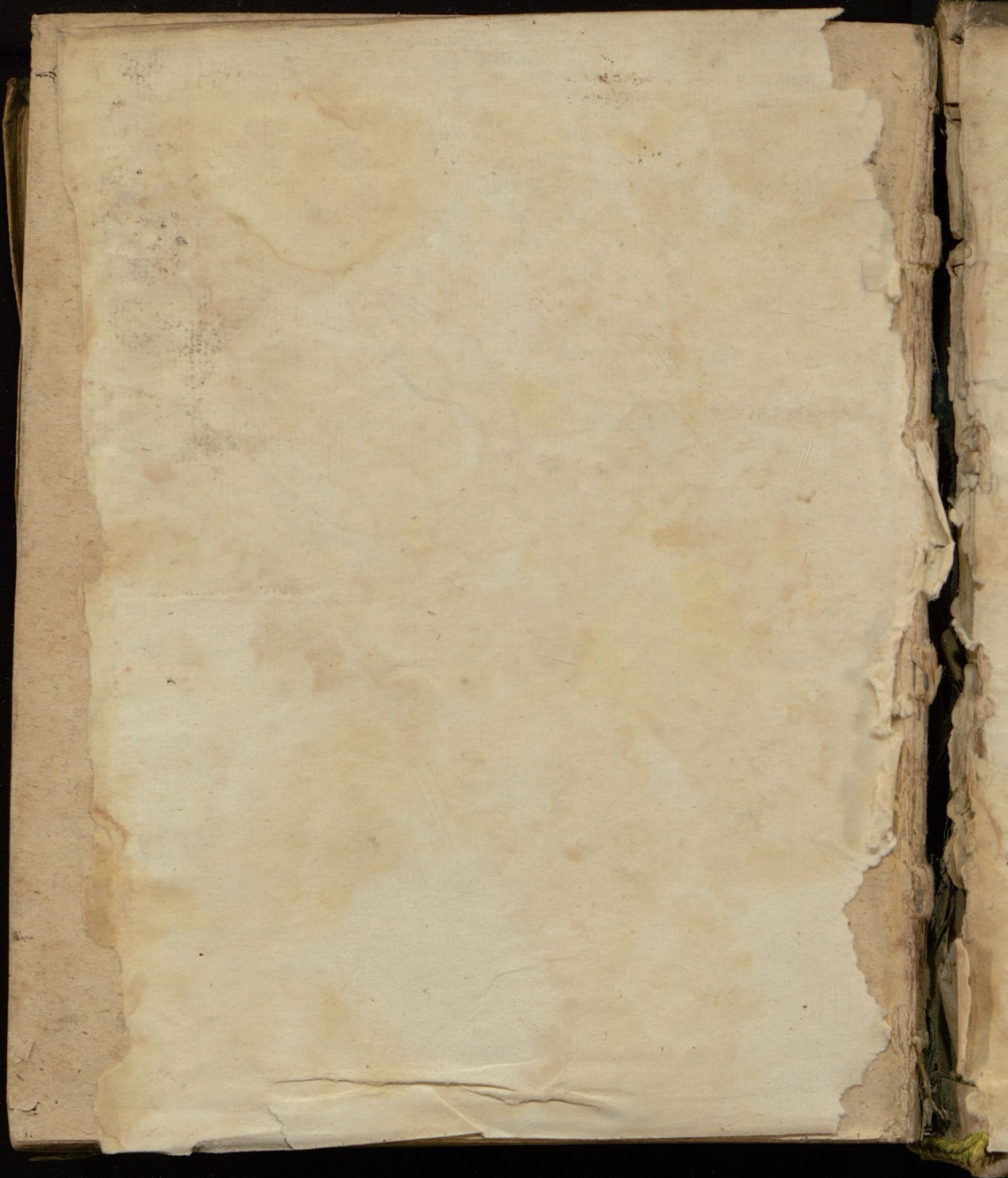
quæ modo diximus observentur, juvare illa privilegia ad litium finem fatendum est. Quod si profectò haud placuerit remedijs quæ laudavimus uti, omnino vel appellationes ad fora regni summa præcidere magis magisq; exre fuerit, vel verò in singulis Circulis summa tribunalia publicâ Reipublicæ auctoritate sunt constituenda. Neq; verò hisce moribus duo quæ nunc sunt tribunalia publica litibus finiendis sufficiunt, sed numerus illorum augendus est Gallici regni exemplo.

F I N I S

Errata sic corrigenda.

Thef. 6. lin. 3. pro more leg. belli th. 26. lin. f. pro glossarium leg. glossarium. th. 29. lin. 17. pro si leg. si th. 32. pro metropol. leg. metropol. th. 44. lin. 5. pro appriscis leg. à priscis. th. 47. lin. 23. pro cap. ex venerabilem. leg. cap. venerabilem. th. 50. l. 16. l. Parium pro Princip. th. 55. lin. 26. pro quod leg. ut. th. 57. lin. 17. in aliis add. ita th. 58. lin. 27. pro at. leg. atque. th. 59. lin. 21. pro legem leg. legum. th. 65. lin. 14. pro septima leg. octava. th. 67. lin. 16. sit delet. th. 72. lin. 22. pro utq; leg. usque. th. 73. lin. 27. pro Episcopatum leg. Episcopalia. thef. 76. lin. 26. pro utrumq; leg. utcumque. th. 83. lin. fin. pro vastatum leg. vastatam.

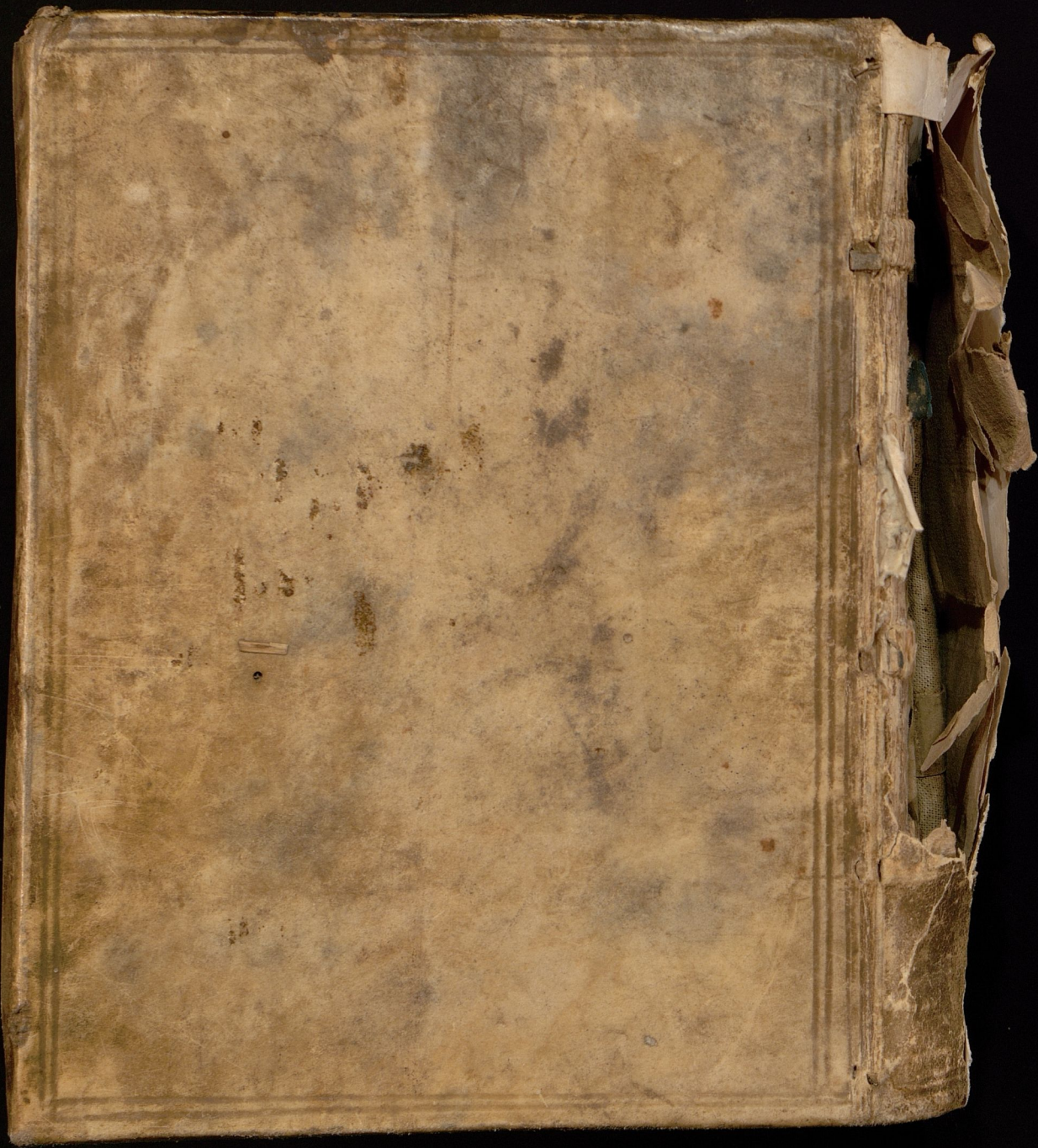

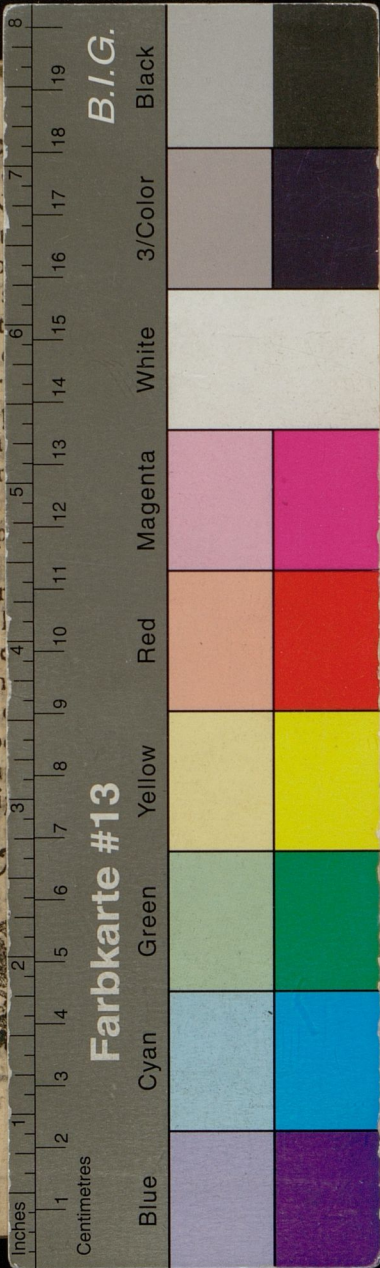

Ci. 3320. 8°

(X. 260.9951)

VD 17

EXERCITATIO
DE
IVDICIIS REIPV-
BLICÆ GERMA-
NICÆ,

QVAM

D. O. M. A.

PRÆSIDE

*Viro Clarissimo, Excellentissimo atque
Experientissimo*

HERMANNO CONRINGIO

Phil. & Med. Doctore, hujusque Profes-
fore publ. Præceptore suo plurimum ob-
servando.

Ex eiusdem præcipuè discursibus desumptam
PVBlice

IN ILLVSTRI ACADEMIA IVLIA

Ad diem X. Aprilis.

Defendet

CHRISTOPHORVS VLRICVS

à Burgstorf.

1700

HELMÆSTAD I,
Ex officina HENNINGI MULLERI, Acad. typ.

ANNO MDCCXLVII.

